

T. C
NECMETTİN ERBAKAN ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
FELSEFE ANA BİLİM DALI

MODERN SİYASET FELSEFESİNDE ASKERİ YAPI

HAZIRLAYAN
SHOKRULLAH ATAİE

YÜKSEK LİSANS TEZİ

DANIŞMAN
Prof. Dr. Erdal BAYKAN

KONYA- 2019

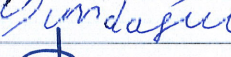
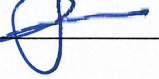

 KONYA	T.C. NECMETTİN ERBAKAN ÜNİVERSİTESİ Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü	 SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
---	--	---

YÜKSEK LİSANS TEZİ KABUL FORMU

Öğrencinin	Adı Soyadı	Shokrullah ATAİE
	Numarası	168101011015
	Ana Bilim / Bilim	Felsefe/ Felsefe
	Programı	Yüksek Lisans
	Tez Danışmanı	Prof. Dr. Erdal BAYKAN
	Tezin Adı	MODERN SİYASET FELSEFESİNDE ASKERİ YAPI

Yukarıda adı geçen öğrenci tarafından hazırlanan **Modern Siyaset Felsefesinde Askeri Yapı** başlıklı bu çalışma 05.08.2019 tarihinde yapılan savunma sınavı sonucunda oybirliği/oyçokluğu ile başarılı bulunarak jürimiz tarafından Yüksek Lisans Tezi olarak kabul edilmiştir.

Sıra No	Danışman ve Üyeler		
	Unvanı	Adı ve Soyadı	İmza
1	Prof. Dr.	Erdal BAYKAN	
2	Dr. Öğr. Üyesi	Yurdagül ADANALI	
3	Dr. Öğr. Üyesi	Sebile BAŞOK DİŞ	

 KONYA	T.C. NECMETTİN ERBAKAN ÜNİVERSİTESİ Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü	 SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
--	---	---

Bilimsel Etik Sayfası

Adı Soyadı	Shokrullah ATAİE		
Numarası	168101011015		
Ana Bilim / Bilim Dalı	Felsefe		
Programı	Tezli Yüksek Lisans	X	
	Doktora		
Tezin Adı	MODERN SİYASET FELSEFESİNDE ASKERİ YAPI		

Bu tezin hazırlanmasında bilimsel etiğe ve akademik kurallara özenle riayet edildiğini, tez içindeki bütün bilgilerin etik davranış ve akademik kurallar çerçevesinde elde edilerek sunulduğunu, ayrıca tez yazım kurallarına uygun olarak hazırlanan bu çalışmada başkalarının eserlerinden yararlanılması durumunda bilimsel kurallara uygun olarak atıf yapıldığını bildiririm.

Öğrencinin Adı Soyadı
Shokrullah ATAİE
İmzası

 KONYA	T.C. NECMETTİN ERBAKAN ÜNİVERSİTESİ Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü	 NECMETTİN ERBAKAN ÜNİVERSİTESİ KONYA SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
---	--	--

ÖZET

Öğrencinin	Adı Soyadı	Shokrullah ATAİE		
	Numarası	168101011015		
	Ana Bilim / Bilim	Felsefe/ Felsefe		
	Programı	Tezli Yüksek Lisans	X	
		Doktora		
	Tez Danışmanı	Prof. Dr. Erdal BAYKAN		
Tezin Adı	Modern Siyaset Felsefesinde Askeri Yapı			

Bireyler ve toplumların kendi güvenliklerini korumak ve özgürlüklerini sağlamak için bir oluşuma ihtiyacı vardır, bu oluşum bireylerin ve toplumların kendi aralarında sözleşme yaparak kurdukları bir devlettir. Bu devletin de birey ve toplum olarak yurttaşlarını korumak için bir gücünün olması gerekir ve bu güç de ülkeni, devleti ve yurttaşları güvenliğini sağlamak için devlet tarafından oluşturulan bir askeri sistemdir. Bu amaçla tezimizde modern siyaset felsefesindeki askeriye yapısı üzerinde olan ve modern çağın siyaset felsefesine damga vuran düşünürler olarak Niccolo Machiavelli, Thomas More, Jean Bodin, Hugo Grotius, Thomas Hobbes, Benedictus Spinoza ve Immanuel Kant nasıl bir askeriye düşüncesi ortaya koyduğu ve filozofların bu düşüncelerinin günümüzdeki etkileri incelenmiştir. Bu filozoflar modern çağın başlangıcı olan Rönesans'tan günümüze kadar,

düşünceleriyle güncelliğini koruyan ve tarih sayfalarında kendilerinden söz ettiren önemli şahsiyetlerdir.

Çalışmamızdaki veriler, literatür taraması sonucunda derlenmiş ve bu bilgiler ışığında tezimiz üç bölümden oluşmuştur. Birinci bölüm modern dönem, modern devlet, özgürlük, egemenlik, yasa ve askeriye kavramları çerçevesinde belirlenmiş ve bu kavramlar askeriye kavramına ışık tutacak biçimde açıklanmıştır. Çalışmamızın ikinci bölümünde Machiavelli, More, Bodin, Grotius, Hobbesi, Spinoza ve Kant'ın devlet yönetimi ve askeriye öğretilerinin modern siyaset felsefesinde şekillenışı ele alınmıştır. Yine bu filozofların devlet ve askeriye düşüncelerinin, kendi dönemlerindeki devletlerin içlerindeki çekişmelerden ve bu devletlerin arasında hiç bitmeyen savaş ve çekişmelerden dolayı ortaya çıktığı durumları izah edilmiştir. Son bölümde ise bu filozofların devlet ve askeriye öğretilerinin amaçları ve değerlendirmesi üzerinde durulmuştur.

Anahtar Kelimeler: Modern Dönem, Askeriye, Felsefe, Siyaset, Niccolo Machiavelli, Hugo Grotius

 KONYA	T.C. NECMETTİN ERBAKAN ÜNİVERSİTESİ Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü	 NECMETTİN ERBAKAN ÜNİVERSİTESİ KONYA SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
---	--	--

ABSTRACT

Author's	Name and Surname	Shokrullah ATAIE		
	Student Number	168101011015		
	Department	Philosophy/ Philosophy		
	Study Programme	Master's Degree (M.A.)	X	
		Doctoral Degree (Ph.D.)		
	Supervisor	Prof. Dr. Erdal BAYKAN		
Title of the Thesis/Dissertation	Military Structure In Modern Political Philosophy			

In order to maintain their safety and freedom, individuals and societies need an institution called state, which is created by mutual agreement among them. To protect its citizens, the country, and the nation, the state has to have a form of power and that is a military system created by the state. This study explores political philosophy and theories of modern scholars such as Niccolo Machiavelli, Thomas More, Jean Bodin, Hugo Grotius, Benedictus Spinoza, and Immanuel Kant and how they have influenced contemporary military formations. These scholars have been the most influential thinkers since the beginning of renaissance with their profound thoughts and ideas.

In the light of literature review and accumulated knowledge on the topic, this thesis is consists of three main parts. The first part deals with the concepts of modern time, modern state, freedom, sovereignty,

law, and military, and how these concepts shed light on the conceptualization of military. In the second part of the thesis, we explore how governance and military doctrines of Machiavelli, More, Bodin, Grotius, Hobbes, Spinoza and Kant took shape within the modern political philosophy. Moreover, we reflect on to what extent these philosophers' ideas of state and military explain wars and tensions among countries as well as political outcomes of those wars at the times they lived. In the final part, we examined the objectives of these scholars's state and military doctrines and our evaluation of them.

Key Words: Modern Period, The military, Philosophy, Politics, Niccolo Machiavelli, Hugo Grotius

İÇİNDEKİLER

ÖZET	III
ABSTRACT	V
KISALTMALAR	X
ÖNSÖZ	XI
TEŞEKKÜR	XII
GİRİŞ	1

I. BÖLÜM:**MODERN DÖNEM SİYASET FELSEFESİNİN BELLİ BAŞLI
KAVRAMLARI VE ASKERİYE**

1. Modern Dönem Kavramları ve Askeriye.....	10
1. 1. Modern Dönem	10
1. 2. Modern Devlet	14
1. 3. Özgürlük.....	19
1. 4. Yasa.....	23
1. 5. Egemenlik	25
1. 6. Askeriye	29

II. BÖLÜM:**MODERN DÖNEMİN BELLİ BAŞLI FİLOZOFLARI VE ASKERİ
YAPIYA DAİR GÖRÜŞLERİ**

2. Niccolo Machiavelli'nin Hayatı.....	33
2. 1. Devlet Düşüncesi	36
2. 2. Askeri Düşüncesi	40
2. 3. Machiavelli'nin Devlet ve Askeri Düşüncesinin Günümüzdeki Etkileri	45
3. Thomas More'un Hayatı	51
3. 1. Utopia'yı Doğuran Şartlar	53

3. 2. Thomas More'un Devlet Düşüncesi	57
3. 3. Thomas More'un Askeri Düşüncesi	61
3. 4. Thomas More'un Devlet ve Askeri Düşüncesinin Günümüzdeki Etkisi.....	64
4. Jean Bodin'in Hayatı.....	66
4.1. Bodin'in Devlet Düşüncesi	69
4. 2. Bodin'in Askeri Düşüncesi.....	73
4. 3. Bodin'in Devlet ve Askeri Düşüncelerinin Günümüzdeki Etkisi.....	75
5. Hugo Grotius'un Hayatı.....	77
5. 1. Hugo Grotius'un Devlet Düşüncesi.....	78
5. 2. Hugo Grotius'un Askeri Düşüncesi.....	81
5. 3. Hugo Grotius'un Devlet ve Askeri Düşüncesinin Günümüze Etkisi.....	86
6. Thomas Hobbes'un Hayatı.....	87
6. 1. Thomas Hobbes'un Devlet Düşüncesi.....	90
6. 2. Thomas Hobbes'un Askeri Düşüncesi.....	94
6. 3. Thomas Hobbes'un Devlet ve Askeri Düşüncesinin Günümüzdeki Etkisi.....	97
7. Benedictus Spinoza'nın Hayatı	100
7. 1. Spinoza'nın Devlet Düşüncesi.....	102
7. 2. Spinoza'nın Askeri Düşüncesi.....	107
7.3. Spinoza'nın Devlet ve Askeri Düşüncesinin Günümüzdeki Etkisi.....	112
8. Immanuel Kant'in Hayatı.....	113
8. 1. Kant'in Devlet Düşüncesi	115
8. 2. Kant'in Askeri Düşüncesi.....	121
8. 3. Kant'in Devlet ve Askeri Düşüncesinin Günümüzdeki Etkisi.....	125

III. BÖLÜM:

MODERN DÖNEM SİYASET FELSEFESİNDE ASKERİ YAPI

3. 1. Modern Dönem Filozofları ve Askeri Yapılar.....	128
3. 2. Modern Dönem Filozoflarının Askeri Yapılara Etkileri.....	135
3. 3. Modern Dönem Filozofları ve Askeri Yapı Değerlendirmeleri...	137
SONUÇ	141
KAYNAKÇA	147

KISALTMALAR

AÜSBF. — Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi

Bkz. – Bakınız

B. – Baskı

Bilgesam. — Bilge Adamlar Stratejik Araştırmalar Merkezi

C. – Cilt

Dü. – Düzenleyen

Çev. – Çeviren

FSM. — FSM İlimi Araştırmalar İnsan ve Toplum Bilimleri Dergisi

Ed. – Editör / Edited

s. – Sayfa

ss. – Sayfa Sayısı

SETA. — Siyaset, Ekonomi ve Toplum Araştırmaları Vakfı

ÖNSÖZ

İnsanlık serüvenin başlangıcından itibaren, yönetme ve yönetilme olgusu her zaman gündemde olmuştur. İlk çağlarda insan toplumundaki azlık çerçevesinde bu durum daha az etkili iken; dünyada insan toplumunun artması ve devamında kaynakların sınırlılığı nedeniyle, toplumların var olması sonucunda yönetme ve yönetilme olgusu arasındaki ilişkinin değeri daha da artmıştır. Bu noktada toplumların düzenini sağlamak için siyasal devlet olgusu devreye girmiştir. Bu siyasal devlet, insanların düzenini ve güvenliğini sağlanmasında askeriye ilkesini oluşturmuştur. Tarihsel süreç içerisinde devletler, kendini ve yurttaşlarını güvenliğini bu askeriye (güç) ilkeyle sağlayabilmiştir. Tezimizin temelinde siyasal devlet altında oluşturulan askeriye ilkesini nasıl şekillendiği Machiavelli, More, Bodin, Grotius, Hobbes, Spinoza ve Kant'ın düşünceleri etrafında incelenecektir.

Modern çağ siyaset felsefesinin önemli fikir adamlarından olan bu filozoflar, aradan asırlar geçse bile adından söz ettirmeyi ve günümüz siyaset düşüncesinin kurucuları arasında yer almayı başarmışlardır. Bu durum, filozofların devlet ve askeriye düşüncelerini oluşmasının yaşadıkları dönemlerden günümüze kadar olan etkileri tarih sayfalarında görülmektedir.

Çalışmamızda Machiavelli'nin devlete yönelik “devletin bekasını korumak için her şey mubah” şekliyle, Hobbes ve Bodin monarşiyi yönetim biçimini; Grotius, Spinoza ve More demokrasiyi; Kant ise cumhuriyet sistemini savunmasıyla ilişkin düşünceleri ele alınacaktır. Aynı zamanda Machiavelli, More, Bodin, Grotius ve Spinoza zorunlu askerlik sistemini; Hobbes gönüllü askerlik sistemini; Kant tümüyle askerliğin kaldırılması konuları üzerinde önemle durdukları ve savunmaları üzerinde durulacaktır.

TEŞEKKÜR

Derslerinden ve kendilerinden edindiğim hayat tecrübeleri ile hayata farklı açılardan bakmamı sağlayan, modern siyaset felsefesinde askeri konusunun hayata geçmesine büyük gayretler sarf eden ve tez boyunca emeğini esirgemeyen başta danışmanım Prof. Dr. Erdal BAYKAN, diğer derslerini aldığım ve fikirlerinden faydalandığım Prof. Dr. Bilal KUŞPINAR, Prof. Dr. Hasan Hüseyin BİRCAN, Dr. Öğr. Üyesi. Yurdağül ADANALI, Dr. Öğr. Üyesi. Sebile BAŞOK DIŞ, Dr. Öğr. Üyesi. Mustafa YEŞİL bölüm hocalarıma şükranlarımı sunuyorum.

Shokrullah ATAİE

GİRİŞ

Bir devlet için askeri güç mutlaka gerekli midir? sorusu bizi bir devlet için askeri gücün ne kadar önemli olduğu konusuna yöneltecektir. Bu durum askeri ilkenin nasıl şekillendiğini, devlet içerisinde norm olarak oluşmasını, askeri kavramın devlet için ne kadar etkili olduğunu ve askeri gücün neden gerekli olduğunu bulmamıza yardımcı olacaktır. Bu çalışmada, Rönesans, modern devlet, özgürlük, egemenlik ve yasa kavramlarını temel alarak, bunları askeri kavramıyla olan ilişkisi ve askeri kavramın fonksiyonu ele alınacaktır. Rönesans ve Modern Çağ kavramlarını açıklarken de Modern Çağ siyaset felsefesine önemli katkıları olan Niccolo Machiavelli'den Immanuel Kant'a kadar siyasal düşüncesi olan filozofların öğretilerinden yararlanılacaktır. Ortaçağ boyunca hâkim olan 'teosantrik', yani tanrı merkezli ve teolojik felsefi düşünceler, Modern Çağ filozofların düşüncesiyle yerini insan merkezli, rasyonel, özgür ve akılcı düşünceye bıraktığı gözlemlenecektir. Bu çalışmada, Modern Çağ filozofların düşünceleriyle şekillenen, askeri ve devlet düşünceleri ve bu askeri devlet anlayışlarının günümüzdeki etkileri incelenecektir.

Bu çalışmada, felsefi perspektifte siyaset anlayışında yer alan Modern Çağ kavramlarını, askeri yasaya ışık tutacak biçimde, tarihsel olarak ortaya çıkışını ve Modern Çağ filozofları olarak Machiavelli'nin siyaset algısından başlayıp Kant'ın siyaset algısına kadar olan düşünceler ele alınacaktır. Bu minvallerde siyaset ilkeleri olarak ortaya çıkan kavramlardan, siyaset alanında Modern Çağ filozofların düşünceleri esas alınarak söz edilecektir.

Askeri kavramla birlikte Rönesans, modern devlet, özgürlük, egemenlik ve yasa kavramları tarihsel süreciyle açıklanırken Machiavelli, Thomas More, Jean Bodin, Hugo Grotius, Thomas Hobbes, Benedictus Spinoza ve Immanuel Kant'ın siyaset dünyasına getirmiş oldukları yeni dinamikleri esas alınacaktır. Ve filozofların bu kavramlar üzerindeki

siyasal düşünceleri askeri kavramın açıklamasına yardımcı olacaktır. Aynı zamanda bu filozofların, askeri ilkeyle kavramlar üzerinde farklı yorumları görülecektir. Modern çağ kavramlarını yorumlayanlar içerisinde bu filozofların görüşlerine yer verilmesinin nedeni, ilk önce çalışmanın konusu olan “*modern dönem siyaset felsefesinin askeri yapısı*” olduğu ve bu düşünürlerin 15. yüzyıldan başlayıp eserleri aracılığıyla ortaya koyduğu düşüncelerin etkisiyle tarihin tozlu sayfalarından sıyrılarak günümüze kadar gelen ender düşünürler olmasından kaynaklanmaktadır. Bu durum, onların düşüncelerini referans alınarak üzerlerine çokça çalışma yapılmasına neden olmuştur. Literatür taraması yapıldığında onlarla ilgili özellikle Batı dünyası başta olmakla birlikte tüm dünyada onların görüşleri ve fikirleri etrafında yüksek lisans ve doktora alanında birçok tez çalışması mevcuttur ve hala de çalışmalar yapılmaktadır.

Çalışmaya ilk olarak Rönesans ve Modern Çağ kavramlarıyla başlanacaktır. Rönesans döneminin tarihsel olarak ortaya çıkışı 14. yüzyılın yarısından sonra İtalya’da yeni fikirlerin doğuşuyla Giotto di Bondone döneminden itibaren hareketlenmeye başladığı yorumlanır. Rönesans dönemi, Modern Çağ’ın başlangıcı olarak yeniden diriliş ve yeni düşüncelerin ortaya çıkışı Modern Çağ’ı aydınlatılmasına neden olmuştur. Rönesans dönemi, 15. ve 16. yüzyılda İtalya’da ortaya çıkarak daha sonra diğer Avrupa ülkelerine yayılarak genişleyen, felsefe, edebiyat, bilimle ilgili gelişmeler, düşünceler ve yeniliklerin ortaya çıktığı bir dönemdir (www.on5yirmi5.com, 2012, s. bkz). Rönesans terimi Jacob Burckhardt’e göre, insanın kâinat üzerindeki düşüncesini esas alarak bir değişim ve dönüşümünü hedefler (İnalçık, 2011, s. 55). Bununla birlikte Rönesans kavramı, “yeniden doğuş, yeniden diriliş” ifadesiyle de açıklanmaktadır. 14. yüzyılın ortalarından itibaren, İtalya bölgesindeki ve diğer bölgelerdeki birçok düşünür, sanatçı ve bilim adamı; yeni bir dönemin getirdiği canlanma, iyileşme, hatırlama, yeniden meydana geliş, uyanma veya şekillenme çağında, yaşamlarını sürdürmüşlerdir. Bu bilim adamları, Rönesans’ın yaşamlarında nasıl bir etki yarattığını dile getirebilmek için

bu yeniden doğuş metaforunu ifade etmeye girişmişlerdir. Bu dönemdeki yeniden diriliş ve yeniden doğuş fikri İtalya'da 'Giotto di Bondone' döneminden itibaren hareketlenmeye başlamıştır (İnalçık, 2011, s. 56).

Rönesans kavramıyla ilgili yorumların yaygınlığı bir tarafa, aynı zamanda bir gerçekliği de ifade etmektedir. Çünkü Rönesans aydınlanma çağı olarak, karanlık dönemini kesin bir şekilde kendisinden ayırmıştır (Burke, 2000, s. 9). Hakikaten de Rönesans'ın ortaya çıkışı, Batı'da epeyce varlığını sürdüren bir dönemden, karanlığın ve sefaletin hâkim olduğu Ortaçağ'dan, kurtuluşa yönelik bir umudun ve bir yenilenmenin meydana geldiği bir dönemdir (İnalçık, 2011, s. 56).

Nitekim uzun bir dönem Avrupa'daki Hıristiyanların temerküzüyle evrensel Orta Çağ Devleti, artık parçalanarak ulus devletlere ayrılmaktaydı. Kültürlü orta kesimin hareketliliği, ekonomide büyük gelişmelere neden olmuştur. Bununla birlikte; Kilise iktisadi otoritesini kaybetmiş; toplumsal sistemdeki hareketlilik de, 'feodalizmin' (derebeyliğin) güçlerini bastırmasına sebep olmuştur. Medeni orta kesimde, yaşama dair oluşmuş yeni düşünce şekli, Kilise'nin otoritesinden uzaklaşmış yeni eğitimin ortaya çıkmasına zemin hazırlamıştır. Belirttiğimiz bu faktörler, farklı medeniyet alanlarını genişleterek Orta Çağ sisteminden uzaklaşmıştır. Batı Avrupa medeniyetinin iç ve dış olmak üzere sistemleşerek alt yapısını değiştirmesi Rönesans dönemini ortaya çıkarmıştır (Gökberk, 1961, s. 183).

İtalya bölge devletlerinden Floransa ve Toscana kentlerinde, 14. yüzyılın 'filolog' düşünürleri tarafından ortaya atılan Rönesans düşüncesi, çok geçmeden İtalya'nın her yerinde hızlıca kendini gösterdi. Bu düşünce hareketinin İtalya'da bu kadar hızla yayılmasının temelinde, o dönemde ortamın bütünüyle müsait olması ve umut verici olması yatıyordu. Çünkü

o dönemde ‘*Condottiere*’lerin¹ yönettikleri savaşlar o kadar şiddetli ve çok tahrip edici değildi. İtalya bölge devletleri olarak Floransa, Milano, Papalık, Venedik ve Napoli bu savaşlardan ve içeride olan çekişmelerden ekonomik olarak sarsılmıyor, toplum düzenin bozulmamasını sağlıyordu. İtalyan devletlerinin, birbirleriyle hiç kesintiye uğramaksızın, çekişmeli bir mücadeleyle geçen hayatları vardı. Her devlet, komşusundan daha üstün bir şehir yaratmak ve devletini daha da geliştirmenin çabasıındaydı (İnalçık, 2011, s. 63). Bu devletler, bir miktar prenslik yasasıyla yönetilmekteydi. Çünkü prenslikler bazen daha güçlü olmak için diğer bir devletle müttefik olarak hareket ederlerdi ve bazen de kendini korumak için diğer bir devletin himayesi altına girerlerdi (Russell, 1972, s. 76-77). Yine bu devletlerde Tiran yönetimi iktidara gelince, soylu kişilerden olmadıkları için sadece kendi becerilerini göz önünde bulunduruyorlardı. Aynı zamanda onlar iktidara gelince bu makamlarından faydalanmak ve iyi bir yaşam sürmek için, şatafatlı ve görkemli şeyleri önemsiyorlardı. Bu nedenlerden dolayı Rönesans’ın çok hızlıca gelişmesinde “Tiranlar”ın umut verici büyük roller oynadığı bilinmektedir (İnalçık, 2011, s. 63).

İtalya’da, Rönesans’ın hızlıca yayılmasında, sadece ‘tiranların’ etkisi değil, bunun yanında şehirlerde olan soylu kişilerin ve varlıklı burjuvazilerin de şatafatlı, görkemli bir yaşam için; varlıklarını ve zamanlarını sarf etmekle toplum içerisinde elit bir statü sahibi olmayı arzulamaları Rönesans’ın yayılmasına rol oynamıştır. Rönesans’ın asıl merkezi Floransa’dır, tabi Rönesans hareketi, İtalya’nın her yerinde aynı anda yayılmamıştır. Floransa’dan sonra Roma, içerisinde yaşayan düşünürlerle Rönesans’ın önemli bir merkezi haline gelmiştir. Akabinde Milano, Napoli, Venedik ve Rimini gibi önemli kentler Rönesans’ın yayılıp geliştiği önemli yerler olmuştur (İnalçık, 2011, s. 63).

---

¹ Condottiere: Rönesans döneminde ücretli askerlerin ya da sözleşmeli askerlerin liderlerine ya da kurumlarına verilen bir isimdir. Yani kim çok para öderse onun tarafından savaşan sözleşmeli askerlerdir (İnalçık, 2011, s. 52).

Rönesans'ın önemli merkezlerinden Floransa ve İtalyan devletleri, Rönesans hareketinin gelişmesinde katkı sağlamış, çokça mücadele etmiş ve en önemli düşünörlere ev sahipliği yapmıştır. Niccolo Machiavelli, Donato di Niccolo Betto Bardi (Donatello)², Filippo Brunelleschi, Michelangelo di Lodovico Buonarroto Simoni³ ve Leonardo da Vinci⁴ gibi düşünörleri, Rönesans döneminin öne çıkan düşünörleri arasında yer alır. Rönesans'ın en önemli merkezinin Floransa kenti olmasında Mediciler Ailesi de büyük rol oynamaktadır. Mediciler, Floransa'da Rönesans'ın gelişmesi için ve Floransa'nın üstünlüğü için çok çalışıyorlardı. Medicilerin her biri sanatkârlıktan anlayan ve sanata önem veren insanlardı. Özellikle Medici Ailesi içerisinde Lorenzo de Medici, önemli hümanist düşünörlerin yanında tahsilini yapmış, şiirler yazmış, ahlak sahibi ve düşünce sahibi fedakâr bir komutandı (İnalçık, 2011, s. 63-66).

Rönesans hareketi, 14. yüzyıldan başlayıp, 15. yüzyılda eski çağla bağlantı kurmasıyla, entelektüel düşünörleri yetiştirmesiyle, sanatsal yaratıcılığıyla ve Rönesans hareketinin gelişmesi için İtalyan bölgesinin müsait olmasıyla zenginleşerek en üst düzeye çıkmıştı. Rönesans dönemi, 16. yüzyıla geçtiğinde İtalya savaşlarla kuşatılmaya ve gerilemeye başlar. Aynı zamanda cazibenin, zenginliğin ve lüksün merkezi olan İtalya'ya karşı, Fransa ve İspanya'nın müdahale etmeleri ve İtalya'nın iç siyasetine karışma gibi hamleleri sonucunda İtalya, merkezi otoritesini ve ekonomik üstünlüğünü kaybederek çöküşü hızlanmış olur. İtalya gerileme dönemindeyken kendi kadim değerleriyle oluşturduğu medeniyet, eserler, üsluplar, göç etme ve taklit etme şekliyle Batı'nın diğer devletleri özellikle

---

² Donatello: Rönesans dönemini heykeltıraşlığı konusunda çok önemli değişiklikler getiren bir sanatçı olarak rolü büyüktür. Bütün hayatını heykeltıraşlığa ve sanata adayan bir düşünördür (İnalçık, 2011, s. 78).

³ Michelangelo: Rönesans döneminin sanatkâr ve ressamlarının en başında gelir. Aynı zamanda şair ve heykeltıraş uzmanı olan bir dâhidir (İnalçık, 2011, s. 86).

⁴ Leonardo: Rönesans döneminin önemli ressamlarından olarak doğanın ve insanın titiz bir gözlemci olarak tarif eder. Modern bilimin önemli dâhisi olduğu da bilinmektedir ve aynı zamanda bir matematik uzmandır (İnalçık, 2011, s. 90).

ilk başta Fransa'dan başlayarak İtalya'nın istila etmeye başlar (Çoşkun, 2003, s. 49).

Fransa ve İspanya'nın müdahale ve istila girişimleriyle karşıya kalan İtalya, içerisinde kent devletlerinin birbirleriyle çekişmeleri, merkezi zenginliğini yitirerek gerilemesi ve kriz dönemine girmesi, Rönesans dönemi olarak zor durumda olduğunu gösteriyordu. İşte tam bu noktada konumuzun ilerleyen bölümlerinde askeri düşüncesiyle bahsi geçecek olan Rönesans döneminin önemli bir düşünürü, İtalya'nın Siyasetçisi ve Floransa kentinde doğan Niccolo Machiavelli, İtalya için siyasi çözümler önerecek, askeri düşünceleriyle İtalya'nın bu zor dönemleri geride bırakması için büyük bir rol oynayacaktır.

Modern Çağ kavramının alt başlıkları modern devlet, özgürlük, egemenlik, yasa ve asker kavramları olarak yer almaktadır. Modern Çağ kavramı, klasik düşünceleri bırakıp yeni düşünceye geçiş amacıyla yeni bilgiler ortaya koyduğunu iddia ederek asırları ya da bir çağı ifade etmek için kullanılan bir ifadedir. Modern dönem denilmesi, insanın, 'teosantrik' düşünce merkezinden bağımsız olarak, özgürce kendi becerilerini, akıl ve mantıkla yeni fikirler ortaya koymaya başlaması olarak yorumlanmaktadır. Modern Çağ'ın temellerini atan filozoflar olarak Desiderius Erasmus, Thomas Hobbes ve Machiavelli ilk başta gelenlerdendir ve bu filozofların Modern Çağ'ın ortaya çıkmasına nasıl bir yol izlediklerinden bahsedilecektir. Aynı zamanda burada modern ve ulus devletlerin ne zaman ve nasıl ortaya çıktığı üzerine yoğunlaşılacaktır.

Bununla birlikte felsefi yönden özgürlük kavramı, devlete ve yurttaşlara yönelik demokrasi açısından ülke içerisinde herkesin eşit biçimde yaşaması yönünde devlet için ne kadar büyük öneme sahip olduğu belirginleşecektir. Özgürlük kavramı, devletin koyduğu yasalara, demokrasiye ve uyrukların yaşamlarına göre farklı sınıflandırmalara tabi tutulacaktır. Özgürlük kavramının devamı olacak yasa kavramı, bir devleti devlet yapan yasa olduğu için Machiavelli ve Hobbes düşünceleriyle

açıklığa kavuşturulacaktır. Bundan sonra devletin bel kemiğini oluşturan ve devleti en süper güç yapan egemenlik kavramı devlet için büyük rol oynadığı, egemenlik devletin süper güç olmasında ne kadar etkili olduğu konusu Bodin ve Grotius filozofların fikirleriyle izah edilecektir. Ardından askeri yasanın devletlerin yurttaşlarını güvenliğini ve özgürlüğünü korumak, ülkesini ve devletini her türlü iç ve dış tehlikelere karşı bağımsızlığını ve egemenliğini sağlamak için ne kadar gerekli olduğu yönde Machiavelli, More ve Grotius'un görüşleri esas alınarak açıklanacaktır. Bu bahsimiz, Rönesans kavramından başlayıp asker kavramına kadar giriş yapılan bölüm, çalışmanın birinci bölümünü oluşturacaktır.

Çalışmanın ikinci bölümünde modern siyaset felsefesinin kurucularından Machiavelli, Thomas More, Bodin, Grotius, Hobbes, Spinoza ve Kant'ın devlet ve askeri alana ilişkin düşünceleri ve bunların devlet ve askeri görüşlerinin günümüzdeki etkileri incelenecektir. Floransalı olan Machiavelli'nin siyaset felsefesi açısından devlet ve askeri alanla ilişkin düşüncelerinin şekillenmesinde, 1498 yılında Floransa şehir devletinin sekreteri olarak seçilmesinin yanında şehrin yüksek mahkemesinde görev alması ve devleti savunmak için içişlerinde ve dışişlerinde görev alması; bu dönemlerde edindiği siyaset tecrübesinin etkisi büyüktür. Aynı zamanda İtalya'nın iç savaş nedeniyle parçalanma ve çekişmelerden kaynaklı olumsuz durumları da Machiavelli'yi çok derinden etkilemiştir. Machiavelli'nin askeri düşüncelerinin temelinde, yöneticilerin ve asker komutanlarının başarıları sahip oldukları bireysel "virtu" (yetenek, beceri) ve "fortuna" (şans, talih) özelliklerine bağlı olduğu bir durumun analizi yapılacaktır. Machiavelli'nin devlet düşüncesinden bir ulusal devlet anlayışı olduğu ortaya çıkacaktır. Ayrıca İtalya'nın iç savaştan kurtulması için bir ulusal devletin kurulması ve prensi kendi yurttaşlarından oluşan güçlü bir ordusunun olması gerektiği gözlemlenecektir. Daha sonra Machiavelli'nin devlet ve askeri düşüncesinin günümüz dünyasındaki etkileri ve izleri ele alınacaktır.

Siyaset felsefesi açısından günümüz devletlerin askeri yarasası ve diğer tüm yasalarının oluşmasında modern çağdan günümüze kadar kendisinden söz ettiren Machiavelli'nin devlet ve askeri düşüncesinin büyük etkisi olduğu ortaya çıkacaktır.

Diğer filozoflar Thomas More, Bodin, Grotius, Hobbes, Spinoza ve Kant'ın devlet ve askeri düşüncelerinin şekillenmesinde, aynı Machiavelli gibi yaşadıkları dönemlerin sıkıntıları, kendi bölgelerindeki devletlerin kendi içlerinde bir takım huzursuzlukları yaşamaları ve iç ve dış siyasette dalgalanmaların olması büyük rol oynamaktadır. Yani bu filozofların devlet, askeri düşünceleri ve bu düşüncelerinin günümüzde nasıl bir etki yarattığı yine ikinci bölümde izaha kavuşturulacaktır.

Çalışmanın son bölümünde, yukarıda zikredilen filozofların, siyaset felsefesi açısından devlet ve askeri düşüncelerinin, yaşadıkları dönemden itibaren günümüze kadar ve günümüz dünyasında sağladığı olanaklardan kısaca bahsedilecektir. Yine bu modern çağ düşünürlerinin devlet ve askeri fikirleri üzerine neden yoğunlaştıklarına dair amaçları ele alınacaktır. Bunun yanısıra özellikle bir devlet için, askeri birliklerden oluşan güçlü bir ordunun veya askeri gücün ne kadar gerekli olduğunun önemi üzerinde durulacaktır. Sonuç bölümünde ise, bahsedileceği üzere Machiavelli'nin "iktidarda kalabilmek için her şey mubahtır veya devlet için amaçları gerçekleştirmek için her şey mubahtır" dediği gibi, iktidar gücünü elde tutanların yegâne amacı, iktidar güçlerini korumak ve iktidar güçlerini devamını sağlamanın sınırlarına ulaşmak olduğu ele alınacaktır. Yani bunun yaparken, çalışma içerisindeki filozofların düşüncelerinin tümü esas alınarak iktidarlarını devam ettirmek için keyfi hareket etmemek şartıyla güçlerini kullanmasıdır. Bunun yanında askeri birliklerin devletin tek komutası altında olması, devleti egemen güç ve bağımsız yapan askeri birliklerin olduğu, askeri güçle isyanların ve direnişlerin bastırılması, devlet, askeri ve ordu gücüyle dışarıya bağılı olmadan bağımsız hâkimiyet

kurması ve askeri gücün, devletin geleceğini ve bekasını belirlediği ortaya çıkacaktır.

I. BÖLÜM:

MODERN DÖNEM SİYASET FELSEFESİNİN BELLİ BAŞLI KAVRAMLARI VE ASKERİYE

Çalışmanın başlığı olarak ‘modern siyaset felsefesinin askeri yapısı’ konusuna geçmeden önce modern dönemin devlet yapısının oluşumu ve bunun içerisinde askeri yapının şekillenmesine ışık tutacak olan belli başlı dönemler ve kavramlar olan Modern Çağ, Modern Devlet, Özgürlük, Yasa, Egemenlik ve asker kavramlarının ele alınması gerekli görülmektedir. Bunun için bu kavramlardan, genel itibariyle modern çağ dönemine göre ve bir devlet için askeri yasanın, gücün ve sistemin neden gerekli olduğunu gösterecek biçimde kısa kısa bahsedilecektir.

1. Modern Dönem Kavramları ve Askeriye

1. 1. Modern Dönem

‘Modern felsefe tarihi’, düşünürlere göre 17. ve 18. yüzyıl felsefelerini tanımlayan bir kavramdır. Modern felsefe tarihinin, modern çağ düşünürleri arasında yer alan Rene Descartes ve Fransis Bacon ile başladığı bilinmektedir (Cevizci, 2015, s. 437). ‘Modern’ terimi ise yorumlara açık olmakla birlikte 17. yüzyıldan itibaren 20. yüzyılın ilk yarısına kadar devam eden uzun bir dönemi ifade etmektedir. Bu dönemlerde ortaya çıkan filozoflara ve düşünürlere Modern Çağ filozofları; bu dönemde yapılan felsefeye de Modern Çağ Felsefesi denilir. Bazı düşünürler, Modern çağın başlangıcını Orta Çağ sonlarına doğru Rönesans’ın başlangıcına (XIV.-XV. yüzyıllara) doğru geri götürmüşlerdir. Buna göre Orta Çağ sonlarından günümüze kadar geçen süreçte devam eden, geniş bir zaman sürecini kapsayan döneme modern felsefe denilir. Aynı zamanda 18. yüzyıl dönemini kapsayan felsefeye de Aydınlanma dönemi denilmektedir (Çelik, 2012, s. 3).

Modern kelimesi, Latince’de “*modernus*” olup eski düşünceleri terk edip yerine yeni düşüncelere geçmek amacıyla yeni bilgiler ve fikirler ortaya koyduğunu iddia ederek bir asrı ya da bir çağı ifade etmek için kullanılan terimdir. Modern dönem adı verilmesi insanın, ‘teosantrik’/tanrı düşüncesinden hareketle oluşturduğu merkezden bağımsız ve özgürce kendi potansiyelini ortaya koyma, teoloji otoritesinin eksenini dışında özgür hareket ederek akıl ve mantıkla yeni fikirler ortaya koymasından kaynaklıdır. Modern dönemde 18. yüzyıl itibariyle bazı görevlerin yerine getirilmesi hususunda mükellef olan insanın, günümüzde kendi icraatlarıyla her rolü oynayabilen ve geleceğini belirleyebilen bir otoriter olduğu açıktır (Özkerem, 2003, s. 14-15).

Kuzey Avrupa Rönesans hümanistlerinden olan Desiderius Erasmus, İngiltere’nin önemli filozoflarından olan Thomas Hobbes ve İtalyan Rönesans’ının önemli figürlerinden olan Niccolo Machiavelli, modern düşünce tarihinin ve siyasi düşünce tarihinin önemli kurucularından olduğu bilinmektedir. Modern düşüncede önemli bir bilim adamı olan Erasmus, krallardan ve uluslardan, insanların ortaya çıkaracakları kardeşlik ve birlik topluluğunu şahsi ve ‘egoist’ düşüncelerinden üstün tutmalarını önerirken, Machiavelli, her bir kralın ve uyrukların iktidar arzusundan çıkan düşünce ve hareketlerinin her şeyin üzerinde olduğunu savunur. Machiavelli, Skolastik-Ortaçağ felsefesinin ortaya koyduğu ‘teosantrik’ merkezli düşünceden bağıni keserek insan merkezli ulusun hâkimiyet düşüncesine öncelik vermektedir (Akcal C. B., 1997, s. 11-12). Aynı zamanda modern dönemin ortaya çıkışında modern devlet düşüncesi de önemli rol oynamaktadır. Detayı Modern devlet düşüncesinde bahsedilecektir.

Burada Modern Devletin ortaya çıkmasından kısaca bahsedecek olursak, İspanya hümanistlerinden olan Juan Luis Vives’ten itibaren İspanya ilahiyatçı Francisco Suarez’e kadar bir zamanda, devlet düşüncesini oluşturan ilkeleri birleştirerek ‘pozitivist’ modern devlet

teorisini nasıl ortaya çıkardıkları anlatılmaktadır (Akal C. B., 1997, s. 18). Modern devlet düşüncesi, ilk Mahiavelli'nin 'teosantrik' düşünce merkezinden bağıni keserek laik bir siyasal devlet kurmasıyla ortaya çıkmıştır. Aynı zamanda Modern devlet düşüncesinin ortaya çıktığını 'feodal' sisteme kadar geri götürüldüğünü ve feodal sistemin zamanla mutlakiyetçi sistemine, mutlakiyetçi sisteminin de modern devlet sistemine dönüştüğü bilinmektedir.

Modern Dönem, Skolastik-Ortaçağ'ın düşüncesinden genel şekliyle çok farklı bir anlayış ortaya koymaktadır. Modern Çağ, hâkimiyetini kaybeden Kilise'nin ve etkinliğini yitiren bilim anlayışının var olduğu Skolastik-Ortaçağ teorisinin aksine bir bakış ortaya koyarak varlığını sürdürür. Modern Çağ, kültürel olarak din akımlarına bağlanmaktan daha çok laikliğin ön plana çıkarıldığı bir dönemdir. Devletlerin sık sık eksikliklerini kontrol eden modern iktidar otoritesi, Kilise'nin hâkimiyetini zayıflatarak yerine geçip otorite kurmuştur. Ortaçağ'da devletlerin ve milletlerin yönetimi, genel itibariyle Kilise ve kralların hâkimiyeti altındaydı. Modern Dönemde ise, tıpkı İlkçağdaki gibi, devletlerin ve ulusların yönetiminde demokratik sistemler veya tiranlıklar egemendir (Russell, 1972, s. 66).

Modern Çağ; ulus devletlerinin ve ulusal egemenliklerini kendilerine has ilke, 'ekin' ve irade koruyucusu olma, milli törelerini veya milli çıkarlarını ön planda tutarak hâkimiyetlerini sürdürme, ulusların etrafında oluşturulan değişik ve bağımsız devletlerin kurulmasıyla ortaya çıkmıştır. Çünkü ulus devletleri veya egemenlikler kendi özgür iradeleriyle Tanrı otoritesi haricinde, akli esas alarak toplumu yönetmeye başlamıştı. Bu nedenle Modern Çağ, evrensel olarak Descartes'in önemle üzerinde durduğu akılcı ve rasyonalist bir düşüncenin tercih edildiği bir çağdır. Modernlik, Descartes'in bilim ve bilgi üzerindeki şüpheli metodu ve akli önceleyen tarihsel bir süreci başlatır. Aynı zamanda Modern Çağ'da, ulusların merkezinde yer alan 'teosantrik' düşüncenin yerini bilim

alır ve dini itikatların yalnızca insanın şahsi hayatı içerisinde yer alması gerektiği ortaya çıkar. Çünkü modernlik, genel itibarıyla teoloji otoritesinden bağımsız olarak akılcı ve rasyonel bir düşünceyle sıkı bir şekilde bağlantı kurmaktadır. Modernlik ile Batı düşüncesinin arasında güçlü bir ilişki kurulduğu zaman, Batı düşüncesinin salt akılcı yapısından daha kapsayıcı rasyonalist bir ulus düşüncesi ortaya çıkar. Dolayısıyla akılcı bir düşünce, yalnızca olduğu ulusa yönelik teknik ve bilimsel alanda gösterdiği faaliyetlerle kalmayarak insanların ve ulusların yönetme gücünü de elinde bulundurur. Bu durumu anlamak için, modernleşme düşüncesi kapsamında akılcı ulusların ortaya çıkması için modernleşme kavramının araştırılmasını gerektirir (Kılıçoğlu, 2015, s. 334-335).

Modern Çağ, insanın Ortaçağ boyunca hâkim olduğu ‘teosantrik’ merkezli düşünceleri bir tarafa bırakıp çeşitli disiplinlere yayılmasının önüne geçerek özgür, akılcı düşüncenin önderliğinde dünyayı yeniden keşfetmeye başlamasıdır. Modern Dönemin izleri felsefede de görülmekte, teolojik felsefe yerine duyu ve akla yön veren bir bilim felsefesinin ortaya çıkmasıyla da canlılık kazanmaktaydı. Bu özgür akılcı düşüncenin keşfi ilk olarak Rönesans’ta kendini göstermeye başladı. Bu düşüncelerin ortaya çıkmaya başlamasıyla ‘teosantrik’ otoritenin, insan merkezli ‘homosantrik’ bir düşünce yerini almaya kendini gösterdi. Rönesans döneminde ilk defa ortaya çıkan bu modernleşme durumu Yeniçağda daha da gelişerek XX. Yüzyılın yarısına kadar devam etti. İfade ettiğimiz durumlardan dolayı bir kez daha Modern Dönemin Rönesans’la başladığı bilinmektedir. Bu dönemde felsefi düşünürler, ‘teosantrik’ merkezli düşüncesini üreten din adamları olmayıp, özgürce fikirlerini ortaya koyabilen fertler olmuştur. Fertler, Tanrı merkezli düşünceyi bırakıp kendi özgür iradeleriyle akla inanarak dünyayı, ulusları yönetme ve yeni düşünceler üretme aksiyonuna doğru ilerleyerek fikirler sunmaya başlamıştır. Rönesans’ın düşünsel hareketlilik girişimleri bütünüyle bu durumu yansıtmaktadır. Bununla birlikte Modern Çağ’ın politik felsefesinde de birey ya da öznenin girişimci hareketlerini görmekteyiz.

Bu hususa nazaran Rönesans'tan başlayarak Modern Çağ'ın tüm politik kuramları, toplumu teolojik ilkelerle yansıtmak yerine dünyevi ve insan merkezli olan ilkelerle açıklığa kavuşturmuştur. 'Homosantrik' düşünceyi merkeze alan ve insan yapıtına inanan modern politika ilkeleri, toplumu da tabii bir halle ortaya çıkmadığını ancak insan tarafından kurulmuş bir sistem olduğunu savurmaktadır. Bunlara ilaveten ulus-devletlerin ortaya çıkmaya başladığı süreç, devletlerin Tanrı merkezli bir ilkedden dolayı kurulmayıp dünyevi bir yöntemle yasallaştırıldığı bir dönemdir (Cevizci, 2015, s. 437-443).

Modern Çağ Felsefesi, Orta Çağ felsefesinden düşünce, inançlarıyla yeni bir dünyanın keşfini ifade etmektedir. Ortaçağ'ın sonları ve Rönesans'ın başlangıcı olan XIV.-XV. Yüzyıllarda insanlar ve uluslar ile Kilise arasındaki hoşnutsuzluk ve anlaşmazlıklar daha da yükselmişti. Çünkü Ortaçağ teolojik yönetimi insanlara yönelik dinsel hayat tarzlarının haricine çıkmaması yönünden zorluluklar uygulamış, insanların özgürce düşünerek yenilik arayışına, üretme ve yaratma girişimlerine engel olmaktadır. Kilise'nin bu hareketleri, insanları ve toplumu yavaş yavaş dinden uzaklaşmasına neden olmuştur (Çoşkun, 2003, s. 61-62). Artık insanlar, aklını ve duygularını kullanarak gerçekleri kendisi aramaya başladı. Böylece özgürce düşüncesini ortaya koyan ve özgürce hareket edebilen insanın kendisi olmuş oldu. İnsanın her alanda kendisine olan bu güveni, gerçek olarak insancıl (hümanist) bir düşünceyi ortaya çıkardı. Ardından bilim, sanat ve felsefe alanlarında insancılık hareketiyle ilerleme gösteren Modern Dönemin, ortaya çıkmasıyla Orta Çağ-Skolastik Dönemi sona erdi.

1. 2. Modern Devlet

Devlet, bir kurum olarak varoluşu, mahiyeti, kökeni, şekli ve sınırlarıyla asırlar boyunca üzerinde münakaşa edilen bir yapı ve sistemdir. Söz konusu bu münakaşalar, devlet kavramının betimlenmesini de kapsayarak tarihsel süreçlerin farklı devirlerinde (dönemlerinde) devlet

üzerinde farklı betimlemelerin yapılmasına yol açmıştır. Devlet kavramını Münci Kapani, bir ülkedeki erkin kaynağı olarak kendini bir güç göstermekle birlikte ülkedeki siyasal ulusların koruyucusu olan ve onların güvenliğini sağlayan bir hareket olarak tanımlar. Esasen devlet, tarihi yönden ülkede yaşayan ulusların bütünleşmesine ve birlik olmalarına zemin hazırlayan bir sembol ve bir kaynak olduğu şeklinde tanımlanır (Kapani, 2007, s. 39).

Modern devlete gelince, modern devlet sistemi, 15.-16. yüzyıllarında Batı Avrupa’da ‘feodalite’ (derebeylik) sisteminin çökmesiyle ekonomide ve siyasal alanlarda değişim ve dönüşümün meydana geldiği dönemde kendini göstermeye başlamıştır. Feodal nizamın (sistemin) yıkılması, burjuvazinin (kent soyluları) yükselmesi ve siyasal erkin ellerinde tutabilme hâkimiyetinin oluşu, sanayi değişimi/devrimi, kilise etkisinin kırılması ve Avrupa medeniyetinin de kendini daha geliştirerek devlet sisteminin de değişmesi-dönüşmesiyle modern devletin ortaya çıkmasına imkân sağlamıştır (Hardt & Negri, 2003, s. 115). Modern devlet teorisinin önemli kurucuları Niccolo Machiavelli, Thomas Hobbes ve Jean Bodin olarak öne çıkmaktadır. Bu filozofların düşüncelerinin üzerine bina ettikleri ortak nokta, siyasal erke/devlete seküler/laik bir sistem geliştirmelerinin mutlak monarşi kontekstinde düşünceleridir. Daha önce bahsedildiği gibi modern dönem öncesi, devlet erkinin ‘teosantrik’ merkezli olduğu bir düşünce inancı vardı. Bu çağda, politik iktidarın meşru olması da teoloji, mitolojik ve töresel akımlara bağlıydı. Ama Skolastik-Ortaçağ dönemin sonlarına doğru Machiavelli, Hobbes ve Bodin düşünürlerinin ortaya çıkıp geliştirdikleri kuramlarıyla beraber, siyasal erkin asıl sahibi olan ulus/toplum ve meşruiyetinin de ulusta olduğu bir döneme hareket edilmişti. Böylece egemenliğin asıl menşei seküler ve meşruiyeti de akılcı temeller üzerine bina edilmiştir. Bu bağlamda ilk olarak düşünceleriyle modern döneme damga vuran Machiavelli, ‘teosantrik’ merkezli bir düşünceden arınmış, seküler/laik politik bir iktidar düşüncesiyle

başlamıştı. Bundan sonra Bodin, egemenlik düşüncesini ortaya koymuş ve modern devletin mahiyetini bölünmez, parçalanmaz ve mutlak olarak savunmuştur. Ondan sonra Hobbes de, toplum sözleşmesi nazariyesini ortaya atarak modern devlet fikrinin ortaya çıkmasını ve modern devletin yayılmasını sağlamıştır (Beriş, 2006, s. 18).

Modern devlet yasallığını/meşruluğunu ulus kavramından almaktadır. Çünkü 15.-17. yüzyılların Batı Avrupa'sında ulus kavramının saltçılık, 'patrimonyal' siyaset ve devlet alanlarında statüsü yükseldi. Mutlakiyetçi ve patrimonyal olan devletler monarşi sisteminin asıl merkezi olarak betimleniyordu. Avrupa'nın değişik ülkelerinde olan benzer şekilleriyle mutlakiyetçi ve patrimonyal devlet, feodal, ulusal toplum ilişkileri, ülkelerin üretiminde ihracat ve ithal ilişkilerini idare etmek için gereken siyasal bir formdu (Hardt & Negri, 2003, s. 115). Patrimonyal ve mutlakiyetçi otorite şeklini ve bu otoritenin taşkın biçimi durumunda olan 'sultanizm' kavramlarının Max Weber, töresel egemenliğin iktidarı elinde bulunduran kişilerin şahsi araçları durumundaki bir yönetim sisteminden ve askeri güç ortaya koyma durumundan meydana geldiğini ifade etmektedir (Weber, 1995, s. 338). Patrimonyal ya da mutlakiyetçi sistemde iktidarı elinde bulunduran kişinin, erkenden aldığı güçle kendi keyfine göre hareket edebilen, iktidarını isteğine göre büyütebilen, ülke sınırlarını gönlüne göre daha genişletebilme/büyütebilme durumlarının hakkını kendisinde olduğu bir iktidara sahip olmasıyla ifade edilir. Bu sistemi Weber, ataerkillik⁵ ve gerontokrasi⁶ sisteminden farklı olduğunu belirtir. Bununla birlikte Weber, iktidarda olan kişiye göre şahsi olarak sahiplenme patrimonyalizm (kalıtsalcılık) sistemine mahsus olup, bütün toprakların, bölgelerin iktidar sahibinin mülkleri, bütün yurttaşların da onun hizmetçileri/köleleri

---

⁵ Ataerkillik, erkek otoritesine dayanan bir nevi toplumsal örgütlenme sistemidir. Bu sistemde soya bağlı erkeklerin hâkimiyet kurduğudur.

⁶ Gerontokrasi, yaş bakımından toplum içerisindeki en yaşlı üstün birinin hiyerarşik manada en üst düzeyde bulunmakla her şeyin onun hâkimiyetinde bulunmasıdır.

durumunda olmasına kadar çok farklı şekillerde geçekleşebileceğini altını çizer (Weber, 1995, s. 341-342).

Weber'in betimlemesine göre mutlakiyetçi ve patrimonyal sistemin değişimi kademeli olarak tahakkuk etti. Bundan böyle kralın tanrısal cismi, kendi yerini toplumun tinsel hüviyeti, mülk ve nüfusu/kişiliği olan ideal bir soyutlama noktasına bırakıyordu. Aslında, fiziksel bölge kıtası ve nüfusu, daha çok toplumun ruhunun devamı olarak tasarlanıyordu. Bundan dolayı, modern ulus terimi monarşi devlet sisteminin patrimonyal ve mutlakiyetçi cismini miras olarak elde etmiş ve onu farklı bir şekilde yeniden varlığına kavuşturmuştur. Bu yeni erk totalitesinin/bütünlüğünün kurgusu kısmen bir tarafta ve yeni kapitalist/anamalcı/sermayedar üretim süreçleri başka bir tarafta ise, bunları böyle olmalarını sağlayan patrimonyal yönetim sistem mekanizmaları/düzenekleri olmuştur. Bu problemlili sistemsel ilişki toplumsal kimlikle bağlantısını geliştirerek istikrarlı hale gelmiştir. Bahis konusu kimlik, soy/kan bağlarının biyolojik bir devamlılığı, mülkün geometrik bir devamlılığı; dilsel müşareketlik temelinde oluşturulmuş medeniyetli, bütünleştirici bir olgudur (Hardt & Negri, 2003, s. 116). Bundan böyle Avrupa'nın Ortaçağ döneminde ortaya çıkmaya başlayan ekonomik ve politik değişim ve dönüşümü sadece üretim şeklini, erk ilişkilerini ve politik alanı değiştirmekle yetinmemiş, bölgelerdeki toplumsal ilişkileri ve yaşam şekillerini de köklü bir değişime götürmüştür. Meşruiyetin ve hâkimiyetin yeni süjesi olan toplumsal kimlikle kurulan 'ulus' kavramının merkezine yönelmiş, patrimonyal erk ilk önce şekil değiştirmiş ve bir süre sonra da ulus-devletin yeni sistemini terk etmiştir.

Günümüz dünyasında egemen devlet düşüncesi olan modern devlet yapısı, ulus devlet yapısıdır. M. Weber'in ifade ettiği biçime göre, modern devlet: yasaların/kanunların tatbik edilisinde, yönetsel misyonları meşru olarak fiziki gücün kullanımının meşruiyeti bulunan ve kurumsal

hale gelmiş politik girişimi ifade eden bir kavramdır (Weber, 1995, s. 93-94). M. Weber, devletin, erk ve siyasal alan ilişkilerindeki yasaların belirleyiciliğinde yerine ve zamanına göre şiddet uygulamaya hak sahibi olduğunu ve bu manada egemenliğin de yalnızca devletin elinde olduğunu altını çizmektedir. Betimlenmiş olan devlet şekli, modern devlete yönelik da ciddi bir konuyu ifade ederek bizi ulus-devlet sistemine götürmektedir. Sınırları belli bir jeopolitik alanında, homojen/benzeşik bir ulusa egemen olmasından hareketle ulus-devlet, bölgeleri içerisinde erki denetleyen, şiddet uygulayan ve yurttaşlardan vergi alma haklarına malik/ehil olan bir teşkilatlanma/örgütlenme şeklidir. ‘Ulus’ ve ‘devlet halkı’, Siyasal terminolojide aynı kapsamda tasarlanır. Ancak yasal olarak betimlemenin ilerisinde ‘devlet halkı’ ile ‘ulus’, kökenleri/soyları ortak, dilleri aynı, töre ve tarih ile biçimlenmiş siyasi bir topluluğu ifade etmektedir. Burada devlet yurttaşlarının, bu tarihsel manadaki ‘ulus’ anlamını taşıması da yalnızca kendine mahsus hayat şeklinin somut bir bünyesinde tahakkuk eder. ‘Devlet yurttaşlığı ulusu’ veya ‘ulus-devlet’ terimlerinde birbirleriyle dayanma içerisinde olan bu bileşenler, tarihi yönden gelişen/yükselen, ama hiçbir şartta paralel olmayan bu iki kavram, bir taraftan devletlerin ve başka bir taraftan ulusların varlığına dayanır (Habermas, 2012, s. 16). Ulus-devletin sistemi içerisinde var olan ‘ulus’ kavramı bu yeni devlet hareketi içerisinde devlet üyelerinin hepsini kapsadığı anlamına gelmemektedir. Yurttaş/halk ile ulus aynı şeyi ifade eder ve ulus kendisini yalnızca töresel olarak görmeyip, aynı zamanda siyasal alanda varlığından da söz eder. Bu düzende ulusu, yurttaşları meydana getirir ve kimliğini de devlet sistemi içerisinde bulur ve devlet içinde büyür. Teorik açıdan halk/vatandaş, ulus-devlet yapısı içerisinde kendi elinde yönetim gücünü bulundurarak ve yabancı bir gücün idaresinden bağımsız olarak hareket eder (Schulze, 2005, s. 195).

Ulus-devlet, modern devlet biçimine bürünmesi özellikle Fransız devrimi sonrasında kendini göstermiş ve bu böylece ulus egemenliğinin tek varyantı biçiminde olabilen bir olgu olmuştur (Beriş, 2006, s. 129).

Geçmiş asırlarda bir devletin erk ilişkilerinde yasal olarak belirleyici durumunda olan egemenliğe, nasıl kişilerin sahip olabileceği sorunu, modern devlet ile beraber yegâne meşru yol olarak ulusal egemenliğe değişmesiyle çözülmüştür. Ulusal egemenliğin yansıdığı siyasal iktidar biçimi ulus-devlet yapısıdır ve Fransız devriminden sonra ulus devlet, modern devlet sisteminin günümüze kadar gelen biçimidir. Bu nedenlerden dolayı modern devlet düşüncesi, tarih sayfasının belli bir döneminde ortaya çıkan ekonomik, politik ve toplumsal gelişmelerin ortaya çıkardığı yeni bir ilişki ve gelişmelerin ön gördüğü ya da bu ilişkilere göre siyasal bir sistem oluşturma fikrinin neticesinde meydana gelmiştir.

1. 3. Özgürlük

Özgürlük kavramı, siyaset felsefesi açısından tüm siyasi kavramlar içerisinde, açıklanması yönünde belki de en zor olan bir kavramdır. Bu kavramın, ne kadar duygusal yönüyle birlikte ele alındığı aşikârdır. Bütün toplumlarda, özgürlük konusunda ortaya koyulan tamamen yasal pek çok kısıtlamalar mevcut olduğu için siyasi, felsefi vb. açısından özgürlük çeşitleri için bir takım tartışmalar bulunmaktadır. Özgürlüğün kavranmasında meydana gelen anlaşmazlıklar, ancak özgürlük konusunda getirilen bir sınırlamanın, bireylerin her birine eşit davranılması ve saygı gösterilmesi yönündeki hakkı üzerindeki etkisine göre değerlendirilmektedir (Barry, 2012, s. 327-328).

Özgürlük, demokrasinin oluşumunda en temel kavram olarak bilinmektedir. Çünkü demokrasi, herkesin her alanda istediği gibi yaşayabilmesi, hareket edebilmesini ve (Aristoteles, 2010, s. 180-181) düşüncelerini açık olarak ifade edebilmesini hedefler. Özgürlük, Antikçağda savaş ve barış zamanlarını belirlemek, dış devletlerle ittifaklar yapmak, kararları kamuoyuna açıklamak ve yasaları oylayarak belirlemek anlamında kullanılmaktaydı. Aynı zamanda Antik çağdakilerin özgürlük ifadesi, siyasal gücün ülkenin tüm yurttaşlarına paylaşmaktı. Modern

Çağda ise özgürlük, kişisel ve liberal özgürlük anlamında kullanılmaktadır (Constant, 2006, s. 174). Buna göre esasen modern demokrasiyi şekillendiren önemli faktörlerden biri olan liberalizm, devlet erkini belirleyen bir teori olarak zuhuru 17.-18. yüzyıllara denk gelir (Uygun, 2003, s. 126-127). Liberalizmin ilk defa ekonomik formatını ortaya koyan Adam Smith (Smith, 2006), siyasal boyutunu ortaya koyan ve kurucusu olan John Locke'tur (Müftüoğlu, 2010, s. 210). Çünkü modern demokrasinin ortaya çıkışında asıl etkili unsur, bireysel özgürlüktür (Locke, 2004, s. 5-6). Burada Locke'ya göre özgürlükten ifade edilen şey, birey, eylemlerinde herhangi bir kimsenin ya da herhangi bir kurumun engelleme durumuyla karşılaşmaması yönünde özgürdür. Bu tam manasıyla bireye yönelik 'negatif özgürlük' düşüncesidir (Locke, 2004, s. 5-6). Yine Locke, özgürlüğün, kişinin kendi benliğine, mülkiyetine sahip olması, yaşayacağı hayatın kararlarını yalnızca kendisi verebileceği ve kendi düşüncesi doğrultusunda hareket edebileceği anlamında ifade eder (Locke, 2007, s. 28). Locke'un özgürlükten amacı, devlet, bireylerin özgürlüklerini güvence altına almak için sivil toplum, ordu ve asker olarak her türlü girişimde bulunması gerektiğini savunur (Müftüoğlu, 2010, s. 211).

'Negatif özgürlük' kavramı ise, bireyin herhangi bir kişinin ya da başka kimselerin otoritesine maruz kalmadan faaliyetlerini sürdürebilmesi/eylemlerine devam edebilmesi şeklindedir (Berlin, 2007, s. 72). Bu Isaiah Berlin'in negatif özgürlük betimlemesidir. Berlin, 'pozitif özgürlüğü', bireyin 'self-determinasyon' (kendi kaderini kendi tayin eden) egemeni olan, fikir üretebilen, hedefleyen, eylemde bulunan ve tüm bu doğrultu da hareket eden kimse pozitif ifadeyle özgürdür şeklinde tanımlar (Bal, 2014, s. 295). Thomas Hobbes, negatif özgürlüğün kişinin faaliyetlerinde herhangi bir engellemeye maruz kalmadan ya da başkaları tarafından engelleme durumunun olmaması olarak betimler. Hobbes, özgür olmanın "*özgür bir insan, gücü ve zekâsıyla yapmaya muktedir olduğu şeylerde, istediği şeyi yapması engellenmemiş olan birisidir*"

şeklinde ifade eder. Bu bağlamda bireyin özgür olması, kişinin beceri ve gücüyle eylemlerde bulunabilmesi ve istediğini yapmasında kimse tarafından bir engelle karşılaşmamasıdır (Hobbes, 2007a, s. 155). Negatif özgürlük konusundaki Berlin ve Hobbes'in düşüncelerinde bireyin özgürlüğünü korunmasını, özgürlüğünü güvence altına alınmasını ve bireyin özgürce hareket edebilmesini sağlayan bir yasaya ihtiyaç duyulmaktadır, bu yasanın mevcut olması bir devletin var olmasına bağlıdır, devletin de hem kendini koruması hem de halkını koruması için bir güce ihtiyacı vardır. İşte bu güç ve bu yasa da devletin oluşturduğu askeri kurum ve ordu oluşumudur. Dolayısıyla bu ordu ve askeri oluşumun varlığıyla ülke içerisinde bireyler ve yurttaşlar özgürlüğüne kavuşabilir.

Pozitif özgürlük, birey kendi özgürlüğü için eylemde bulunmakla başkalarını özgürlük alanına girmemesi ve müdahale etmemesi şeklinde tanımlanır. Bu bağlamda John Stuart Mill, özgürlüğün, kişinin başka kimselerin mutluluk alanına müdahalede bulunmaması veya mutlu olma gayretlerine engel teşkil edecek bir eylem girişiminde olmaması, kişi kendi mutluluğu ve benliği çabası içerisinde bulunması gerektiğini ifade eder. Başka bir tabirle, her kişi ya da her birey, ister bedensel olsun ister ruhsal olsun her iki durumda da kendi iyiliğini asıl görevlisidir (Mill, 2008, s. 20). Aynı zamanda Mill, birey ve yurttaşların mutluluğunun temelinde özgürlüğün vazgeçilmez bir durum olduğunu düşünür (Mill, 2008, s. 6-7). Ayrıca Mill, siyasal otoritenin, bireyin özgürlük alanına ve özellikle kişinin kendisine mahsus ideolojisine saygı göstermesi gerektiğini altını çizer (Mill, 2008, s. 145).

Pozitif özgürlüğün üzerinde önemle duran ilk liberal filozof olan Thomas Hill Green, özgürlüğü, bireylerin kendileri için en mükemmeli yapma ve yeteneklere sahip olması şeklinde betimler. Green, gerçek özgürlüğün, kişi kendisini diğer kişilerle beraber mükemmelleştirme şansına ulaşması ve bu şansını izlemek adına, başka kişilerin şanslarıyla oynamayacak şekilde sorumluluk içinde olmasıdır. Green'e göre, bireyin

sorumluluktan özgür durumunda olduğu değil, özgürlük için sorumlu olmasıdır. Burada Green'in özgürlük düşüncesi bireyci olmamakla birlikte sorumluluğu aile, toplum ve bir kurum olarak alınabileceğini savunur. Kişi başkasının baskısı altında olmadıkça, kendisinde bulundurduğu sorumluluklar onun için bir özgürlüktür (Bal, 2014, s. 297).

Pozitif özgürlüğün başka bir manası da, 'bireysel özerklik'tir. Bu durumdan yola çıkarak, 'yurttaşların kendi kendini yönettiği bir sistem' şeklinde betimlenen demokrasiye bağlamakta ve demokrasinin en fazla pozitif özgürlük düşüncesiyle uyum içerisinde olduğu bir durumdan dolayı özgürlüğün otonomi anlam taşıdığı ön görülmektedir. Bu düşünce genel olarak Jean Jacques Rousseau'nun fikirlerinden esinlenmiş ve net bir tarzda onun politik felsefe düşüncesinden kaynaklıdır. Söz konusu, Rousseau düşüncesinde, kişiyi kendisi yapan durum, koyulan yasaya uyum içerisinde hareket etmesidir. İşte 'gerçek özgürlük' de insan kendi kaderini kendisi çizmesi ve kendisini denetlemesi manasında 'self-determinasyon'la açıklığa kavuşturulmaktadır (Bal, 2014, s. 298).

'Cumhuriyetçi özgürlük' konusunda Machiavelli, Roma ve İtalya devletleri için özgürlüğü şöyle bir esasa bağlar: Bireyin özgürlüğü, bağımsız bir devletin yurttaşları olmakla birlikte keyfi bir yönetimin altına girmemektir. Machiavelli anlayışında, kişilerin özgür bir vatandaş olarak hayatlarını sürdürmesinin ilk şartı bağımsız bir devletin yurttaşı olmasıdır. Özgür bir devlet en sonda kendi yasalarını kendisi çizen ve belirleyen bir devlettir (Machiavelli, 2008, s. 90). Machiavelli, bu bağlamda özgür şehirler konusunu ifade eder. Machiavelli'ye göre, bir şehrin bağımsızlığı o şehrin özgürlüğü yani kendi yasaları himayesinde yaşayabilmesi, başka bir güce hiçbir durumda bağlı kalmayarak yaşaması demektir. Machiavelli, uygarlığın ortaya çıkışından söz ederken insanların hayatlarını sürdürmek, kendilerini güvende hissetmek için bir araya geldiklerini, kendilerini iyi savunabilecekleri ve daha refah içinde yaşamlarını sürdürebilecekleri bir mekân seçiminde bulduklarını

belirtir. Aynı zamanda kendilerini düşmana karşı korumak için içlerinden en güçlü ve cesaretli birini lider seçerek onun emrinde olduklarını altını çizer (Machiavelli, 2017, s. I, 2). Dolayısıyla Machiavelli'nin anlayışında, insanların ilk ihtiyaç duydukları güvenlidir. İnsanların yaşadığı şehrin güvenliği, iyi askerler ve iyi ordular olmaksızın şehirler kendilerini güvende bulamaz. Bundan dolayı şehirlerin özgürlüğünü ve güvenliğini sağlamak için bireylerden oluşan sağlam askerlerin ve orduların olması mutlak biçimde gereklidir.

Cumhuriyetçi özgürlüğü savunanlardan biri de Quentin Skinner'dir. O, mevzuyla alakalı fikirlerini iki unsur halinde ifade eder. İlk unsur 'Özsel-Yönetim' olmakla kişisel özgürlüğün, ancak özsel yönetime egemen siyasal topluluklarda ülke haricinden ve ülke içerisinde gelebilecek tehlikelere karşı emniyet içerisinde kalabileceğini savunmaktadır. Zira böyle bir topluluklarda özgürlüklerin uzun süre güven içinde kalması mümkündür. Özel yönetime sahip olan bir politik toplulukta ve onun ortaya çıkaran politik birim olarak devletin mevcudiyetinde, yurttaşların güvenle yaşamaları mutlak biçimde gerçekleşir. Skinner'e göre diğer unsur, 'vatandaşlık erdemi' olarak kişisel özgürlüğün güvende olması için bağımsız bir politik topluluğun mevcut olması lazım. Bağımsız bir politik topluluğun oluşumu yalnızca vatandaşlık erdemiyle ya da erdemli vatandaşların himayesiyle mümkün olabilir (Bal, 2014, s. 300). Burada özgürlüğün güvence altına alınması için politik topluluğun, vatandaşların, askerler ve orduların dış tehlikelere karşı duruşunda istikametli ve kararlı olmasını gerektirmektedir.

1. 4. Yasa

Yasa, devletin yasama yetkisine belirli kriterler içerisinde düzenlenen, herkesin uyması zorunlu olan doğal ve toplumsal tüm olguların natürel gelişmelerini tayin eden ve temel ilişkilerini ele alan bir kavramdır. Aynı zamanda Yasa, ülke ve toplum üzerinde devletin yetkisini düzenli işlemesine olanak sağlayan, tabii ve toplumsal gelişmelere yön

veren ve doğanın sistemli biçimde işleyişini mümkün kılan bir olgudur. Bununla birlikte nesnelere de devletle birlikte doğal ve toplumsal yasalarla ön plana çıkması; yine mantıki olan düşüncelerin de yasalarla geliştiği bilinmektedir (www.felsefe.gen.tr, 2005, s. bkz). Şimdi modern çağ filozofların devlet sistemindeki yasa düşünceleri kısa ele alınacaktır.

Thomas Hobbes'a göre yasa, yurttaşların hak hukukunu korumak için gücünden yararlanabilmeyi sağlayan ve akli ile hedefe ulaşmak için ortam yaratan devletin oluşturduğu bir kanundur. Başka bir deyişle, akıl tarafından yapılan ve insanın kendisi için zararlı veya insanı koruma yollarında yetersiz olanları yasaklayan veya insanın yaşamına en iyi faydalı olabileceğini veya insanı tehlikelerden koruması yönünde düşünüldüğü bir kuraldır. Bunun yanında doğa yasası olarak insanlar arasındaki barışı sağlanması için insanlara, bireyin kendine ait doğal hakları olduğu gibi başkalarını haklarını tanımalarını yasalar emretmektedir. Çünkü insanlar istediği gibi gücünü kullanarak başkalarının sahip olduğu hakları tanımadığı zaman hep savaş içinde olurlar. Savaşın çıkmaması için birey, kendi hakkı olduğu gibi başkalarının da haklarına sahip çıkması gerek (Hobbes, 2007a, s. 96-98). Hobbes, bir toplum yasasından bahseder, toplum yasasını şöyle betimler: *“her uyruk için, sözle, yazıyla veya iradenin bir başka yeterli işaretiyle, doğru ve yanlışın ayırılması için, yani neyin kurula aykırı olup neyin olmadığı için ayırılması için kullanmak üzere, devletin uyruklarına emrettiği kurallardır”* (Hobbes, 2007a, s. 189) . Hobbes'un bu tanımından, yasaların tüm yurttaşlara göre belirlendiği; yasaların bazıları belirli bölgeler göre, bazıları belirli uğraşlara göre, bazıları da belirli bireylere göre olduğu anlaşılmaktadır. Çünkü tüm insanların meslekleri ve bölgeler aynı değildir. Dolayısıyla yasalar yalnızca yerine göre geçerli olabilmektedir. Ama her bireyin yasalara uyması zorunludur. Aynı zamanda devletten başka kimsenin yasa yapma yetkisi yoktur, çünkü yurttaşlar devlete bağlıdırlar. Burada yasa koyucu olarak devletten amaç, parlamento ile egemen güçtür. Eğer bir yasa yapılmışsa ama kamuoyuna duyurulmamışsa o geçerli yasa değildir.

Ayrıca yasaların geçerli olması için resmi yazılarla ve resmi mühürlerle yargıç tarafından kabul ve teyit edilmesi gerekmektedir (Hobbes, Leviathan, 2007a, s. 189-196). Bu düşünceden yola çıkarak yasanın koyucusu egemen güç ile parlamentodur ve bir devletin devlet olabilmesi ve gücünü kullanabilmesi için mutlaka bir yasası olması gerekmektedir. Tabii devlet yasadan önce kurulur ama yasasız devlet de kurulamaz ve yasaların olmadığı yerde bir devletten söz edilebilir ama o devlet, egemenliği, bağımsızlığı ve devlet siyasetini yürütmesinde bir devlet değildir, bunun için yasa bir devlet için büyük önem arz etmektedir.

Yasa Niccolo Machiavelli'ye göre devlet, insanları ortak iyilikleri uğrunda erdemli olmaları için zorlamasıdır. O, insanların ve toplumların yozlaşmalarını durdurmak ve bireysel ve kamusal özgürlükleri korumak ancak yasalarla mümkün olacağını dile getirir (Öztürk, 2013, s. 195). Filozofa göre, yasaların uyruklar tarafından konulması veya yapılması, yasalara insanların keyfi müdahale etmelerini veya keyfi davranmalarının önüne geçer. Yasayı yozlaşma ve özgürlük konusunda bu kadar önemli kılan ilke, yasanın doğal olarak sahip olduğu, insanları erdemli olmaya zorlamasından kaynaklanır. Yasayı önemli kılan başka bir şey de Machiavelli'nin doğal olarak insanları bencil olmasından dolayı kolayca yozlaşmaya yanlı olduklarını düşünmesidir. İşte tam burada yasalar, insanları yozlaşmaktan kurtarıp kamu özgürlüğünü korumaktadır (Tunçel, 2010, s. 169-171). Devletin ortaya koyduğu yasaların korunması, uygulanması ve yurttaşların da bu yasalara uyması için egemen gücün bir askeri yasası olmadan gerçekleşemez. Bunun için yasaları uygulamak ve korumak için egemenin askeri gücünün mutlaka olmasını gerektirmektedir ki yasaları uygulayabilsin.

1. 5. Egemenlik

Egemenlik, devletle alakalı en yüksek bir gücü, devletin içerisinde 'auctoritas' yani erkin kaynağı ve 'potestas' yani erkin kullanımı olan iki unsuru bir araya getiren, fakat iki unsurun birbirinden farkını ortaya koyan

bir kavramdır. Burada ilkçağdan bakılacak olursa erkin kaynağı Tanrı olmakla birlikte en üstün güç olan ‘potestas’ın kaynağı Tanrı’dır. Auctoritas yani erkin kullanımına sahip olan da Kral’dır. Ancak modern devlet bu iki ilkeyi kendinde toplayacak ve mevcut oluşunu kendinden menkul bir erk olarak zuhur edecektir. Bunun için modern devlet çağı dışında devlet için egemenlik kavramını kullanılmamaktadır. Çünkü modern devlette egemenliğin gerçek sahibi devlettir (Mairet, 2005, s. 218).

Acaba İlkçağ’da egemenlik yok muydu? Tabii ki İlkçağ’da bilhassa Antik Yunan ve Roma zamanlarında modern egemenlikle ilgili mutabakat sağlayan gelişmeler mevcuttur. İlkçağ Antik Yunan’daki gelişmelerden site devleti olan polis, aynı zamanda bir kent devleti olmasıyla birlikte insanların ve toplumların akıllarında idealize olunmuş siyasal bir argümanı taşımaktadır. İlkçağ’ın kurucu düşünürlerinden Aristoteles ve Platon, polis kavramını ortak iyiliğin en üstün erdem ve ahlaki değerlerinden bir olgu olduğunu ortaya koymaktadır (d’Entreves, 2005, s. 194). Ancak buradan bellidir ki, Antik Yunan’da devletin sistemi ve yönetim biçimi üzerinden ideali bulma münazaraları olmaktan egemenlik ilkesi üzerine münazara söz konusu olamamıştır. Çünkü Antik Yunan düşünürlerinin asıl üzerinde münakaşa ettikleri ister bir kurum olsun, ister bir toplum olsun ve ister devlet olsun iktidar olması neticesinde en ideal ve değişmeyen polise ulaşmalarıydı. Bundan dolayı İlkçağ’da egemenlik kavramı üzerinde tartışma fırsatı bulunamamıştır.

Jean Bodin’e göre egemenlik, vatandaşlar üzerindeki en mutlak, en üstün ve sürekli bir güçtür. Bodin, egemenliğin bir devletin kendisinde bulundurduğu daimi ve mutlak bir güç olduğunu dile getirir. Egemenlik Latince ‘majestas’ denilmektedir. Bu yetkiyi hem daimi hem de mutlak olarak betimlenmesinin nedeni, mutlak bir yetkiyi bir bireye ya da bir grup insana muayyen bir zaman için verilmesi mümkündür ve bu zaman bitince de bu kişiler tekrardan yetkiliye bağlı olmak zorundadır ama daimi olması nihai zaman tanımaz. Aynı zamanda Filozofa göre, egemen güç, en üstün

hükümdar olarak uyruklara kendini belli etmez, uyruklara egemen gücün yardımcıları ve vekilleri egemen güç olarak görülür. İşte gerçek egemen, en üstün güce daimi olarak sahip olandır. Bodin'in daimi güç dediği aslında devlettir, kral ölse bile devlet bakidir (Alatlı, 2010, s. 844). Buna örnek olarak, 'Fransa'da kral ödü yaşasın kral' argümanı devletin ebedi olduğunu ifade eder. Günümüzden bir örnek olarak, bugün birçok devletin daimi olarak derin devletleri mevcuttur. Devletin başına geçecek kişinin onların istişaresi doğrultusunda gerçekleşir ve "Fransa'da kral öldü yaşasın kral" denildiği gibi bugün de devletin başındaki kişinin görevi sona erdiğinde devletin başına gelecek yeni kişiyi de bu derin devlet seçmektedir (Küçük, 2008, s. 11-75). İşte tıpkı Bodin'in düşüncesi gibi bu bugünkü derin devletler daimi olarak bakidir ve strateji olarak hiç ölmezler.

Hugo Grotius egemenlik kavramını, eylem ve hareketleri başkalarının kontrol altında olmayan, yapacağı bir şey konusunda bir başkasından onay almayan bir güç olarak betimler. Yani egemen hareketlerinde ve faaliyetlerinde tam özgür, bağımsız ve tek güç olmasıdır (Ağaoğulları, Akal, & Köker, 1994, s. 94).

Egemenlik kavramı ile ilgili felsefi münazaralar 12. Ve 13. Yüzyıllarında başlamakla birlikte, tam olarak 16. Yüzyılda batıda doğmuş olup modern devletin ruhunu meydana getirmiştir. Ve Egemenlik, merkezi devlet ruhunu oluşturarak siyasal düşünceler tarihinde kendinden söz ettirmiş yeni bir kavram olarak ortaya çıkmıştır. Egemenlik ışığında olan devlet, Bodin'in dediği gibi mutlak, bölünmez ve tek güç olarak parçalamaz ilkeleriyle donatılmış en yüksek güç manasına gelen modern egemenlik düşüncesini kendinde barındırmaktadır. Bundan dolayı egemenlik, modern çağın bir ürünü olarak tarihe geçmektedir. Modern çağdan önce yani Ortaçağ'da siyasi erkin meşruluğu ve kaynağı tanrı merkezli bir sistemdi. Fakat modern çağ ile beraber politik erkin meşruiyeti ve kaynağı tanrı merkezli olmaktan çıkıp insan merkezli olan

bir sisteme geçmiştir. Yani modern devletin kaynağı, kutsal tanrı merkezli olmayıp dünyevi temellere dayanmıştır (Koçak, 2006, s. 206). Egemenlik kavramı, Rönesans ve reform dönemine ve Avrupa’da ortaçağın bitişine gelindiğinde, feodalizmin oluşturduğu sistemin etkilemekle birlikte papalığın egemen güç oluşunu ortadan kaldırmak için mücadelede bulunan devletlerin hızla gelişmesine zemin hazırlamıştır. Bilhassa 16. Yüzyılın ikinci yarısına gelindiğinde bu gelişmelerle birlikte Fransa’da mutlak monarşi sistemin ilkeleri kendini göstermeye başlayınca egemenlik kavramı zuhur etmiştir (Duguit, 1954, s. 56).

Modern egemenlik anlayışının 16. Yüzyılda ortaya çıkması hiç tesadüf olarak yorumlanmaz. Zira modern egemenlik kavramı modern devlet ile beraber zuhur etmiştir. Modern kavramından söz edilmesi, gelişmiş düşüncelerden kaynaklanan laikleşme, rasyonelleşme, töresel değişme ve dünyevileşme vb. gibi hususlar modern devlet ile meydana gelmesinden dolayıdır. Bu manada Batı’da insanı merkeze alan anlayış yapısının ortaya çıkması, devlet ve egemenlik düşüncelerinin de modern kavramı çerçevesinde sistemleşmesini sağlamıştır.

Modern egemenlik kavramının gelişmesinde rol oynayan çok önemli bilim adamlarından biri olan ve hatta modern egemenlik ifadesiyle ilk kullanan Machiavelli denilmesi yerinde olur. Machiavelli’nin hedefi İtalya’daki parçalanmışlığın bitmesi, birlik ve istikrarın sağlanmasıdır. İtalya’nın parçalanmasına neden olan Kilise’nin varlığıdır ve birliğin sağlanmasına kilise engel olmaktadır. Filozof, politik erki dünyevi bir süreç olarak ele almakta ve kiliseyi dünyevi alan içerisinde olmaması gerektiğini dile getirmektedir. Machiavelli, Ortaçağ sistemi olan ‘bütün gücün kaynağı veya iktidarın kaynağı tanrı’ düşüncesinin dışına çıkarak insan merkezli modern devleti savunmaktadır (Hakyemez, 2004, s. 28). Machiavelli’nin siyasal erki modern devlet siyasetinin kendisidir. Ona göre, siyasal iktidar kendi kendini ortaya çıkaran, başka birine ihtiyaç duymayan ve tek başına egemen güç olandır. Bunun için iktidarın kaynağı

tanrı olmasına gerek kalmamıştır, yani iktidarın merkezinde insan vardır ve insan merkezli bir iktidardır (Mairet, 2005, s. 232-233). Bunların yanında Machiavelli, egemenliğin, meşruiyet kazanma unsuru olan “ortak iyi” kavramıyla izah etmeye çalışır. Ortak iyiliği bulunduran ve uygulayan Prens’tir, prens, ortak iyiyi öz menfaatiyle birleştirerek ‘devlet benim’ kanununa göre hareket etmektedir (Çetin, 2003, s. 74). Böylece egemenlik yalnızca Prens’tedir, ortak iyiliği de uygulayacak olan yegane kişi Prens’tir. Zikredilen kavramların modern devlette var olabilmesi için egemenin bir askeri gücü olmasını gerektirmekteydi, tıpkı onlar gibi hükümdar mutlak egemen olması için de, hükümdarın bir askeri güce ihtiyacı vardır. Eğer egemenin, askeri birliklerden oluşan bir ordusu veya bir askeri gücü yoksa bir bölgede tek güç veya tek egemen olması mümkün değildir. Tıpkı günümüzdeki gibi küçük bir yönetici de askeri gücü olmadan yöneticilik yapamamaktadır. Bundan dolayı eğer hükümdar olmak istiyorsanız mutlaka mükemmel bir askeri gücünüzün olması gerekmektedir.

1. 6. Askeriye

Askerlik, devletin yasalarıyla ülkenin güvenliği ve bağımsızlığı için silahlı güçlere katılan ve resmi/özel bir kıyafet taşıyan zorunlu, gönüllü, ücretli/paralı veya bedelli biçiminde erden, mareşale kadar tüm yurttaşların görev aldığı bir vatan hizmetidir. Aynı zamanda askeri görevler, ülkeyi savunma, terörle mücadele etme, ayaklanmaları bastırma, doğal afetlerde görev alma ve çatışmaların önlenme biçimde beyan edilebilir. Askerliği, tarihsel süreç içerisinde değerlendirildiğinde vatanını ve devletini savunmak ve korumak için askerlik eğitimi alan ve silah taşıyan herkes asker olarak tarihe geçmektedir. Fakat yapısal devletler kurulmaya başlayınca askerlik konusu, uyrukların askerlik görevini sadık biçimde vatan borcu olarak yerine getirmeleri yanında, devletlerin veya bireylerin, belirli bir çıkarları ve menfaatleri için para karşılığında asker

toplamları veya askerlik yapmaları olarak bir iş haline de gelmiştir. Bu askerlik modeli her devlette farklı adlar altında kurulmuştur.

Anadolu'da Eski Mezopotamya cemiyetlerinden devlet kurmuş olan uluslar Mısır, Roma, Eski Yunan ve Persler, yapısal ve örgütsel askerlik sistemini uygulayan ilkçağ milletlerindedir. Avrupa'da prens dük, kont vs. yönetimleri emrine veya yönetimine verilen topraklarda para karşılığında koruma ve istikrar sağlama görevi yaptırdıkları askerleri yeri geldiğinde diğer bölgeleri istila etmek için veya kendilerini ve bölgelerini savunmak için kullandılar. Askerler, bazen bir milletin diğer bir millete askerlik görevleri için ücret karşılığında kiralandığı durumları olmuştur. Örnek olarak, Arap soyluların, kendi güvenliklerini korumak ve devlet kurmak için Türkleri ücretli asker olarak kiraladığı görünmüştür ve Arap soyluları bu vasıtayla egemenlik sağlayarak devletler de kurabilmiştir. Özellikle sömürgecilik çağlarında Fransa, İngiltere, Hollanda, Belçika gibi devletler, kendileri için zorunlu bir askerlik sistemiyle ülkelerini yönetirken sömürgelerinde bulunan çeşitli milletlerden paralı askeri örgütler kurmuşlardır.

Osmanlı İmparatorluğunda sistemli askeri birliklerden oluşan ordunun oluşturulması I. Murat zamanında gerçekleşmiştir. Osmanlılar, fethettikleri düşman bölgelerindeki halkların çocuklarından devşirme yöntemiyle alınan çocukları yeniçeri sistemiyle asker olarak yetiştiriyorlardı. III. Selim zamanında bu yeniçeri sisteminin bozulması üzerine Nizam-ı Cedit sistemiyle yeni bir askerlik kurulmuştur (www.mkfu.com, 2012, s. bkz). Askerlik tarihinin ortaya çıktığı Eski Mezopotamya dönemi olarak M.Ö 2900–2350 yıllarından M.S 1800 yıllara yani modern çağın sonuna kadar böyle gelmiştir. Fakat Modern Çağ, Rönesans'la başlayıp dönem içerisinde askerlikle ilgili bilim adamları nasıl bir fikir ortaya koydu, şimdi bunlardan bahsedilecek.

Machiavelli, yaşadığı dönemde İtalya'nın boğuştuğu çekişmeler, karmakarışıklıklar ve iç savaşlardan kurtulması için bir askeri görüş ortaya

koymaktadır. Machiavelli, bir devletin güçlü olması için, güçlü yasalarla ve devletin kendi uyruklarından oluşan ülkenin güvenliğini ve bağımsızlığını korumak için askeri birliklerden oluşan güçlü bir ordunun olması gerektiğini savunur. Eğer devletin güçlü bir ordu yoksa, güçlü bir yasa yapamayacağı ve yasa koyamayacağı demektir (Machiavelli, Prens (İl Principe), 2017, s. 60-61). Ona göre, bir toplumda erkeklerin olmasına rağmen o toplumun bir ordusu yoksa, o toplum olası bir savaşta düşman karşısına yenilerek yok olması demektir (Machiavelli, 2017, s. 102). Bunlardan dolayı Machiavelli, İtalya'yı bu felaketlerden kurtarmak için ortaya koyduğu devlet sisteminde, devletin mutlaka böyle bir askeri gücünün olması gerektiğini vurgular. Aynı zamanda modern çağın askeri sistemini belirleyen, askerinin nasıl bir asker olmasını ve askerlik alanında düşüncelerini ortaya koyan ilk filozof Machiavelli'dir.

Thomas More Utopia adlı eserinde, İngiltere ile Fransa arasında olan savaşın 15. Yüzyılın yarısına doğru savaşın bitmesi üzerine, İngiltere, Fransa'nın topraklarını işgal etme ve yağmalama iradelerini kaybedince, İngiliz soylularının kendi aralarında birbirlerine girdiklerinden bahseder. Bu çekişmelerin sonucu İngiliz soyluları arasında 'Güller Savaşı' diye bir savaşa patlak verir. Bu savaşın otuz (30) yıldan fazla sürmesiyle More, İngilizlerin arasındaki bu savaşı sona ermesi için savaşı sevmeyen bir cumhuriyet yönetimi ile askeri düşünce geliştirir. More'nın bahsettiği cumhuriyette devletin, ülkesini ve uyruklarını korumak için bir askeri sistemi vardır ama kendilerini savunmak zorunda kalmadıkça savaşmayı sevmeyen bir cumhuriyettir (More, Utopia, 2000, s. 6). More, Güller Savaşı'ndan yola çıkarak İngilizler arasında barışı getirmek için modern devlet yöntemiyle bu cumhuriyetin yurttaşları zorunlu olarak askeri eğitim aldıkları ama ne kendileri ne de diğer devletlerin birbirleriyle savaşmasını isteyen devlet yönetimi altında bir askeri yasa ortaya koyar.

Hugo Grotius, modern çağ filozoflarından olup, doğada tüm varlıklar doğal haklarını korumak ve kendi güvenliklerini sağlamak için

yükümlü olduğu dile getirir. Varlıkların, doğal haklarını düşman saldırısından korumak için savaşmalarını haklı bulan Grotius, özellikle insanların ve devletlerin de doğal haklarını savunmak için düşmana karşı savaşmaya hakları olduğunu ve savaşmak için de askeri birliklerin olması gerektiğini savunur (Çelik, 2012, s. 23). Grotius'un askeri düşüncesi, insanların doğal haklarını korunması üzerine bina edilmiştir. Tabi detayı Grotius'un askeri düşüncesinde ele alınacaktır.

Askeri kavramı altında, askeri düşünceleri olan başka filozoflar da bulunmaktadır. Bu filozoflar Thomas Hobbes, Jean Bodin, Benedictus Spinoza ve Immanuel Kant olarak askeri alanda, yaşadık dönemlerin sıkıntılarından veya yaşanan olayları ve savaşları sona ermesi için bir devlet yönetimiyle bir askeri sistem, o dönemin krallıklarına önermektedirler. Filozofların devlet düşünceleriyle askeri sistemleri belki kendileri yaşadığı dönemde hayata geçmemiş ise de onlardan sonra gelen krallıklar, filozofların bu devlet sistemiyle askeri alandaki düşüncelerini örnek alarak kendi ülkelerinde, devlet sistemlerinde uygulamışlar ve onların düşünceleri günümüzdeki devletlerin yönetimlerinde ve askeri sistemlerinde yansımaktadır veya etki etmektedir. Tabi askeri kavram içerisinde ele alınan filozofların devlet ve askeri alandaki düşüncelerinden bundan sonraki bölümde detaylı bir şekilde ayrı ayrı bahsedilecektir.

II. BÖLÜM:

MODERN DÖNEMİN BELLİ BAŞLI FİLOZOFLARI VE ASKERİ YAPIYA DAİR GÖRÜŞLERİ

Modern Dönem filozofların askeri düşüncelerini ele almak için, önce filozofların yaşadığı dönem yani hayatları ve siyasal felsefi düşünceleri yani devlet düşüncelerinden bahsetmek gerekmektedir. Çünkü filozofların askeri yapısı konusundaki düşüncelerine, yaşamları ve siyasal dönemlerinin çok etkisi olmuştur. Bunun için filozofların askeri düşüncelerini açıklamak için önce yaşamları ve siyasal felsefi devlet düşüncelerini ele alınması yerinde olur.

2. Niccolo Machiavelli'nin Hayatı

Niccolo Machiavelli, (1469- 1527) 3 Mayıs 1469 yılında İtalya'nın Floransa kentinde dünyaya geldi. Maddi gelir düzeyi ne çok ne de az fakat orta durumda olan babası Bernardo Machiavelli, bir hukukçu adamı olarak bilinmektedir (Machiavelli, 2002, s. 11). Onun bir hukukçu olarak bilinmesi, burjuva asıllı bir kişi olmasının nedeni olarak yorumlanmaktadır (Şenel, 1995, s. 303). O, avukatlığın geliri orta düzeyde olmasına rağmen 1530 yılında dünyadan gittiğinde oğlu Niccolo Machivelli'ye, bağlar ve büyük arazileri miras olarak bırakmıştır. Meryem Ana için dinsel dörtlü beyitler yazarak övgülerde bulunan, onun annesi Bertolomeos kültürlü ve saygın bir hanım olmasıyla bilinmektedir (Machiavelli, 2002, s. 11).

Rönesans çağında yaşayan ve siyaset konusunda gösterdiği faaliyetlerle günümüze kadar siyasetin şekillenmesinde aktif rol oynayan ve felsefe tarihinin önemli kişilerinden biri olan Niccolo Machiavelli'nin çocukluk ve gençlik dönemleriyle ilgili bilgilere onun için babasının tuttuğu günlük notları ile ulaşmaktayız (Skinner, 2017, s. 16).

Machiavelli'nin eğitim gördüğüne dair elimizde herhangi bir bilgi yok ise de, yedi yaşına ayak basmasıyla Latince ve Yunanca dillerini

öğrenerek, babasından normal hukuk bilgisini öğrendiği ve Antik Yunan bilim adamlarının eserlerini de okuduğu bilinmektedir (Arslan, 1992, s. 167).

İtalya, XV. Yüzyıllarında Rönesans döneminin gelişmesinde rol oynayan bir etken olup Avrupa'nın en medeni ve aydın bir ülkesi konumunda bulunmaktaydı. Rönesans çağında, Floransa da İtalya'nın insanı yaşam için en modern şehirlerinden birisidir. Ancak 1499–1512 yıllarında İtalya'nın askeri ve siyasi sistemi kötü bir değişiklik şekline gitmekteydi (Arslan, 1992, s. 167). İtalya, Machiavelli'nin yaşadığı zamanda, Floransa Cumhuriyeti, Milano Dükkalığı, Roma Papalık, Napoli Krallığı ve Venedik eyaletleri olarak bölünmüştür. İtalya'nın sınırlarında komşuları olan İspanya ve Fransa bu fırsattan yararlanıp İtalya sınırları içerisine girerek paylaşma planları yapmakla İtalya topraklarında savaş zeminin hazırlanmasına neden olmuştur. İtalya'daki bu politik parçalanmışlık, ülkeyi yönetme kavgalarına ve ekonomik krizlere maruz kalmış bir toplumun meydana gelişine sebep olmuştur. Machiavelli'nin şehri Floransa da iktidar çekişmeleri ve ekonomik çöküşleriyle sarsılmaktaydı (Ağaoğulları & Köker, Tanrı Devletinden Kral - Devlete, 2013, s. 165).

1434–1494 yılları arasında Mecidi Ailesi Floransa'da hükümdarlığını devam ettirir. Fakat 1494 yılında Fransa Kralı VIII. Charles, savaşarak Floransa şehrini işgal etmesinin hemen ardından halkın onlardan nefret etmesiyle, Mecidiler Floransa kentinden uzaklaştırılarak, onların yerine Floransa'da 1498 yılına kadar devam edecek olan 'teokratik' bir yönetim izleyecek olan Savonarola isimli rahip, iktidar başına gelir. Floransa'nın aydın kişileri, 1498 yılında Savonarola'yı dine daha bağlılığı sebebiyle idam ederek, bu Savonarola yönetiminin yerine Floransa vatandaşlarından azınlık bir grubun hâkim olduğu bir devlet kurulur (Ağaoğulları & Köker, 2013, s. 165). Machiavelli, Mayıs ayı 1498 yılında Floransa kent devletinin sekreteri seçilmesi yanında Floransa

devletinde ortaya çıkan kargaşalarla alakalı kentin yüksek mahkemesinde de görev almaktaydı. Bunların yanında Machiavelli'nin dışişlerinde de heyetin yurt dışına yapacağı ziyaretlerle ilgili bilgilendirme görevleri vardı. Kısaca Machiavelli hem içişlerinde hem de dışişlerinde Floransa devletini savunma görevlerini üstlenmekteydi (Skinner, 2017, s. 19).

Machiavelli'nin yapacağı ilk iş, 1500 yılında Floransa devletinde karşı savaş açan Pisalı'ların durdurulmasıyla ilgili devlete ilettiği ifade nedeninden dolayı görevini yerine getirmişti. Machiavelli, bu konuyla ilgili savaşın sonucunu kaybedilmesinin nedenini, Fransız askerlerini korkusuzca savaşması ve paralı Gaskon askerlerinin cepheyi terk ederek kaçmasının yanlış bir tavır olduğunu bildirmiştir (Skinner, 2017, s. 19-23).

Bu arada ikinci kez Mecediler, 1512 yılında Floransa'yı hâkimiyeti altına alır. Devletin içinde bir takım görevleri olan Machiavelli, ne kadar Mecedilerin güvenini kazanmaya çaba gösterdiyse de bir türlü Mecedileri ikna edemeyerek görevlerinden azledilir. Bunun ardından Mecidi hâkimiyetine karşı tuzaklar hazırlığı içerisinde olduğu iddialarla Machiavelli hapse atılır, işkenceye maruz kalır, çok ağır para cezasına çarptılır ve Floransa kentinden sürgün edilir. Bu sürgün hayatı Machiavelli'nin çok zoruna gidiyordu, çünkü o Avrupa'nın rahatça gezmeye alışık olduğu için bu haksızlığa dayanamıyordu. Machiavelli, 1513 yılında Santa Andrea'ya taşınır ve burada eserlerini kaleme alma fırsatı bulur (Ağaoğulları & Köker, 2013, s. 167-168).

Machiavelli'nin bu sürgün döneminde geçmişini düşünme ve yazma fırsatı olduğu için eserler yazmaya başlar. Machiavelli, inzivaya çekilmesiyle 1513 yılında *Prens*, 1513–1520 yılında da *Titüs Livüs'ün İlk On Bölümü Üzerine Söylevler* ve 1521 yılında da *Savaş Sanatı* adlı eserini kaleme almıştır (Machiavelli, 2002, s. 12).

Bu kadar maceranın sonunda Machiavelli'nin fırtınalı hayatı, İtalya'nın kurtarmak ve geliştirmek için yaptığı planların hiç biri hayata

geçmesine şahit olamadan 21 Haziran 1527 yılında bir ücra köşesinde hayatı sona ermiştir (Arslan, 1992, s. 168).

2. 1. Devlet Düşüncesi

Machiavelli, devlet anlayışı olarak ulusallık ve laiklik gibi bir devlet düşüncesi ortaya koymaktadır. Onun bu tezindeki amacı devletin ve yurttaşların haklarını, içerideki ve dışarıdaki tüm tehlikelerden korumaktır. Machiavelli dönemi İtalya'da merkezi ulusal bir devletin yokluğu, çekişmelerin olması, içeriden ve dışarıdan gelen tehlikeler, Machiavelli'nin kurtarıcı yeni bir yönetimin temellerini atmasına ve teorik çerçevesini kurmaya götürmüştür. İspanya ve Fransa gibi devletler kendilerini her türlü tehlikeden koruyacak şekilde yönetilmesi, Machiavelli'nin de İtalya'da, kurtarıcı, güçlü ve bağımsız yeni bir devletin kurulmasına ve aynı zamanda liyakatli ve yetenekli bir Prens ile devletin yönetilebileceği düşüncesi uyandırmıştı (Göze, 2011, s. 109-111). Bu anlayışlarda yeni bir merkezi devlet düşüncesi kurmayı planlayan Machiavelli, devlet, siyaset ve yönetim alanlarındaki düşüncelerini detaylı bir şekilde *Prens ve Titus Livius İlk On Kitabı Üzerine Söylevler* eserleriyle açıklamaktadır.

Prens adlı kitabında monarşi yönetimini savunan Machiavelli, *Söylevler* adlı eserinde ise ülkeyi her türlü tehlikeden korumak içinde Cumhuriyet yönetimini savunmuştur (Ağaoğulları & Köker, Tanrı Devletinden Kral - Devlete, 2013, s. 220).

Machiavelli'nin monarşi ve cumhuriyet konusundaki düşüncelerinin eserlerindeki farklı tercihiyle ilgili Ernst Cassirer, onun siyasette yaşanan ve yaşanacak olaylara bakış açısıyla bu vaziyetleri bütün detaylarıyla araştırmış bir satranç oyunu şeklinde incelediğini belirtmiştir. Machiavelli'nin siyasal düşüncesini bir satranç oyununa benzetilmesi olarak O, siyaset meydanında kuralları değiştirmek yerine, doğru zamanda doğru adımı atmak için bilgi sahibi olan ve bir ülkenin nasıl yönetilmesi

gerektiğini bilen birisi durumundadır. Çünkü satranç oynayan birisi, karşı oyuncunun hatasından dolayı zevk alması, Machiavelli'nin de siyasal yönetim düşüncesindeki zevkinin temeli buradan kaynaklanmaktadır. Kısaca Machiavelli'nin bu düşüncelerinden hedefi, prensin siyaset meydanında rakiplerine karşı amacı satranç taşları olmamakla beraber onun asıl hedefi mevcut olan düşmanlarıyla çetin bir mücadele içerisinde olmak veya siyaset içerisinde muhaliflerine karşı yetenekli bir siyaset izlemek ve onların ihtişamlı ve mükemmel bir şekilde süren iktidarlıkları ile siyaset meydanında pehlivanlık yapmasıdır (Cassirer, 1984, s. 146-147).

Machiavelli'nin düşüncesinde, devleti idare etmenin kişisel ve dinsel inançlardan hariç tutularak devletin mevcudiyetini koruyabilmesi ve devam ettirebilmesi için kendine ait bir ahlaki sistemin olmasını gerektirmektedir. Yani bu ahlaktan, kişide olan ya da dinde olan ahlaktan ayrı olup devlet ahlaki, devletin bekasını en üstün düzeyde tutma düşüncesiyle devleti her şeye karşı müdafaa etmek ve birliğini sağlamak için her yol mubah politikası amaçlanmaktadır (King, 2011, s. 133).

Machiavelli'ye göre, tanrısal kaynağa dayanmayan ve tamamen insan düşüncelerinden oluşan bir devlet zihniyetinin varlığı zorunludur. Çağımızda kurulan ve meydana gelen ulus devletlerinin temelinde, İtalya'nın bağımsızlığına, içeride ve dışarıda olan her türlü tehlikelerden kurtulmasına zemin hazırlayan Machiavelli'nin siyasal ve yönetsel düşüncelerinin izleri görülmektedir. Machiavelli'nin Fransa Kralı VIII. Charles'in diplomasi olarak sekreterliğine atandığı dönemde, Machiavelli, İtalya'nın ordusunun vatansever öz yurttaşlarından oluşması yerine paralı askerlerden oluşmasından dolayı, savaş meydanlarında galibiyet elde edememesi ve ordunun sürekli mağlup olmasıyla sonuçlanmıştır. Paralı askerlerden oluşan ordu Machiavelli'yi hep rahatsız etmiş, bu durumu ise İtalya için ciddi bir eksiklik olduğunu düşünmüştür. Machiavelli, bu eksiklikten kurtulmak için İtalya'nın öz yurttaşlarından oluşan milli bir

ordunun kurulması gerektiğini ifade eder. O, İtalya ordusunun milli bir orduya geçmesi gerektiğine inanmaktadır (Machiavelli, 2017, s. 60-62). Machiavelli, yine devletlerin savaş meydanlarında elde ettiği galibiyetlerin nedenini, devletin öz yurttaşlarından oluşan askerlere ve şahsen kendi yurttaşlarından oluşan orduya güvenmesine bağlamaktadır. Bu nedenlerden dolayı Machiavelli, devletlerin içeride ve dışarıda çok büyük başarılar imza attığına şahit olmaktadır. Bununla birlikte Machiavelli, öz yurttaşlardan oluşmayan bir ordunun o ülkenin liderleri için utanç verici bir durum olduğuna dikkat çekmiştir (Machiavelli, 2017, s. 102). Machiavelli'ye göre, devletin bekası için güçlü bir ordu oluşturmakla birlikte derin düşüncelerle kurgulanmış yasaların olması gerektiğini ve bu yasaların ancak güçlü bir orduyla müdafaa edilebileceğini de vurgulamaktadır (Machiavelli, 1994, s. 68).

Machiavelli, İtalya'nın siyasal açıdan ayrı ayrı kentlere parçalanmasını, siyasal bütünlüğünü kaybetmesini ve İtalya'nın yeniden ulusal bütünlüğünü sağlaması için bir ulus devleti kurulması fikriyle hareket etmiştir. Aynı zamanda Machiavelli, İtalya'daki merkezi siyasal yapının kurulması ve birliğin sağlanması yine İtalya'nın siyasi yapısının parçalanmış durumdan kurtarılması için önemli rol oynayan ve ulus-devlet düşüncesinin kurucularından birisi olması açısından büyük rol oynamıştır. Machiavelli, aynı zamanda feodalite sistemi olarak kendi yönetimleri altında tutan bireylerin, bölge egemenliğinin halkın elinde olmasından rahatsızlık duymalarına karşın egemenliği halkın kendi ellerinde tutma şekline dönüştüren bir düşünce ortaya koyar. Ulus-devlet yönetiminin önündeki en büyük engel; feodalite sisteminin varlığı ve egemenliği kendi elinde tutmak isteyen feodal beylerin tutumlarını görmek mümkündür (Şenel, 1995, s. 306-307).

William Shakespeare'in tarihi düzeneği, ulus devletlerinin meydana çıkma macerasında ne kadar rolü büyükse, Machiavelli'nin kitaplarında isimleri zikredilen Cesare Borgia gibi liderlerin gösterdiği

başarılarında rolü büyüktür. Machiavelli'ye göre, Floransa'ya benzer şehir devletlerinde ulusallık, coğrafi ve bölgesel birlik açısından ulus devletinin olması gerektiği yerler olarak önemlidir. Machiavelli için Floransa'da ulus devletinin bu kadar önemli olmasının nedeni, Floransa'ya yönelik Tanrı'nın ve doğanın oluşturduğu güvenli bir durumun olmayışı, Floransa'yı kuruyacak bir ordunun kurulmasındaki millilik düşüncesi ve ulus devletinin kurulmasına bağlıdır. Bu hususlar, ulus devletin beşeriyet merkezli ve medeniyet ekseninde vücut bulmasına imkân sağlamıştır (Tannenbaum & Schultz, 2005, s. 169).

Machiavelli'nin ortaya koyduğu devlet sisteminin yönetme gücü; ahlak, hukuk, töre benzeri olan Kilise adı altında dinsel ve ahlaksal yetkiler ya da bunlar vasfındaki kurumların yardımıyla olmamalıdır. Machiavelli, dinsel ve ahlaksal kurallara göre devletin yönetilmesini doğru bulmaz. O, devletin gücünü bizzat yurttaşlardan alması gerektiğini vurgular ve asıl amacının devlet düşüncesinde ortaçağ skolastik fikirlerinin yer almasını engellemektir. Bunun yerine insan kaynaklı siyasal yapı ve halk iktidarının yer aldığı bir siyaset sistemi gerekli olduğunu ifade etmektedir (Karaköse, 2007, s. 131). Machiavelli'nin devlet anlayışında insan odaklı olan yönetim şekillerinden Monarşi ya da Cumhuriyet gibi yönetim biçimleri olmasından öte, millilik zeminini hazırladığını, yurttaşların mücadele etmesine imkân sağladığını belirten Louis Althusser, Prens ve yurttaşların birbirlerinden daha üstün olmayıp ikisinin de aynı düzeyde olduğu bir sistemin varlığından haber vermektedir. Aynı zamanda Althusser, kendi yasalarıyla yurttaşların güvenini sağlamaya çalıştığı feodalite yönetiminden ayrı bir algı olduğunu savunur (Althusser, 2003, s. 382). Machiavelli'nin bu tezinde Rönesans düşüncesinin ve bununla birlikte yaşanan başkalaşmanın ancak ulusal bir devlet sistemiyle mümkün olduğunu ifade eder. Ulusal devlet, İtalya'da daha çok yurttaşların söz sahibi olduğu bir devlet sistemidir.

2. 2. Askeri Düşüncesi

Machiavelli anlayışına göre, insanların “*virtu*” (yetenek, beceri) ve “*fortuna*” (şans, talih) özelliklerinin eksiksiz/belirgin olduğu dönem, savaş meydanlarındaki ordu komutanlarının sahip oldukları *virtu* özelliğinin yardımıyla fortuna döngüsünü kendi yararlarına dönüştürmelerindeki durum, muvaffakiyet olmalarında gizlidir. *Virtu*, asker, komutan veya prensin yetenek, erdem ve becerileri olarak sahip olduğu bir özelliktir. Asker, komutan veya prens sahip olduğu bu özelliklerle savaşın kazanılmasına ve barışın sağlanmasına rol oynar. Bu kişilerin, savaşta zafer kazanması ve barışın sağlanmasında *virtu* özelliğinin yanında şans veya talih anlamına gelen fortuna özelliğine de sahip olması gerekir ki savaşta talih yönden yenik düşmesin. Bundan dolayı asker veya bir komutan veya bir prens için *virtu* ve fortuna özellikleri büyük önem taşımaktadır (Öztürk, 2013, s. 188). *Prens* adlı kitabında savaşın bir zanaat olduğunu belirten Machiavelli, Prens’in, savaş meydanında zafer elde etmesinin ya da yenilgiye uğramasının nedenini *virtu* özelliğinden yararlanma kabiliyetiyle ilişkili olduğunu belirtir (Machiavelli, 2017, s. 72). İnsanın tabiatı gereği ve siyasetin asıl konusu olan savaşların tarih sayfalarında her dönem yaşandığını söyleyen Machiavelli, savaşların meydana gelmesinde, ırkların, milletlerin ve devletlerin aralarındaki hükümlanlığa kendisinin sahip olmak istemesi ve insanların birbirleriyle olan mücadelelerin rol oynadığını belirtmektedir (Ağaoğulları & Köker, 2013, s. 199).

Machiavelli, Prens’in ülkesini ve devletini dış güçlerden korumak için, devlete ait bir ordunun paralı askerlerden kurulması dış güçlere karşı durabileceği gibi, yardımcı ya da karma bir siyasal düzenle kurulmuş farklı tarzdaki orduların olmasının da ülkenin ve devletin işine yarayacağını ifade eder. Machiavelli, ilk başta paralı, yardımcı veya karma ordularının olmasını istemesi devletin kendi yurttaşlarından oluşan vatansever askeri birliklerin olmamasıdır. O, devletin kendi uyruklarından oluşan sadık

askeri birlikleri olduğu halde kesin bir şekilde paralı, yardımcı veya karma orduları reddetmiştir (Machiavelli, 2017, s. 62). Ama buna karşılık Machiavelli, siyasal mücadelelerden başarı elde etmenin, iktidarın ve devletin bekasını devam ettirmenin yegâne yollarından biri, güçlü yasalarla teminat altına alınan, prensin kendi yurttaşlarından oluşan güçlü ordunun varlığının önemli olduğuna dikkat çekmektedir. Ayrıca Machiavelli, paralı askerlerden oluşan orduların veya yardımcı ve karma orduların çeşitlerinin kendi sisteminde avantaj ve dezavantajlarının bulunduğu da detaylıca açıklamalarında yer vermektedir. Machiavelli, bir ordunun asıl ilkesini oluşturan ana faktörün askerlerde mevcut olduğunu söyleyerek ilk önce ordunun paralı veya paralı olmayarak vatanseverlerin oluşturduğu, ordu olmak üzere iki kısım olduğunu belirtmektedir. Bir liderin ülkesini ve devletini her türlü tehlikelerden korumak için sırtını paralı askerlere yaslıyorsa bu o liderin çöküşü ve hazine sonunu getirdiğini vurgulayan Machiavelli, ordunun paralı askerlerden oluşmasına bu durumdan ötürü sıcak bakmamaktadır. Çünkü Machiavelli'nin düşüncesinde, paralı askerlerden oluşan ordu, ister savaş meydanlarında olsun ister barış zamanlarında olsun, bütün işlerini parayla olduğunu düşünür, bundan dolayı da savaş dönemlerinde kendini korkak gibi göstererek düşmanla savaşmak istemezler ve barış dönemlerinde ise zafer kazanmış gibi kendileriyle iftiharlarda bulunurlar. Aynı zamanda Machiavelli, paralı askerlerden oluşan orduların, hükümdarlar tarafından ödenen ücretleri için, savaş dönemlerinde hükümdarın savaştan dolayı yaptığı masraflarla karşı düşmanları tarafından yağmalandıklarını, sulh dönemlerinde ise aylık paralarını elde edince hükümdarın soyduklarını ve kendileri için bunu sevindirici bir durum sandıklarını belirtmektedirler (Machiavelli, 2017, s. 60-61). Machiavelli, bir Prens'in ülkesini ve devletinin güvenliğini sağlamak için, savaş dönemlerinde yabancı ülkelerden kiraladığı yardımcı askerlerin, paralı askerlerden daha kötü ve vahşice olduğunu altını çizmiştir. Böyle bir vaziyette, yabancı ülkelere asker kiralayan Prens için, savaş başlamadan önce savaşın kaybedilmesi demektir. Çünkü Prens, bu askerlerin savaş meydanlarındaki yenilgisinden

ders çıkarmaması ve savaş meydanlarında zafer elde etmeleri durumunda ise kendilerine çok iftihar ederek Prens'in yanında seslerini yüksek çıkması durumundan kaynaklandığı ortaya çıkmaktadır. Kiralık askerlerin öz güvenden yoksun olmalarından doğan tehlike, kiralanan askerlerin savaş meydanlarında zafer elde edilmesi veya yenilgiye uğraması durumlarında, bu askerlerin her zaman sorun çıkarmaları ve kendilerini sürekli kahramanca olarak görmelerinden kaynaklıdır (Ağaoğulları & Köker, 2013, s. 68-69).

Machiavelli'ye göre, bir toplum içerisinde erkeklerin olmasına rağmen, o toplumda bir ordu yoksa, bu toplumun olası bir savaşa karşılık yenilgiye uğrayarak ortadan yok olması demektir. Aynı zamanda devleti yöneten Prens'in yönetme deneyiminin olmamasından bu eksiklik ortaya çıkmaktadır (Machiavelli, 2017, s. 102). Bu konuda Prens'in devlet ve yönetim deneyimsizliğinin giderilmesinin sadece ordu kurmakla ortadan kalkmayacağını ifade eden Machiavelli, ordunun kurulması için de ne tür askerlerin orduda olmasına yönelik dikkat edilmesini belirtir. Bununla birlikte Machiavelli, kiralanan ve yabancı milletlerden alınan askerlerin, Prens'in kendisine ve ordusuna sadakatli olmayacaklarını da altını çizer. Bu durumla ilgili Machiavelli anlayışında, Hükümdar, Monarşi sistemin ve Cumhuriyet sistemin güçlü bir şekilde devam etmesini, devletin kendi yurttaşlarından seçilerek kurulmuş ve toplumsal virtu'lerle süslenmiş kişilerden kurulacak bir ordunun ortaya çıkarılmasıyla sağlayabilir (Machiavelli, 2017, s. 159). Machiavelli, devletin kendi yurttaşlarından oluşmuş, ulusal ilkelerle süslenmiş, ulus ile ordu kültürleriyle örtüşmüş ve kendi değerlerinden önce ulus değerlerinin çıkarına öncelik veren bir ordunun olmasını hayal etmektedir. Machiavelli, böyle bir ordunun içerisinde olan askerlere ödenecek büyük tutarın ancak manevi duygularla yerine getirilebileceğini ve bu şekilde olan ordunun savaş meydanlarından zaferle çıkacağına inanmıştır (Machiavelli, 2008, s. 85).

Machiavelli'nin kurmak istediği ordu, devletin kendi yurttaşlarından olan milli bir ordudur. Ama bazı Prensler, Machiavelli'nin kurmak istediği ordudan bir takım endişeler duymaktadır. Çünkü silahlandırılan yurttaşların, bazen kendilerine yönelik şiddet uygulandığı düşüncesiyle, ulusun soylu kişilerine ve bazen de bir takım olayların çıkmasıyla Prens'in kendisine bu silahlarla saldırma ihtimali olduğu düşünülmektedir. Bu durum, Prenslerin, kiralık askerlerin seçmelerinin en önemli nedenlerinden birisi olduğunu göstermektedir (Machiavelli, 2017, s. 36). Mete Han Arıtürk, prensler, yurttaşları devlet yönetiminde zannetmenin ötesinde yurttaşları bir kaynak şeklinde görmelerine, Machiavelli'nin etik açısından reddettiği ve hükümdar ile yurttaşların arasında sıkı bir ilişki ve beraberliği sağlayamayan devletlerin ortadan yok olup gittiklerinin üzerine dikkat çekmiştir (Arıtürk, 2015, s. 93-94). Tıpkı günümüzdeki gibi, gücünü yurttaşlardan alan ve kendi devleti ile başka devletlerle aralarında diplomatik bağlar kurmak isteyen bir iktidar, bölgede devletin saygınlığı korumak için ve iktidarını güçlü bir şekilde sürdürmek için devlet ile yurttaşların iç içe ve beraberce olmasını sağlayacak iktidarın başında güçlü bir liderin olması gereklidir. Eğer bir lider, devlet ile yurttaşları buluşturamıyorsa bu liderin iktidarını geleceği ve kendisinin de geleceği pek aydın düşünülemez. Eninde sonunda bu lider, iktidarlığını kaybetmeye mahkum olacaktır.

Machiavelli, önemli eserlerinden olan *Prens* ve *Askerlik Sanatı*'nda ulusal bir ordunun nasıl kurulacağı ile alakalı detaylı bilgi verilmiştir. Machiavelli, Hükümdarın iktidarını nasıl oluşturacağı ve bu yolda hükümdarın hâkimiyetini içeride ve dışarı da nasıl yürütebileceği konusunda düşüncelerini "*Prens*" isimli kitabında genişçe ortaya koymuştur. Ayrıca Machiavelli'nin "*Askerlik Sanatı*" isimli kitabında, askerlik ve savaşın metotlarını, bunlarla ilgili nasıl yol izleneceği, sistemin işleyişine göre yasaların nasıl çıkarılması gerektiği üzerine düşüncelerini paylaşmıştır (Machiavelli, 2008, s. 35). Bu kitabında Machiavelli, askerlik ile toplumsal yaşamın birbiriyle örtüştüğünü izah ederek vatan uğruna

canını feda edenin askerlerin en önde olduğunu belirtir. Savaş meydanlarında askerler gökten gelecek Tanrısal yardıma muhtaç olduklarını hissederler. Askerlerin Tanrısal yardıma ihtiyacı duydukları bir diğer an ise barışın tesis edilmesine dair duyulan çabadır. Vatan sevgisi, millet sevgisi, barış ve Tanrı'ya yönelik saygı konusunda özen göstermesi beklenen bir asker için ulus sisteminin yozlaşması ve ulus düzeninden uzaklaşması, ait olduğu bu değerlere sahip olamamasıyla açıklanır (Machiavelli, 2008, s. 78-79).

Bir devletin düşmanla savaşmak için ordu oluşturması, bu orduyla devletin güvenliğini koruması ve savaş zamanlarında da düşmanı yenilgiye uğratarak başarı elde etmesinden hareketle, savaşın sadece devletin egemenliğini korumak için gerekli bir durum olmadığı aşikârdır. Aynı zamanda devlet için birçok öneme sahip olan savaşın, birçok önemlerinden sadece biri olarak, devletin gündeminde ülke içerisinde ve dışarısında olup biten durumların olumsuzluk tavırlarını (yurttaşların devlete yönelik ön yargıları olduğunda) değiştirilmesinde büyük rol oynar. Çünkü ordunun savaş durumundaki etkisi, toplumsal gündemin bir anda savaşa yönelmesine ve savaş durumunun barışla sonuçlanması gerektiği düşüncesine itecektir. Bu düşünce toplumun birliğini ve beraberliğini oluşturmasında büyük önem taşımaktadır. Prens'in böyle bir durumun mevcudiyetinden en iyi şekilde yararlanması gerektiğini belirten Machiavelli, Prens'in öncelik vermesi gereken şey, devleti her türlü tehlikelerden korumak için mükemmel bir ordu oluşturmak ve bu sistemi etkin bir biçimde oluşturulması için gerekli tüm yasal düzenlemeleri yapmaktır (Tannenbaum & Schultz, 2011, s. 179).

Machiavelli'nin bu konundaki düşüncelerini uygulayan hükümdarın başarıya ulaşması olasıdır. Hükümdarın, tehlikeli iki şeyle karşılaşacağını belirten Michael A. Ledeen, birincisi olarak bir hükümdarın yönetimde kalması için, kendi kişiliğinden kaynaklanan ve yurttaşlarının kendilerinde bulundurduğu eksilmiş bir takım

düşüncelerinin bilincinde olması gerektiğini ifade eder. İkincisi olarak da savaşın; siyaset, iş dünyası ve spor dünyasında metaforik anlamda yaptığı görevlerdir. Bir hükümdarın ikinci manada savaş kazanmasının yegane yolu, birinci manadaki savaşın kazanmasıdır. Bu sebepten ötürü hükümdar yurttaşlarının eylem ve tepkilerini kontrol edebilecek yeteneği de kazanmış olur (Ledeen, 2003, s. 62). Machiavelli'nin düşüncelerini değerlendiren Ledeen'in fikirlerinden hareketle; bir devletin kendi yurttaşlarından, vatan için canını verecek askerlerin oluşturduğu bir ordunun kurulması ve mevcudiyeti hem savaş dönemlerinde çok önemli bir durum olmakla birlikte, hem de barış dönemlerinde ortaya konulan bir takım kuralların, ülkenin istikrarını ve düzenini sağlamakla büyük bir rol oynadığı aşikârdır.

2. 3. Machiavelli'nin Devlet ve Askeri Düşüncesinin Günümüzdeki Etkileri

Machiavelli'nin siyasal devlet yapılanması ve askeri teşkilatlanma konusunda ortaya koyduğu düşünce, günümüz dünyasında birçok devlette uygulanmaktadır. Filozof, devlet düşüncesi olarak İtalya'nın parçalanmalar, çekişmeler ve iç savaştan kurtulması için cesaretli ve yetenekli bir hükümdar himayesinde laik, ulusal ve milli bir cumhuriyet devletinin kurulmasını arzulamaktadır. Bunun yanında onun istediği hükümdar tüm vatandaşlarla iç içe olmalı ve aynı zamanda hükümdar kendi vatandaşlarından oluşan vatansever ve milli ordu kurmalıdır. Machiavelli'nin bu düşüncelerinden yola çıkarak günümüzde Birleşmiş Milletler'e üyen olan ve uluslararası ortamda tanınan ve tanınmayan toplam dünyada 206 devletin birçoğu Machiavelli'nin devlet düşüncesi olan laiklik, ulusallık ve millilik gibi özelliklere sahip bir cumhuriyet anlayışıyla yönetilmektedir. Yine birçok devlet bağımsızlığını sağlamak ve egemenliklerini korumak için kendi içlerinden cesaretli ve yetenekli birini işbaşına getirerek onu devlet başkanı seçmektedirler. Devlet başkanı iktidarı elinde tutan yetenekli bir kişinin olması zorunlu bir durumdur.

Genel itibarıyla Machiavelli'nin düşündüğü anlamda yurttaşlarla iç içe ve onlarla beraber hareket eden bir devlet başkanı vatandaşları tarafından sevilen ve sayılan bir lider konumuna yerleşir. Machiavelli'nin “*devletin bekasını sağlamak için her şey mubah*” düşüncesiyle seçilen devlet başkanı cesur/yetenekli kişiliğe sahip, vatandaşlarını korumak için her türlü önlemi alan ve ülkesine yönelik içeriden ve dışarıdan gelebilecek tüm tehlike ve saldırılara karşı duracak cesarete sahip olmalıdır. Ülkesinde iktidar gücüyle huzur ve güveni sağlamak için, devlet başkanı kendi vatandaşlarından oluşturduğu orduyla ülkesinin güvenliğini sağlamak için paralı ya da kiralık askeri birlikler oluşturmalıdır.

Machiavelli'nin devlet düşüncesine örnek olarak, ilk başta Türkiye, Rusya, Ukrayna, Almanya, İtalya, İngiltere, Fransa, ABD (Amerika Birleşik Devletleri), Hollanda, Japonya, Kanada, Avusturya vs. devletler laiklik, ulusallık ve millilik bir devlet sistemiyle yönetilmektedir. Bu devletler, vatandaşlarını korumak, ülkelerini bağımsızlığını ve egemenliğini sağlamak için ne gerekiyorsa, hatta vatandaşların ve ülkelerinin menfaati ve güvenliği için her şeyi feda etmektedirler. Machiavelli'nin düşüncesiyle bu devletler için, vatandaşlarını korumak, ülkelerini ve devletlerini güvenliğini sağlama söz konusu olunca her şeyi yapmaları mubahtır. Özellikle Türkiye, Rusya, ABD, İngiltere, Almanya ve Fransa gibi ülkeler, tek bir vatandaşının başına bir şey geldiğinde dünyayı kurban etmektedirler. Örnek olarak, Türkiye tek bir vatandaşı için her şeyi yaptığına birçok olaya şahidiz, ama eskilere gitmeye gerek yok bizzat haberlerden ve Türkiye siyasetçilerinden duyduğumuz, siyaseti yakından takip ettiğimiz şahit olduğumuz bir olay:

30 Haziran 2019'da Libya'da geçici hükümet karşısına silahlanan bir örgüt lideri Halife Hafter, 6 Türk vatandaşını alıkoydu, buna karşı Türkiye Dışişleri Bakanlığı, Milli Savunma Bakanlığı ve Cumhurbaşkanlığı Yardımcısı hemen harekete geçerek Dışişleri Bakanlığında “*Libya'da Hafter'e bağlı illegal milis güçlerce altı*

vatandaşımızın alıkonulması haydutluk ve korsanlık niteliğinde bir eylemdir. Vatandaşlarımızın derhal serbest bırakılmasını bekliyoruz. Aksi takdirde Hafter unsurları meşru hedef haline gelecektir” ve Cumhurbaşkanlığı yardımcısından *“vatandaşlarımızın serbest bırakılmaması halinde sonuçları sert olacak, Türkiye Cumhuriyeti, tüm kurumlarıyla, dünyanın neresinde olursa olsun vatandaşlarımızın güvenliklerini ve haklarını korumakta kararlıdır”* açıklamalarında bulundu. Ardından 6 Türk vatandaşı hemen serbest bırakıldı (www.aksam.com.tr, 2019, s. Bkz). Altı (6) Türk vatandaşın serbest bırakılması gecikmesi halinde gelen duyumlara ve haberlere göre az kalsın Türkiye Cumhuriyetinin istihbaratı Libya’da operasyonu yaparak Hafter’i yakalayacaktı. İşte olaylar tam bundan ibarettir.

Machiavelli, askeri düşünce olarak bir devletin, içeriden ve dışarıdan gelebilecek tüm tehlikelere karşı yurttaşlarını, ülkesini ve devletini güvenliğini sağlamak için kendi yurttaşlarından oluşan vatansever, sadakatli ve güçlü bir ordusunun bulunması gerektiğini vurgular. Bunun yanında filozof, paralı ve kiralık askerlerin, nice olumsuzluklara neden olacağı için bütünüyle reddeder. Günümüzdeki birçok devlet yurttaşlarının güvenliğini, ülke ve devletlerini her türlü tehlikeye karşı korumak için Machiavelli’nin zorunlu askeri sistemini uygulamaktadırlar. Örneğin; zorunlu askerlik sistemiyle yönetilen ülkeler olarak Türkiye, Rusya, Almanya, Avusturya, Brezilya, Norveç, Gürcistan, Danimarka, Estonya, İsrail, Finlandiya, Litvanya, Meksika, Çin, Polonya, Beyaz Rusya, Letonya, Azerbaycan, Kuzey Kore, Kamboçya, Polonya, Kolombiya, Fildişi Sahilleri, İran, Tayvan, Ukrayna, Ermenistan gibi devletlerdir (Akyürek, 2010, s. 6-10). Bu devletlerde askerlik görevini yerine getiremeyecek özürlü vatandaşlar dışında her bir yurttaş 18 veya 20 yaşından sonra vatan görevini yerine getirmek ve vatan borcunu ödemek duygusuyla ve gerektiğinde savaşa gitmek göreviyle, uyruklar mesleklerine göre belirli süreyle zorunlu askerlik eğitimi alarak hizmet vermektedir. Bu ülkelerin yurttaşları, mesleklerine göre bazıları 3 yıl,

bazıları 2 yıl, bazıları 20 ay, bazıları 18 ay, bazıları 12 ay ve bazıları ise 6 ay vs. zorunlu askerlik eğitimi almak ve askerlik hizmeti vermek mecburiyetindedir. Fakat ülkeden ülkeye göre askerlik süreleri değişmektedir. Mesela Türkiye’de yurttaşlar, askerlik eğitimi almak ve askerlik hizmeti vermek için yedek subay olarak girenler 12 ay ve kısa dönem erbaş olarak girenler 6 ay askerlik hizmeti vermeye mecburdurlar. Başka bir örnek mesela Rusya yurttaşlarının normal askerlik hizmet süresi 24 ay ama üniversite mezunu olanlar 12 ay olarak askerlik hizmeti vermektedir (www.sabah.com.tr, 2010, s. Bkz).

Birçok devlet paralı askerlik sistemi uygularken neden zikri geçen devletler zorunlu askerlik sistemi uygulamaktadır? Çünkü Machiavelli’nin döneminde olduğu gibi günümüzde de paralı askerler ile zorunlu askerlik (tüm yurttaşların zorunlu olarak askerlik eğitimi alması ve askerlik hizmeti vermesi) arasında çok farklar bulunmaktadır. Yine Machiavelli’nin düşündüğü gibi paralı veya kiralık askerler, kim parayı çok verirse ondan yana olurlar, savaş meydanında zaferi düşünmek yerine alacağı parayı düşünürler, düşman karşısında zafer elde ettiklerinde bununla çok övünürler veya yenilgiye uğradıklarında hükümdarı suçlarlar. Aynı zamanda paralı askerler savaş meydanında ölmekten korkarlar ve savaşta harcanan para için sevinirler. Ayrıca paralı askerlik sistemi, her bir yurttaşın askerlik eğitiminden mahrum kalmasına neden olur ve bu nedenle tüm yurttaşların eğitim ve sosyal açısından aynı seviyede olmayacağından dolayı bütün yurttaşlar vatan sevgisini, millet sevgisini ve devlet sevgisini ve bunların kendisi için ne kadar değer taşıdığından farkında olmayabilirler. Zira genelde askerlik eğitiminde ilk önce vatan ve millet aşkı; savaş eğitimi öğretilir. Ve herkesin askerlik eğitimi alması demek vatan sevgisi, millet ve devlet sevgisini öğrenmesi ve bunların kendisi için çok değerli olduğunu farkına varması demektir. Bunlardan dolayı bir hükümdar için paralı askerlerin zararı faydasından çok diyebiliriz.

Burada herkesin zorunlu askerlik eğitim alması denilmesi içerisinde kadınlar da dâhil mi acaba? Ama Machiavelli, kadınların zorunlu olarak askerlik eğitimi veya askerlik hizmeti verme konusu üzerine bir fikir beyan etmemiştir. Tabi zorunlu askerlik eğitim konusuna kadınlar dâhil değildir. Zorunlu askerlik eğitimi alanlar vatansever olmasına göre, kadınlar askerlik eğitimi almadığına göre vatansever olmaz ki. Burada bir ülkede erkekler için askerlik eğitimi ve askerlik hizmeti zorunlu olursa her bir ailenin erkek fertlerinin askerlik eğitimi ve hizmetini yerine getirmesi kaçınılmaz olur. Bu durumda ailenin erkek fertleri askerlik yapınca, kadınlar da askerlik yapan erkeklerini vatan, millet ve devlet sevgisini görünce hiç şüphesizdir ki istisnalar dışında erkeklerini örnek alırlar ve erkeklerinin bu davranışlarından etkilenmeleri muhakkak olacaktır. Aynı zamanda bu durum ailenin çocuklarını da büyüklerini örnek almasına ve onlardan etkilenmesine neden olacaktır. Böylece ülkede zorunlu olarak askerlik yapan erkeklerin vesilesiyle herkes vatan, millet ve devlet sever olur. Ama bunun yanında ilk önce temel olarak vatan, millet ve devlet sever olmak ve bunların kendisi için ne kadar değer taşıdığını farkına varabilmek için temel eğitim (okul eğitimi olarak ilkokul, ortak okul, lise ve üniversite) de çok büyük rol oynamaktadır. Bunun için ülkenin refahında, gelişmesinde, korunmasında ve ülke içerisinde vatan, millet ve devlet severliğin en üst düzeye çıkması için her bir yurttaşın temel eğitimin mutlaka almasıyla birlikte en üst düzey eğitim (herkes kendi alanında kariyer yapabilmesi vs.) alabilmesi çok daha iyi olacaktır ve ülkenin ve devletin bekası için bu temel eğitimlerin yanında mutlaka herkesin zorunlu askerlik eğitimi ve askerlik hizmetini yerine getirmesi de şarttır. Bu duygularla aradaki belirsizlik ortadan kalkmış olur.

Fakat zorunlu askerlik sistemi her bir yurttaşın askerlik eğitimi almasına neden olmaktadır. Vatan ve millet aşkı askerlik vesilesiyle öğretildiğinde ve bunların kendisi için çok değerli olduğunu farkına vardığında askerlik eğitimi aldıktan sonra da ölene kadar o vatan ve millet aşkı onun zihninde hep canlı kalır. Herkesin askerlik eğitimi aldığı bir

devlette, olası bir saldırıda ve olası bir savaşta tüm yurttaşlar hep birlikte düşman karşısına hücum etmesi muhtemeldir. Tıpkı Türkiye yurttaşları gibi, küçük bir terör saldırısında bile her bir Türk vatandaşı, teröre karşı canını feda etmek ister ve olası bir savaşta hep birlikte düşmana karşı hücum etmek isterler.

Paralı askerlik sistemi olduğu bir ülke düşünelim, mesela Afganistan'da paralı askerlik sistemi uygulanmaktadır. Bugün Afganistan'da zorunlu askerlik sistemi olmadığı için yurttaşların geneli askerlik eğitiminden mahrum kalmaktadırlar. Bunun sonucunda yurttaşların geneli vatan, devlet ve millet aşkının ve bunların kendisi için ne kadar değerli olduğunun farkına varamamaktadır. Afganistan yurttaşlarını çoğu vatan, devlet ve millet sevgisi olmadığından dolayı vatan ve devletin menfaati için çaba göstermemektedirler. Hatta bazı yurttaşlar, devlet var mı yok mu hiç akıllarına bile gelmez. İşte tüm bu olumsuzluklar her bir yurttaşın askerlik eğitiminden mahrum olması, vatan, devlet ve millet sevgisinden ve bunların kendisi için çok değer taşıdığından haberdar olamamasıdır. Tabi burada Afganistan tüm yurttaşları değildir ama her bir yurttaşın zorunlu olarak askerlik eğitimi almadığı için yurttaşların geneli vatan, devlet ve millet sevgisinden yoksundurlar. Şunu da belirtelim Afganistan yurttaşları içerisinde vatan ve devlet için canını feda edecek kahramanlar da bulunmaktadır ama çok azınlıktadır. Afganistan yurttaşları vatan, devlet ve millet sevgisinin farkına varmaları ve bunları kendileri için ne kadar değer taşıdığını anlamaları, okul eğitiminden geçerek askerlik yapabilme yaşına geldiğinde zorunlu askerlik eğitim almakla birlikte askerlik hizmetini yerine getirmesiyle gerçekleşebilir. Yani tüm bunların gerçekleşmesi için Afganistan devlet yasasında zorunlu askerlik yasasının getirilmesi şarttır. İşte zorunlu askerliğin avantajları ve paralı askerlerin dezavantajları böyledir. Bunlardan dolayı Machiavelli, devlet ve askeri düşüncesi konusu olarak görüşleriyle kendi döneminde haklı olmakla birlikte günümüz için de onun düşünceleri çok değer taşımaktadır.

3. Thomas More'un Hayatı

Thomas More, (1478 – 1535) Yılları arasında yaşamış ve Londra'da bir hâkimin oğlu olarak dünyaya gelmiştir. İngiltere'de o dönemin bir geleneği olduğu için Thomas More, küçük yaşlarında bilgi açısında ve iyi terbiye edilmesi için başka bir aile olan Kardinal Marton'un yanına verilir. Ondan sonra Thomas, Oxford üniversitesinde çok kaliteli bir şekilde hukuk, Latince ve Yunanca eğitimini alır. Hukuk eğitimini bitirdikten sonra 1501 yılında Baro'ya girer, fakat Baro'dan sonra din adamı olma arzusunda bulunan More, 1501–1505 yıllar arasında bir manastıra kendisini adar. Ancak çok geçmeden rahip olmaktan vazgeçer. 1509 yılında Kral VIII. Henry tarafından "Under Sherif" olarak hâkimlik makamına getirilir. 1517 yılında Thomas More, İngiltere'nin geleneksel bayramı olan 1 Mayıs günü fakir Londra vatandaşlarının isyanında, bir hâkim olarak halkı sakinleştirmesi ve bu durumu yatıştırması, ülkesine yaptığı büyük bir hizmetkârlık sayılır ve saygıyla karşılanır. Bu olaydan sonra More, hiç istemediği halde, kralın özel müşaviri olarak sarayda yer alır ve kralın en takdir ettiği ve en sevdiği bir konumda olur.

Thomas More, 1521 yılında "Sir" unvanını alır, dış ülkelere elçi olarak görevlendirilir. 1523 yılında Avam Kamarası'nda⁷ - "Speaker" - Meclis başkanı görevine gelir ve 1529 yılında da "Lord High Chancellor"⁸ olarak devletin en üst makamına görevlendirilir. Kral VIII. Henry, Katolik Kilisesi'nden ayrılarak, yönetici olduğu Anglikan kilisesini kurarken papalığın, siyasal hükümdarlar üzerindeki baskılarına ve üstün olma iddialarına da İngiltere'den kaldırılması hükmünü verir. Kral, öyle bir hükümdar getirir ki bu hükümdar, kendi üstünde de ve kendi dışında da bir güce tabi değildir. Böylelikle kendi egemenliği üzerine duran bir

⁷ İngiltere'de yurttaşlar / halk tarafından seçilen milletvekillerinin oluşturduğu parlamentodur.

⁸ İngiltere'de devlet politikaları alanında yürütmekten sorumlu olan kabine üyesi olmakla birlikte hukuk sisteminin yöneticisi olan parlamento başkanı olan ve yüksek bir makama sahip olan kişi demektir.

hükümdarın hüküm sürmesi söz konusu olur. İngiltere’de kral VIII. Henry ile papalık arasında böyle ihtilaf meydana geldiğinde More meclis başkanı olarak görev yapmaktadır. Katolik Kral VIII. Henry karısından ayrılarak Ann Boleyn ile evlenmek ister, ama papalık Katolik evliliğine sıcak bakamaz. Bu nedenle VIII. Henry, Katolik kilisesinden uzaklaşarak kendini İngiliz Anglikan kilisesini yöneticisi ilan ederek başa gelir (Act of Supremacy) (üstünlük yasası).

İngiltere’nin başta gelen adamları ve bilinen din adamları, kraldan korktuklarından dolayı, bu evlilik kanunu kabul edince de, Sir Thomas More sağlık problemi olduğunu bahane ederek görevinden istifa eder. Ancak Kral kendini İngiliz Kilise’sinin yöneticisi olarak ilan eden evlilik kanununu baskı ile meclise kabul ettirmekle kalmaz, ülkenin üst kademedeki adamlarının ve özellikle Thomas More’un, bu kanunu kabul ederek yemin etmesini ister. Thomas More Katolik olarak ve papanın bütün Hıristiyanların başı şeklinde kabul eder ama bu yemini etmeyi kendine uygun görmez.

Thomas More, kendi vicdanına uygun olanı yapıp inancına göre hareket etmektedir. Bunun üzerine, siyasal bir gücün üstünde başka bir gücün etkisi altında kalmak istemeyen VIII. Henry’nin de, saygı gösterdiği ve en takdir ettiği Thomas More’un bu hareketini hoş karşılaması muhtemelen söz konusu olamaz. Thomas More’un arkadaşları ve kralın kendisi de bu karardan vazgeçirmeye çalışmasına rağmen, hiç de karardan ve inancından geri dönmez, Thomas’ın bu kararını hoş karşılamayan Kral Henry, 1534 yılında More’un Londra kalesine hapseder. Thomas More savunmasında, ‘Act of Supremacy’ye’ yemin etmenin uygun olmadığını ve aykırı olduğunu ifade eder, herkesin de kendi vicdanın sesine göre hareket etmesini ve kendi inancına bağlı kalmasını savunur.

Thomas More, eğer yemin etmede taviz vererek yumuşak davransaydı, bu durumu üstesinden gelebilseydi, diğer devlet idarecileri

ve kilise mensuplarının hareket ettiği gibi, hayatta kalması mümkündür. Fakat Thomas, ne olursa olsun bu yasayı kabul ederek ölene kadar yemin etmemek için kararlıydı. Sonunda bundan dolayı suçlanarak yargılanır ve Kralın emriyle 1535 yılında idam edilir (More, 1964, s. 3-29). Thomas More'un ölümünden dört yüzyıl sonra 1935 yılında, Katolik kilisesi papalık Sir Thomas'ı Hristiyan kilisesinin kutsal mensuplarından biri olarak kabul eder. Böylece Sir Thomas More, Saint More, Kutsal Thomas More olarak, Katolik kilisesi tarafından anılmaktadır.

3. 1. Utopia'yı Doğuran Şartlar

Thomas More'un bugüne kadar adını yaşatan önemli eseri "Utopia"dır. Utopia, hiçbir yerde olmayan anlamına gelmektedir. Ya da Utopia, ideal bir toplum sistemi veya yönetim şekli ortaya koyan tasarım demektir (Cevizci, 1999, s. 880). Utopia iki bölümden oluşur, birinci bölümünde, İngiliz toplum sistemine eleştirilerde bulunur, ikinci bölümde ise, Utopia ülkesinin sisteminden bahseder. Utopia, Raphael Hythloday isimli bir denizcinin anlattıklarından oluşur, bu denizci Amerigo Vespucci ile seyahat için yolculuğa çıkmış, yolculuklarının birinde denizci "Utopia" adasını keşfetmiş, denizci Utopia adasının yaşam ve hayat sistemini anlatmadan önce, İngiliz toplum sistemi konusunda düşüncelerini beyan eder. "Utopia", XV – XVI. Yüzyıllarda İngiliz toplumunun sosyal, ekonomik ve siyasal sistemini eleştiren konularla başlar.

İngiltere'nin bulunduğu bu dönem şartlara göre pek parlak gözükmemektedir. İngiltere'de XV. Yüzyılın ikinci yarısındaki iç savaşlar, çekişmeler ülkenin sosyal, siyasal ve ekonomik sistemini çökertmiş, yoksullaştırmış, isyan edenlerin ve savaş için başkaldırıların korkunç bir katliam haline gelerek savaş sonlanmıştır. Thomas More'un döneminde de bu İngiltere'de böyle çekişmeler ve huzursuzluklar daha bitmemiştir. İşte Thomas More, böyle bir dönemde yaşamıştır.

Raphael Hythloday'ın anlattıklarına göre, bu dönemde hükümdarlar ve krallar kendi çıkarları için savaştan başka bir şey üzerinde düşünmemektedirler, savaşarak ve saldırarak yeni ülkeler, yeni topraklar kazanmanın peşinde olup her şeyden önce, fırsatları değerlendirerek yararlanmakta, din, iman, akıl, inançları hiçe saymakta, huzursuzluk çıkarmaktan, kan dökmekten, günah işlemekten hiç geri durmamaktadırlar. Böyle olmasına rağmen işgal ettiği ülkelerin yurttaşlarını iyi yönetmek ve istikrarı sağlamak için hiç çaba göstermemektedirler (More, 1964, s. 57-58, 78-79).

Yine bu dönemin krallarının müşavirleri ve danışmanları da, ahlaktan yoksun, bilgisiz, aşırı bir şekilde kendini önemsemiş bencil kişilerdir. Kendi menfaatinin, yükselme amacının, para kaygısının ya da bencilliğinin ön planda olan danışma kuruluyla İngiliz Hükümdarlığının parlaması pek zor durumdadır. Bu danışmanlar, atalarından kendilerine kalan değerlere sahip çıkmayarak geliştirmeye yönelik hiç çaba göstermez, ama başka birileri onları geliştirmek, yenileştirmek istediğinde, danışmanlar bu gelişmeye karşı çıkararak eski düzensiz yaşamlarına yönelirler (More, 1964, s. 59).

Ülke'de huzursuzlukla birlikte vatandaşlar içinde hırsız, başıbozuk ve eşkıyalar topluluğu ortaya çıkmaktadır. Bu durumun nedeni, yaşamını askerlik mesleğinden savaşarak geçimini sağlayan birçok kişinin savaş sonrası işsiz kalarak geçimini sağlayacak başka bir uğraş bulamamalarından böylesi yanlış çarelere yönelmektedirler (More, 1964, s. 60-61). Bu insanlar yollarından öyle bir sapmışlar ki ne kadar ceza olarak ölüme bile gönderilirse yine bu işlerinden geri dönmezler More'a göre, bu insanları ölüm cezasıyla çarptırılması yerine, bütün topluma uygun yaşama olanakları sağlamak daha akıllıca olacaktır. Halkın yoksulluğa düşmesinin bir başka nedeni, soylu kişilerin ve soylu ailelerin çok olmasıydı. Bu soylu aileler için şöyle bir benzetme yapılmaktadır: "*Bu yarasız bal vermez arılar, başkalarının alın teriyle geçinmekte,*

topraklarında çalışanları, daha fazla kazanabilmek için derinlerine kadar yüzmektedirler” (More, 1964, s. 61). Fakat para harcama konusu söz konusu oldu mu, aşırı derecede insafsızca para harcayan soylu aileler, parasız olunca dilencilığe kadar giderler, bununla birlikte geçimlerini kendileri sağlayamadıkları durumu, gelecekteki çocuklarına bile örnek olarak onları da kendileri gibi yoksullaştırmaları muhtemeldir (More, 1964, s. 61). İşte böyle bir durumda olan kişiler ya açlıktan ölürlere ya da hayatta kalabilmek için çalmak zorundadırlar. Her ne kadar *“bu aylakların tükenmez bir asker kaynağı olduklarını düşünenler varsa da, önemli olan savaş değil barıştır”* ve insanlar *“barışa önem vermeli, barış üstüne kafa yormalı”*dır. Bu işsiz kişiler, *“şerefli bir zanaata sahip, ellerinin emeği ile yaşamağa alışmış, çalışkan ve yararlı kişiler”* (More, 1964, s. 62-63) yapılmadır ki ülke yeni düzene ve halk da yeni bir istikrara kavuşabilsin.

O dönemin İngiltere’inde endişelendiren yağmacıların nedeni sadece bunlar değildir. En önemli amaç toplumdaki ekonomik gelişmelerdir. İngiliz koyunlarının ihracatı, bunun büyük gelir kaynağı haline gelmesi, ülkenin yerleşik ekonomik sistemini çok etkilemiştir. Çok geniş tarım arazilerin ekim ya da onlarda herhangi bir faydalanma olamayacak şekilde, otlak haline dönüştürülmesi yoluna gidilmiştir. Bu durumda toprak sahibi olan kişiler zenginleşmiştir, fakat bu topraklarda tarımla geçimini sağlayan birçok köylü fakirleşerek aç ve işsiz kalmışlardır. Eskiden binlerce grubun çalıştığı arazilerde, koyunları otlatmak için çoban görmek mümkündür (More, 1964, s. 64). Zamanla her şeyini kaybeden tarımcılar için çalarak hayatını sürdürmek ve tanrı emriyle asılmaktan (idam) başka bir yol kalmamıştır. Bu durumların neticesinde her şeyin fiyatlarını daha yüksek olması, düzenin alt üst olması, açlık ve işsizlik çoğalarak insanlar, yasa dışı yollarla geçimini sağlamaya ve hayatta kalabilmek için her türlü yolları denemişlerdir.

Thomas More, bu sorunları denizci Raphael Hythloday’dan aktarırken, yine bu sorunların çözümünü de Hythloday’e söyler:

–“Öyle yasalar çıkarın ki, çiftlikleri yıkan beyler ya hepsini yeniden yapmak ya da toprağı yeniden çiftlik kuracak insanlara bırakmak zorunda kalsınlar. Zenginlerin cimri bencilliğini frenleyin, sömürme ve tekel kurma hakkını alın ellerinden, aylak insan bırakmayın ülkemizde, tarımı büyük ölçüde geliştirin, yün işlikleri ya da başka üretim kolları yaratın, yoksulluk yüzünden bugüne dek hırsızlık, serserilik ya da uşaklık eden aşağı yukarı aynı kaderi paylaşan bir sürü insan oralara yerleşerek yararlı bir çalışma yoluna girsin. Bütün bu anlattığım derlere çare bulamazsanız, adaletinizle öğünmeyin, insafsızca, budalaca yalan söylemiş olursunuz” (More, 1964, s. 66).

Thomas More, toplumdaki düzensizliklerin bir başka nedenini eğitim olduğunu söylemektedir. Zira bu ülkede, milyonlarca çocuk kötü eğitim olarak bozucu, köreltici eğitimlerle yetiştirilmektedir. Bu eğitimlerinden dolayı bir suç işledi mi hemen asacaklardır. Adeta asma olayını tadabilmek için hırsız kişiler yaratılıyor (More, 1964, s. 66).

Thomas More, Utopia eserinin birinci bölümün sonunda önerdiği gerçek çözüm olarak, düşüncesini beyan eder. Thomas More’a göre, servet sahibi olma yani mal ve mülkün kişisel bir hak olduğu yerde, her şeyin parayla ölçüldüğü bir yerde toplumsal adaletin, istikrarın ve düzen rahatlığını gerçekleşmesi hiçbir zaman mümkün değildir (More, 1964, s. 86). Bu nedenle, toplum içerisinde mal mülk sahipliğini kaldırmak, ülkenin servetini ve zenginliğini beraberce yani eşitçe, doğrulukla dağıtabilmek, eşitçe paylaşmak toplumun ve insanların mutluluğa ulaşmasının yegâne yoludur (More, Utopia, 1964, s. 87-88). Topluları ve insanları mutluluğa kavuşturmanın yegâne yolu eşitlik ilkesini yürürlükte olmasıdır. Fakat ne var ki, malı-mülkün sadece tek bir elden geçtiği bir ülkede veya mutlak olduğu bir ülkede devlette eşitliğin olması imkânsızdır. Çünkü böyle bir ülkede herkes farklı yollarla bir şeyler elde edebilmek, kazanabildiği kadar kazanmakla kendini haklı bulur ve servet sahibi olmak ister, ama sonunda bu durum başka kimselerin fakirliğini ve

yoksulluğunu hiçbir şey yapmadan sadece zevkine izleyen bir azınlığın eline geçer. Böylece bu durumla yer değiştirmiş olur (More, 1964, s. 87). More'un bu düşüncelerinden dolayı toplumu mutluluğa ve istikrara kavuşturmanın yegâne yolu devletin halk arasında eşitlik ilkesini sağlamakla olması mümkündür.

3. 2. Thomas More'un Devlet Düşüncesi

Thomas More, kendi döneminde İngiltere'nin siyasal düzenini eleştirerek yurttaşların eşitlik ve mutluluk içerisinde olmayışının temel noktası olarak İngiltere'de 'özel mülkiyet' yasasını uygulanmasından kaynaklandığını altını çizer. Thomas More, bu durumdan kurtulmanın yegâne çaresi özel mülkiyet yasasını kaldırılmasını vurgular (More, 2000, s. 51). İngiltere'de ideal bir toplum olmasını arzulayan More, değerler ve erdem yönünden tüm yurttaşların eşit olmasını savunur. İngiltere'nin istikrarı için demokratik bir devlet sisteminin getirilmesini vurgulayan More, devlet adamı, yurttaşlar tarafından rasyonel bir şekilde seçilmeli ve tıpkı Platon'un devlet sistemindeki gibi sıkı bir eğitimden geçirilme biçimi uygulanmalı diyor. Platon'un ütopyasında devletin amacı nasıl ki yurttaşları mutlu etmek arzusundadır aynen Thomas More da devletin yegâne amacını yurttaşların mutluluk içerisinde yaşamalarını sağlamak olduğunu ifade eder (More, 2000, s. 89-90).

Thomas More, Utopia'nın siyasal sistemi için, piramidal bir sistem uygun görmüştür, bu sistem şu şekildedir: Otuz aileden meydana gelen gruplar her yıl "*Philarch*"⁹ adıyla bir başkan seçerler, on *philarch*, üç yüz aile ile birlikte "*baş philarch*" denilen birinin idaresi altındadırlar. İki yüz, baş *Philarch*'dan bir senato meydana gelir ve gizli oyla vatandaşın gösterdiği dört aday içinden birini başkan seçer. Seçilen başkan sıkıyönetim olarak zorbalığa gitmediği sürece hayatı boyunca başkanlığını devam ettirebilir. *Philarch*'lar, baş *philarch*'lar ve başkan yönetim görevini

---

⁹ Üstün zekâlı, yetenekli ve dürüstlüğe sahip olan yöneticiler demektir.

yapmaktadırlar. Bu başkanlığında görevleri iş hayatını denetleme, yasaları ve kanunları birebir yerine getirmektir (More, 1964, s. 98-99).

Utopia ülkesinde, din adamları ve rahipleri de seçilerek görev başına gelirler, bunlar halk arasında önemli kimselerdir. Din adamları, philarch'lar, baş philarch'lar ve başkan, toplumda iyi eğitim görmüş fikir sahibi olan kimseler içinden seçilirler. Toplum içerisinde, el kol işlerinden kurtulup sadece düşüncesini yükseltme ve geliştirme yolunda olanlar çok küçük bir grup oluştururlar, ama bunlar bir sınıf ya da bir kast niteliği şeklinde değildir yani bunlar kast niteliği taşımamaktadırlar. Çünkü bunlar açık bir grupturlar. Aynı zamanda bunlar, çocukken mutlu bir yaradılışa, keskin bir zekâya ve bilime uygunluk gösteren kimselerdir. Bunlar, boş vakitlerinde çalışıp bilgi alan bir işçi, işten alınır ve bilim kollarında çalışanlar içerisinde yerleştirilir. Başka bir yandan düşünce işçileri içerisinde de, beklenen başarıya ulaşamayanlar kol işçileri içerisinde yerleştirilir (More, 1964, s. 104-120).

Utopia ülkesinde yasa ve kanun çok az bir durumdadır, bu yasalar herkes tarafından kolay bir şekilde okunup anlaşılabilir, çünkü bu yasalar, bir insanın ne okuyamayacağı kadar çok ne de anlamayacağı kadar karışıktır (More, 1964, s. 141).

Utopia'nın bir ada ülkesi olarak dış siyaset ilkelerine bakınca, bu ilkelerin, hemen hemen İngiltere'nin Kraliçe I. Elizabeth döneminden başlayarak XIX. ve XX. Yüzyıllarda uygulandığı ilkeler olduğu ifade edilmiştir (More, 1964, s. 138).

Utopia bir ada ülkesi olarak bir Kıta'nın yakınında bulunmaktadır. Utopia'lılar, Kıta'daki devletlerden hiç birinin başkaları üzerinde gücünü kullanarak hâkimiyet kurmasını istemezler, bundan dolayı güçlü devletlere karşı çok güçlü olmayan devletleri koruma altına alırlar ve güçlü devletleri güçsüz yapmak için uçtan bölmek ve iç karışıklığı çıkarmak için ne gerekiyorsa yaparlar.

Utopia’lılar savaşmayı kendileri için uygun görmezler, ama Utopia halkı kadın erkek olarak her gün savaş ve askeri eğitimi alırlar. Fakat vatanlarını savunmak, dostlarının topraklarını düşmanlardan ya da zorbalardan kurtarmak ya da daha önce kendilerine yapılmış bir takım kötülüklerin karşılığını almak için savaş alanına girerler. Utopia’lılar için en başarılı zafer, askeri olarak savaşmadan düşmanı oyun, sistem gücüyle yenmektir. Kahramanlık ve yiğitlik, düşmanı akıl gücüyle yenmektir, çünkü akıl gücü, düşmanı içten parçalar, ülke halkını birbirine karşı şüpheli, korku ve birbirlerine güvensizliği ortaya getirmesi konusunda daha yeteneklidir.

Utopia yurttaşlarının önemle karşı çıktığı şey paradır. “*Paranın insana işletmeyeceği suç yoktur*” ilkesinden yola çıkarak, bir kimse, birine ihanet yaptırmak istediğinde, o kimseye ihanet etmesi için istediği kadar altın ve istedikleri yerden büyük gelir getiren topraklar vermek için tekliflerde bulunurlar. Bu teknikle, işlerini istedikleri gibi yapamazlarsa, o zaman düşmanları içerisinde ikilik ve çatışma yaratmaya çalışırlar. Eğer bu teknikle de başarılı olamazlarsa, düşmanlarına komşu olan ulusları ayaklandırır ve istedikleri kadar da para verirler.

Utopia ülkesinde para, altın, gümüşün geçerliliği yoktur, fakat para, altın ve gümüş dolu hazineleri çoktur ve bunları sadece düşmanı yenmek için kullanırlar. Utopia’lılar, paranın ne kadar gücü olduğunu farkındalar, çünkü, en güçlü düşman bile büyük paralarla satın alınabilir, aynı şekilde, ihanetleri sağlamak için olsun, açıkça dövüşmek için olsun, para savaşın kalbidir (More, 1964, s. 115). Para olmadan savaş olmaz, tıpkı kalp olmadan insanın yaşayamayacağı gibi. Savaşılması gerektiğinde de Utopia’lılar savaşmazlar, para karşılığında yabancı ülkelerden kiraladıkları asker savaşçıları savaş meydanına gönderirler. Utopia’lılar bu tuttıkları savaşçı askerli toplu halde ölmesine de hiç endişe duymazlar (More, 1964, s. 145-154), çünkü askerler kendi soylarından değildir, eğer

bu askerler kendi içlerinden olsalardı endişe duymamaları imkânsızdı. Kendi soylarından olmadıkları için hiç düşünmezler.

Devletin erdemli olmasını ve siyasal ahlaki ilkelerinin nasıl olması gerektiğini inceleyen Thomas More, o zamanda yürürlükte olan siyaset ilkelerine de eleştirilerde bulunup bunları kaldırılarak yerlerine başka siyaset ilkelerini getirilmesini düşüncesinde bulunur. Thomas More'a göre, bu ilkeler şunlardır: “*Bir ordu besleyen kralın ne kadar parası olsa azdır*”; “*kral istese bile haksızlık edemez*”; “*kral uyruklarının ve mallarının ortak sahibidir*”; “*uyruklar herhangi bir şeyden ancak kralın keyfi istediği ölçüde yararlanabilir*”; “*halkın yoksulluğu kralın varlığını korur*”; “*zenginlik ve özgürlük devlete başkaldırmağa, hor bakmağa götürür*” gibi ilkelerin yerine başka ilkelerin getirilmesi gerektiğini düşünür. Bu ilkelerin değişmesi, kralın şeref ve mutluluğunun kendisinin olmadığını, şeref ve mutluluğun halkının zengin olmasına bağlı olduğunu, kralların halkın refahı ve iyiliği için kral olarak başa getirildiği gibi ilkelerdir. Kralın en önemli ve en kutsal görevi kendi iyiliğinden ve kendi mutluluğundan önce halkının mutluluğunu düşünmesi gerektiğini ifade eder Thomas More. Yine Thomas More'a göre, halkın fakir olmasının kralın güvencesi saymak kadar yanlış bir şey olamaz. Bunun için kral yoksulların ve dilencilerin kralı olarak yücelmez, aksine kral zengin ve mutlu insanların başında olmakla yücelir daha çok erdemli ve faziletli bir kimse olacaktır (More, 1964, s. 80-81).

Thomas More, Utopia konusunda anlattıkların çoğunun, kendisine umut edilemeyecek şeyler gibi görüldüğünü, asıl onu şaşırtan da, bu garip devletin parasız bir ortak yaşamını ve hayatını sürdürme düzeni olduğunu ifade eder. Thomas More, “*Utopia*” kitabının sonunda “*ama şunu da saklamayacağım ki, Utopia devletinin birçok özelliklerini şehirlerimizde görmeyi isterdim. Bir umuttan çok bir dilektir bu*” (More, 2000, s. 135) diyerek son sözünü söyleyerek bitirir.

3. 3. Thomas More'un Askeri Düşüncesi

Thomas More'a göre ütopya cumhuriyeti ve halkı savaşmayı sevmez ama tüm ütopya yurttaşları zorunlu olarak iyi bir askerlik eğitim alırlar. Çünkü More, savaşın her türlüünden çekinmektedir. İngiltere ile Fransa arasında yıllarca süren savaş, 15. Yüzyılın ortalarına doğru savaşın sona ermesi, İngilizler, Fransa'nın topraklarını ele geçirme ve orasını yağmalamak güçlerini kaybedince, İngiliz burjuvazileri kendi içlerinde birbirlerine düşmüşler. Aralarında olan çekişmenin nedeni olarak, burjuvazilerin kimi 'York' hanlığını simgesi olan ak gülü, kimi de Lancaster hanlığını simgesi olan kırmızı gülü savundukları için, 'Güller Savaşı' diye bilinen bir iç savaşın meydana gelmesi, o zamanki kral ailesini korumak bahanesi olmuştur. Bu savaşta İngiliz soyluları birbirlerine el koyarak, birbirlerini toprak ve malı mülkünü yağmalayarak otuz yıldan fazla aralarındaki çekişmeyle haklı perişan etmişler. İşte bundan dolayı More, savaşa karşı bir anlayış sergilemektedir (More, 2000, s. 6). Aynı zamanda More, Thames nehrinin kıyılarında dolaşırken, damadı William Roper'e şöyle demiştir: *"Bir çuvala tıklıp şu nehrin sularına atılmaya razıyım. Yeter ki, Hristiyan hükümdarlar arasında barış sağlasın."* Ama ne var ki belki yüzyıllar sonra More'un yerine gelecek bu isteğinin tersine İngiltere'de Katolik kilisesi Papalık ve hükümdarlar arasında vs. çekişmeler sürmekteydi (More, 2000, s. 21).

Ütopya cumhuriyeti, yurttaşlarına çok değer vererek bütün insanları kardeş olduğunu vurgulayıp acıma duygularını hep yaşatmak için etini yiyecek hayvanları bile kesmeyen ve hiç kimsenin toprağı ve malı mülkünün ele geçirme ve yağmalama niyetleri olmayan Utopia cumhuriyeti ve halkı savaş hareketinin *"hayvanca"* bir durum olduğunu belirterek her türlü savaşa karşıdırlar. Aynı zamanda Utopia devleti ve yurttaşları, insanlar birbirleriyle savaşarak kan dökmek pahasına kazandıkları zaferlerin erdemli bir durum olmadığını ve bu savaşla övünmeyi bir utanç olduğu düşüncesindedir. Utopia'lılar, düşmandan

kendi devletini ya da dost bir devletleri savunmak için savaşa katılmaktan başka bir alternatif yoksa bu savaşı cismi olarak değil de akıl yürüterek en uygun olanını yapmaya çalışırlar (More, 2000, s. 46).

Utopia'lılar, iki düşman ülkenin de birbirleriyle savaşmasını istemezler. Bunun için Utopia'lılar, bazen çok para harcayıp iki düşman devletin birbirine girmesini ve bu savaştan yorulmuş vazgeçmesini sağlamaya çalışırlar. Çünkü Utopia'lılar sadece kendi vatandaşlarını savaştan korumakla kalmıyor, düşman ülkelerin/devletlerin vatandaşlarını da savaşın olumsuz etkilerinden ve acılarından korumak isterler. Zira More, Utopia cumhuriyeti yabancı düşman devletlerin yurttaşlarını da savaşı kendi istekleriyle yapmadıklarını, sadece kralların ve devlet adamlarının azgın istek ve arzularına kurban gittiklerini ifade eder. Utopia'lılar için zaferlerin uğurlusu, insanlar birbirlerini kanını dökmeden kazanılan zaferlerdir. Akıl yoluyla kazanılan bu nevi zaferleri anıtlar dikip çok muhteşem bir şekilde kutlarlar. Utopia'lılar, eğer savaş akıl yoluyla önlenmezse bedeni olarak savaşımaya hazır olurlar ama kendi yurttaşları çok değerli olduğu için savaşa göndermeyerek, paralı asker tutarlar ve savaşa bu kiralık askerleri gönderirler (Utopia ülkesinde kimse parayı sevmez, Utopia'lılar parayı sadece savaş için saklarlar, çünkü paranın yapamayacağı hiçbir şey yoktur). Bu kiralık askerler uygarlıktan yoksun, vatan sevgisinden yoksun, paraya düşkün, kendilerini ücret karşılığı satan ve kana susamış bir soydan olan 'Zapolet'leri' belirli bir bedel karşılığında kiralarak savaşa sürülen askerlerdir. Çünkü Utopia'lılar parayla kiraladıkları askerlerin toplu halde ölmesinden hiç endişe duymazlar, kendi yurttaşlarından olan askerlere çok değer verdikleri için savaşa kurban gitmelerini istemeyerek savaşa kiralık askerleri gönderirler. Eğer ki Utopia'lılar bu kiralık askerlerle düşman karşısında zafer elde edemezlerse, ülkelerini bağımsızlığını ve özgürlüğünü korumak için savaştan bir yol kalmadıysa, bizzat kendileri savaşırlar; hem de yurtlarını bağımsızlığı için misliyle karşılık vererek savaşırlar. Utopia'lılar, savaşa gitmeye gönüllü olmayan ya da korkak olan bir

askerin, orduya katıldığında ne türlü olumsuz etki yaratacağını farkında oldukları, isteksiz ve korkusu olan askerlerin, cesurca ülke uğruna savaşan başka askerlere de kokularını aşılatabileceği etkisinin bildikleri için, kadın erkek olarak her birinin zorunlu askerlik eğitimi aldıklarına rağmen, yalnızca gönüllü olanları savaşa gönderirler. Utopia halkı ülkelerini bağımsızlığını korumak için savaşa öyle bir katılım gerçekleştirirler ki, savaşa gitmek isteyen kadın, kocasıyla beraber ve savaşa gitmek isteyen yetişkin çocuk babasıyla beraber savaşa giderler. Bu vesileyle savaş meydanında herkesin birbirine candan yakın olarak korkusuzca düşmanla çarpışması, savaş meydanında birbirini daha koruyabilmesi maksadıyla, akrabaların ve yakın dostların savaş meydanında yan yana çarpışmaları sağlanır (More, 2000, s. 46-47). More'un bu düşüncesiyle, erkek kadın ve çocuk demeden düşman karşısına hücum eden bir milletin düşmana karşı zafer kazanması kaçınılmazdır.

Utopia'lılar savaş meydanında ölesine savaşırken bile, savaşta akıl yürütmenin her şeyin üzerinde olduğunu unutmazlar. Bunun için hazırladıkları savaş araçlarını en sona kadar gizli tutarak, savaşa akli kullanarak bütün savaş stratejileriyle hazırlıklı olarak girerler. Kurdukları savunma cepheleeri çok sağlamdır, üzerlerine giydikleri zırhlar sağlam olmakla birlikte öyle bir incedir ki, savaş sırasında düşmanı kovarken nehir ve deniz denk geldiğinde yüzmelerine bile engel olmaz; onlar pusu kurmasını da, düşman pususundan korunması için de çok profesyoneldirler. Savaş stratejilerinden en ilginç olanlardan biri, düşman ordusunun komutanını hile yaparak ya da doğrudan saldırıya geçerek öldürmek veya teslim alınmasını en uygun görürler. Çünkü düşmanın kanını bile dökülmesine razı olmazlar (More, 2000, s. 47). İntikam almak için düşman şehirlerini ya da ülkelerini yağmalamazlar, yakıp yıkmayarak; belki bir gün işimize yarar diye atlarını nallarını bile düşman tarlalarına zarar vermemesine dikkat ederler (More, 2000, s. 124). Düşmanlarını yendiklerinde/zafer elde ettiklerinde, düşmana verdikleri tek ceza savaşta harcadıkları bütün masraflarının ödetilmesi söz konusu olacaktır ve

düşmanlarına bile acıyarak bundan başka ağır ceza vermeye gönülleri razı olmaz (More, 2000, s. 47).

Utopia’lıların hem iç savaşa hem de dış savaşa karşı olduğunu ifade eden Th. More, iç ve dış savaşlarda eli ayağı sakat olarak dönen nice askerlerin olduğunu belirtir. Aynı zamanda More, savaşın yaşanması ülkenin ekonomisini çok olumsuz şekilde etkilediğini ve halkın/yurttaşların yoksullaştırdığını altını çizer (More, 2000, s. 74). Bundan dolayı More, her zaman barıştan yanadır, More’a göre, Utopia’lılar savaştan önce barışı düşünürler ve savaş yerine barış yapmaya çalışırlar (More, 2000, s. 75). İşte Utopia’lılar savaşın, böyle bir durumları doğuracağından dolayı savaşa karşıdırlar. Savaş, hiçbir zaman bölgenin yurttaşlarına istikrarlı bir yaşam sunmadığı açık ve nettir.

Thomas More’un düşündüğü askeri sistem zorunlu askerlik modelidir. Utopia halkı kadın erkek demeden herkes eşit biçimde zorunlu askerlik eğitimi görürler. Utopia’lılar, günlük işleri olarak tarla bahçede çalışıp, günlük eğitimi görüp, tanrıları kendilerini hoş karşılaması için günlük tanrılarına dua edip ve günün geriye kalan kısmını askerlik eğitimiyle geçirirler (More, 2000, s. 132). İşte buradan da, More’un askeri anlayışı zorunlu bir askerlik yapısını savunduğu belli olmaktadır. Utopia’lıların savaş için isteksiz ve korkak askerleri orduya almayı gönüllü olan askerleri alması da akıllarını ne kadar yürüttüklerini ve savaş için çok iyi bir strateji izlediklerini göstermektedir.

3. 4. Thomas More’un Devlet ve Askeri Düşüncesinin Günümüzdeki Etkisi

Thomas More’un devlet ve siyasal düşüncesi olarak ‘özel Mülkiyet’ hariç, başka “*herkesin eşit biçimde yaşaması, devletin amacı, yurttaşlarını mutluluk, istikrar ve özgürlük içinde yaşamasına zemin hazırlamak*” denilen düşünceler, günümüz devletlerin ve ülkelerin genelinin yasalarında olup aynı şekilde eksiğiyle veya fazlasıyla

uygulanmaktadır. Günümüz Türkiye'si olsun ya da Amerika'sı ve Avrupa ülkeleri olsun, bu ülkeler aşağı yukarı More'un bahsi geçen siyasal ideallerini benimsemektedir.

Thomas More'un askeri düşüncesi 21. Yüzyıl olarak günümüzde etki yaratmıştır. More, Utopia ülkesinde kadın erkek herkesin askeri eğitim ve gerektiğinde yine kadın erkek savaşa gideceği bir anlayış ortaya koymuştu. Günümüzde olan İsrail devletinde 18 yaşını aşmış kadın erkek herkes için askerlik zorunludur. İsrail devleti, ülkesinin bağımsızlığı ve özgürlüğü için kadın erkek olarak tüm yurttaşların askerlik eğitimi almasını ve gerektiğinde kadın erkek savaşa gitmesini zorunlu hale getirmiştir. İsrail'den sonra Kuzey Kore'de de kadın erkek için askerlik eğitimi zorunludur ama kadınların askeri hizmet vermeye mecburiyeti yoktur fakat kadınların 40 yaşına kadar her yıl askerlik eğitim görmeleri zorunludur. Aynı şekilde Kuzey Kore devleti de, devletini ve ülkesini egemenliği ve özgürlüğü için cinsiyet ayrımı yapmadan askerlik eğitimi zorunlu hale getirmiştir. Kadınların her yıl zorunlu olarak askerlik eğitim görmelerinin nedeni, olası bir saldırıda veya olası bir savaş durumunda kadınların da hazır olması içindir (Akyürek, 2010, s. 6-10).

Günümüzde zorunlu askerlik sistemi uygulayan birçok ülke vardır. Kadınların da tam zorunlu olmayarak askerlik yaptığı ülkeler olarak ilk başta Almanya, erkekler için zorunlu askerlik sistemi uygulamaktadır, ama kadınlar için gönüllüdür, eğer kadınlar askerlik yapmak istemiyorsa kamu hizmetinde ya da dış ilişkileri daha yükseklere taşıma alanında 18 ay görev icra ederler. Aynı şekilde Yunanistan da zorunlu askerlik sistemiyle yönetilmektedir. Zorunlu olmamakla birlikte Yunan ordusuna kadınlar da maaşlı olarak görev yapmak için katılabilirler (Akyürek, 2010, s. 6-10). Tabi günümüz dünyasında İslam'ı ülkelerin bir kaçı hariç bütün devletlerde kadınlar gönüllü ya da maaşlı olarak kendi ordularına katılarak düşmana karşı devletini ve ülkesini egemenliği ve bağımsızlığı için savaşabilirler. Örnek olarak Türkiye, Çin, Rusya, Japonya, Kanada,

Avustralya, Afganistan, Azerbaycan, Amerika, Avrupa ülkeleri, Asya ülkeleri vs. ülkelerde gönüllü veya maaşlı olarak kadınlar da askerlik etiğini alarak orduya katılmaktadır.

Yine zorunlu askerlik sistemiyle yönetilen ülkeler olarak Türkiye, Rusya, Avusturya, Brezilya, Norveç, Gürcistan, Danimarka, Estonya, Finlandiya, Litvanya, Meksika, Çin, Polonya, Beyaz Rusya, Letonya, Azerbaycan, Kamboçya, Kolombiya, Fildişi Sahilleri, İran, Tayvan, Ukrayna ve Ermenistan'dır. Bu ülkelerde, değişik süreyle bazılarında 3 yıllık, 2 yıllık, 20 ay, 15 ay, 9 ay ve 6 ay olmak üzere yurttaşlar zorunlu askerlik eğitimi almaya ve askerlik hizmeti vermeye mecburdurlar (Akyürek, 2010, s. 6-10).

Bu düşüncelerden ve günümüzde olan örneklerden yola çıkarak, More'un devlet ve askeri anlayışından günümüz dünyası etkilenmiştir diyebiliriz. Bugün Avrupa, Amerika, Asya ve tüm dünya More gibi düşünürlerine, kişiliği, düşünceleri ve düşüncelerinin günümüzde yaratan etkileri açısından çok önem vererek onların izlerinden gitmekle birlikte onları her zaman yâd etmektedirler.

4. Jean Bodin'in Hayatı

Jean Bodin, (1530- 1596) 1530 yılında Fransa'nın Angers şehrinin soylu ailelerinden birinin çocuğu olarak doğdu. Teolojiiyi sevmediği için ailesinin gönderdiği manastır okulunu terk ederek 1545 yılında Paris'e gider. Paris'te iki yıl kalarak çeşitli felsefe dersleri alarak birçok yabancı dil öğrenir. Bodin, 1548 yılında Toulouse giderek büyük bir Protestan nüfusuna sahip olur. Toulouse Üniversitesinde Hukuk Fakültesinde eğitimini tamamlayarak 1561 yılına kadar Hukuk Fakültesinde öğretim görevlisi olarak görev yapar. 1561 yılında akademik görevini bırakarak avukatlık yapma amacıyla Paris'e geri dönen Bodin, Paris barosunda göreve başlar, Bodin, sadece hukuk alanıyla çalışmayıp bunun yanında iktisat, doğa bilimleri ve tarih alanlarıyla da çalışmaya başlar. Bu

gayretlerinin neticesi olarak, iktisat ve maliye ile alakalı eserler kaleme alır. Aynı zamanda 1566'te, büyük oranda güvenli olmayan tarihlerden güvenli evrensel tarihe yükselme hedefiyle ele aldığı '*Methodus ad facilem historiarum cognitionem*' (Tarihin Kolay Bilgisi için Yöntem) adlı eserini yazar (Ağaoğulları, Türk , Yalçinkaya , Yılmaz , & Zabcı, 2018, s. 402-402).

Bodin, baro ve yayın alanlarındaki başarılarıyla adını duyurarak, 1571 yılında Politikalar Partisi liderlerinden olan Kral IX. Charles'in kardeşi Alençon Dükü François'nın partisine girer. Bodin'in döneminde, Fransa'da dindarların mutaassıp görüşleri, bir türlü şiddete yol açarak Fransa'yı parçalamaya, iç savaşa doğru sürükleyerek ve Krallığın geleceğini büyük bir tehlikeye götürmüştü. Bodin, Fransa'nın bu tehlikelerden kurtulması, bu zorlukları aşabilmesi için politikanın ahlaki bir şekilde işlenmesi; sağlam bir sistem bir an önce kurularak dinsel uzlaşımın sağlanması, krallık iktidarının güçlendirilmesi gerektiğini savunuyordu. Aynı zamanda Bodin, Toulouse Üniversitesini terk ederken yaptığı açıklamada 'devletin menfaati kişisel menfaatlerden ve görüşlerden önce gelmesini' ifade etmişti. Bodin, ayrıca '*Huguenotlar*' (Fransız Protestanlar) ile Katolikler arasında olan savaşların dinsel tolerenin egemen kılınmasıyla önüne geçilebileceğini ve ülkede güçlü bir erkin olunması ile bunların ortaya çıkardığı çekişmelerden, yalnızca egemenliğin tek bir kişinin elinde olduğu mutlak monarşi yönetimiyle kurtulabileceklerini altını çizer (Touchard, 2015, s. 307). Bodin, bu niyetle kralın mutlak iktidarını savunan ve bunun egemenlik kavramıyla pekiştiren en önemli eseri olan *Les Six Livres de La Republique* (Devletin Altı Kitabı) çalışmasını 1576 yılında neşreder (Ağaoğulları, Türk , Yalçinkaya , Yılmaz , & Zabcı, 2018, s. 402).

Bodin, bu eserini neşrettikten sonra yıldızı parlayarak Lao şehri Kraliyet savcılığında görev alır ve politik alanda meşhur olmasıyla Blois'da olan *Etats Generaux* toplantısına, Vermandois bölgesi soyluların

temsilcisi olarak iştirak eder. Bu toplantıda soyluların ve Kral III. Henri'nin dūřüncelerini ifade ederek, ũlkede barış ve istikrarın sağlanması için, *Huguenot*lara yönelik yapılan baskıların bir an önce sona ermesini ve hoşgörüye dayalı bir siyaset yoluna gidilmesini beyan eder (Ağaoğulları, Türk , Yalçinkaya , Yılmaz , & Zabcı, 2018, s. 402).

Bodin, 1583'te Alençon Dükü'nün vefat etmesinden dolayı Laon'a gider ve burada savcılık görevi yapar. 1589 yılında herkesi şaşırtan bir kararıyla, aşırı Katoliklerin oluşturduğu *La Sainte Ligue*'e (Kutsal Birlik) katılır. Kral III. Henry'nin bir suikast neticesinde öldürülmesinden sonra Laon'u yönetimi altına alan Kutsal Birliklere kendini beğendirmek amacıyla Bodin'in bu kararı aldığı ifade edilebilir. Fransa'da olayların, siyasal durumların değişeceği ortaya çıkmaya başlayınca Bodin, 1593'te Kutsal Birlik'i terk ederek dinsel çekişmeleri bertaraf edip uzlaşım sağlayacak olan Kral IV. Henri'nin siyasetine girer (Ağaoğulları, Türk , Yalçinkaya , Yılmaz , & Zabcı, 2018, s. 403).

Bodin, 1593 yılında 'doğruluk' üzerine *Colloquium Heptaplomeres* (Yedili Görüşme) eserine kaleme alır. Bodin'in bu eseri, farklı dinlerde olan yedi kişinin konuşmasından oluşur. Bu kişilerin biri bilim filozofu, biri Katolik, biri Müslüman, biri Yahudi, biri Kalvenist, biri Pagan, biri de kuşkucu olarak yedi kişidir (Çelik, 2012, s. 22). Din veya mezhep farklılığı olmadığını bütün dinlerin özünü aynı ve bir olduğunu savunan Bodin, dinsel problemlerde hoşgörünün en üstte ve dini çekişmelerin yerine uzlaşımın sağlanmasını dile getirir. Son eseri olan *Universae Naturae Theatrum*'u (Evrensel Doğanın Sahnesi) yazdıktan üç ay sonra, 1596 yılında Laon'daki bir veba hastalığı esnasında gözlerini dünyaya yumar (Ağaoğulları, Türk , Yalçinkaya , Yılmaz , & Zabcı, 2018, s. 403).

4. 1. Bodin'in Devlet Düşüncesi

Jean Bodin, devleti, birçok ailelerin ve bu ailelerin sahip oldukları şeylerin, ülkenin siyasal iktidarını elinde bulunduran egemen güç tarafından hukuka uygun biçimde adaletle yöneltildiği şeklinde betimler. Devlete mahsus asıl nitelik, egemen iktidar veya egemenlik güç ile donatılmış olmasıdır (Ağaoğulları, Türk , Yalçınkaya , Yılmaz , & Zabcı, 2018, s. 404-405). Hiçbir hukukçunun veya siyasetçinin doğru biçimde izah edemediği 'egemenlik' kavramı Bodin'e göre, siyasal alan içinde olmakla birlikte devleti başka kuruluşlardan ayıran en önemli unsurdur. Bodin, devleti, tüm fertlerin birleşmesiyle, ailelerin bir araya gelmesiyle kurulmayan ve egemenlik gücü olmayan bir devletin var olmayacağını dile getirir. Bu nedenle egemenlik devletin asıl özüdür ve devletin mevcudiyetini sağlayan temel unsurdur. Bundan dolayı egemenlikle donanmamış bir devletin var olması da mümkün değildir. Bodin, egemenliği, uyruklar üzerindeki en yüce, en mutlak ve en sürekli bir güç olduğunu altını çizerek (Ağaoğulları, Türk , Yalçınkaya , Yılmaz , & Zabcı, 2018, s. 407).

Bodin, burada egemenliği somutlaştırıp devlet yönetimi olarak monarşi sistemini savunur. Bodin, devlet yönetimleri olarak 'demokrasi', yurttaşların hepsi veya büyük bir kısmı yekvücut olarak egemen olması 'aristokrasi' ve yurttaşların bir kısmı yekvücut olarak egemen olması ve geri kalan yurttaşlar yasalar çıkarması ve 'monarşi' egemen güç yalnızca bir kişinin elinde olup ve tüm yurttaşlar onun himayesi altında olduğu şeklinde sıralar. Ama Bodin, bunlar içerisinde Fransa için en uygun olanı ve egemenliğin özelliklerini taşıyanı olan monarşi yönetim sistemini seçer (Ağaoğulları, Türk , Yalçınkaya , Yılmaz , & Zabcı, 2018, s. 412). Çünkü monarşi yönetiminde, tek egemen güç kral olmakla birlikte iktidarların yasalarına karşı gelinmesi, özgür yurttaşları köle yerinde görülmesi, halkın mülkiyetinde olan mallarını kendi mülkiyetindeki gibi kullanılması olan bir zorba yönetim değildir. Bu yönetim biçiminde kral, yurttaşların hak-

hukuklarına ve özgürlüklerine doğal yasalar gereği saygı duymaktadır (Göze, 2011, s. 141). Aynı zamanda Bodin, tüm doğa yasaları, monarşi sistemini öne çıkardığını ve doğa yasaların gereği devlet için en uygun olduğunu; en kabiliyetli/yetenekli olan kişiler monarşi yönetiminde yer alabileceğini; egemenliğin mutlak, parçalanmaz ve devamlı olmasının ancak monarşi sisteminde uygulanabileceğini altını çizer (Ağaoğulları, Türk, Yalçınkaya, Yılmaz, & Zabcı, 2018, s. 413). Kısaca Bodin'e göre, monarşi yönetimi, kral tarafından yurttaşların her birinin birbirlerinden farklı olmayarak eşit biçimde gözetilmesi ve kamusal görevlerin tüm yurttaşlara eşit şekilde dağıtılması olan bir sistemdir (Touchard, 2015, s. 307).

Bodin'e göre, devletin varlığı ve bağımsızlığı için egemenlik mutlaktır. Devletin en yüksek yönetme gücü olan egemenlik, başka bir güce bağlı değildir. Çünkü bir hükümdara, belirli bir şartlar ve yükümlülüklerle verilmiş durumdaki egemenlik, o hükümdar için ne egemenliktir ne de mutlak güçtür. Dünyada ve toplumlarda türlü erk merkezli olan sistemler, egemen oluşlarından kaynaklanmakla birlikte egemen izniyle ve onun belirlediği ölçüler ve süreler içinde erklerini devam ettirebiliyorlar. İnsanlara ve toplumlara uygun görülen çeşitli unvanlar, yetkiler, statüler ve erkler, egemen erk tarafından bağışlanan ve uygun bulunduğu geri alınan birer imtiyazlıktan başka bir şey olmamaktadır. Egemenliğin mutlak olması, egemenin yasalar konusundaki ilişkiyle belli olur. Egemenlik ve mutlak iktidarda olan asıl nokta, genel itibarıyla tüm yurttaşlara, düşünceleri sorulmaksızın yasa koyma yetkisi bulunmasıdır. Egemen, hem kendi çıkardığı yasalara hem de kendisinden öncekilerin çıkardığı yasalara bağlı değildir. Yani gereksiz bulunduğu yasaları ortadan kaldırma yetkisi bulunmaktadır. Aynı zamanda egemen olan prensin iradesi, adalet anlayışı üstündedir. Ama egemen prensin, mutlak egemenliği keyfi olduğu anlamı taşımamaktadır. Prens mutlak egemenliği, toplumun iyiliğini düşünen devletin iradesi olmakla

birlikte prensin özel iradesi değildir. Yani bu mutlak egemenlik adaletin sınırlarını aşmamaktadır (Ağaoğulları & Köker, 2013, s. 407-408).

Bodin, egemenliğin sürekli olduğunu savunarak, egemen ile yöneticiyi farklı olduğunu dile getirmektedir (Göze, 2011, s. 139). Çünkü Bodin, sürekli olmayan egemenlik ya da gerektiğinde elinden alınabilen erkin, egemenlik olmadığını ve olsa ancak bir yetki olduğunu vurgular. Bu yetkiye sahip olan kişi de egemen değil sadece bir yöneticidir. Zira yöneticiler, egemen yetkisiyle yasal olduğundan egemene ve yasalara bağlı kalan kişiler olmakla beraber egemenin ne iradesine ne de onun yapmadığı bir şeye karşı gelebilir. Egemen hükümdar, egemenlik hakkını ölünceye kadar devam ettirdikten sonra, tacıyla beraber kendinden sonra gelen hükümdara takdim eder. Bodin, egemenliğin sürekli olması ilkesinin ortaya koyması, onun modern devlet nazariyesine getirdiği en önemli katkılardan biri olmaktadır. Egemenler geçicidir, asıl amaç egemenliğin yaşatılması, devam ettirilmesidir ve egemenlik yaşatılması devletin bekası demektir. Yine Bodin'e göre, egemenlik birdir, parçalanmaz ve başka birine devredilemez. Egemenliğin devamlı ve mutlak olması onun bir/tek olmasını istilzam kılar. Bu anlayıştan egemenlik bölünmeyerek ve bir bütün şeklinde kalması şartıyla bir hükümdarda ve bir toplumun hepsinde olmasıyla egemenlik konusu yerine getirilebilir. Bodin'e göre, bu egemenlik bir taraftan hükümdar, bir taraftan burjuvaziler ve yurttaşlar arasında paylaşılması, öbür taraftan devredilerek iki ya da daha fazla hükümdar arasında bölüştürülmesi durumu, feodalite veya karma yönetimlerin ortaya çıkmasına neden olur. Bu doğrultta egemenliğin birliği kalmayarak yok olmakla birlikte devletin çöküşü ve yıkılışı meydana gelir. Aynı zamanda Bodin, egemenin, herhangi bir devletin ya da herhangi bir dışsal güçten bağımsız olduğunu vurgular. Yani egemen, yeryüzündeki hiçbir otoriteye veya hiçbir devlete karşı yükümlülük altında değildir (Ağaoğulları, Türk , Yalçınkaya , Yılmaz , & Zabcı, 2018, s. 408-410).

Toplumdan oluşan kamusal iktidar ifadesindeki devleti, başka erk sistemlerinden ayıran önemli üç unsur bulunur. Bunlar: Doğruluk yönetimi, aileler yönetimi ve ortak şeyler.

Doğruluk yönetimi: Bodin, devlet erkinin Tanrı'dan gelmediğini, devlet egemenliğini Tanrı'dan, dinden ve Kiliseden bağımsız olduğunu altını çizerek; dünyevi bir egemenlikten bahseder. Devleti, bu egemenlikte yönetimini doğruluk, hukuka uygun ve adaletle sürdürmesi gerektiğini dile getiren Bodin, her devletin yönetiminde hakça olarak asıl amacı erdemli olmasıdır diyor. Bodin, burada Aristoteles'e uyarçasına bir devlet ile bir bireyin mutluluk konusunda özdeş olduğunu ifade eder. Bu duruma göre devlet ile bir insanın en üstün iyilikleri olan erdemleri konusunda birbirine üstünlüğü yoktur. Erdemli bir birey, iyi bir vatandaş durumuyla vatanın menfaati için hizmet eder. Bu düşünceden yola çıkıldığında devlet açısından iki durum ortaya çıkar: İlk olarak, politika ile ahlak birbirinden farklı olmaması; ikinci olarak da, bireylerin ister politik ister ahlaki hayatları tabiatın veya Tanrı'nın temel yasalarına bağlı olduğu ortaya çıkar. Çünkü, birey, doğanın büyük egemenine şükrettiği zaman en yüce iyiliğe ulaşacaktır. Buradan anlaşılan Bodin, devletin egemenliğinin Tanrı'dan bağımsız olması şeklinde nitelendirmesine karşı, devletin en yüce hedefine ya da devletin egemenliğinin sürdürülmesinde, bir nevi meşruluk endişesiyle Tanrı'nın yeri olduğuna varır (Ağaoğulları, Türk , Yalçınkaya , Yılmaz , & Zabcı, 2018, s. 405).

Aileler Yönetimi: Bodin düşüncesine göre aile, özel mülkiyet hakkına sahip olan ve soy veya baba yetkisi altında teşkilatlanan doğal bir kurumdur. Bu kurumlar devletin oluşmasındaki ilk ögedir. Ayrıca aile, sistemleşmiş politik toplumun mikro seviyedeki şeklidir. Bodin'e göre, sistemli biçimde yönetilen aile, devletin temel kaynağı olmakla birlikte ailedeki egemen iktidar siyasal egemen iktidarın biçimidir. Yani devletin kaynağı Tanrı değil ailedir (Göze, 2011, s. 139). Bodin, burada devleti aile biçimiyle betimlemesi, babanın aile içindeki konumunu ve yetkisini devlet

içerisinde krala vermektedir. Nasıl ki baba, aile fertlerine tanrısal ve tabiat yasalarına uygun biçimde karar verme hakkına sahipse, kral da, yurttaşlar/uyruklar üzerine yasalara uygun karar verme hakkına sahiptir. Devlet yönetimini aileye benzetilmesi aynı zamanda uyrukların ya da yurttaşların özgür olması anlamına gelir. Nasıl ki aile içerisinde babanın yanında aile fertleri nasıl özgürse ve her biri babaya itaat ediyorsa, kral yanında yurttaşlar da böyle özgür olmakla birlikte din adamı, soylu ve halk eşit biçimde krala itaat etmektedir. İşte kral, böyle özgür uyruklar üzerinde mutlak egemen iktidardadır (Ağaoğulları, Türk , Yalçınkaya , Yılmaz , & Zabcı, 2018, s. 405-406).

Ortak Şeyler Yönetimi: Bodin, devletin oluşumunda toplum ortak ya da kamusal bazı şeylerin olması gerektiğini altını çizer. Eğer toplum ve kamusal bazı şeyler olmazsa devletin de olmayacağını dile getirir. Bodin'e göre, devlette ilk olması gereken şey 'mutlak egemenlik' bunun yanında kamusal bazı ortak şeylerin olması, tıpkı kamu mülkü, kamu hazinesi, yasalar, adalet, cezalar, şehirler, tapınaklar, gelenek, görenek, sokaklar, pazar yerleri ve bunlara benzer ortak şeyler olmazsa devletin mevcudiyetini ön görülemez. Bunlar yanında herkesin özel ya da kişisel şeyleri de olabilir ama özel şeyleri Bodin, hariç tutar. Bodin'e göre, özel ya da kişisel şeyler olmazsa kamusal/ortak şeylerin de olması mümkün değildir. Ailelere ve fertlere ait kişisel şeyleri devletin egemenliği dışındadır (Ağaoğulları, Türk , Yalçınkaya , Yılmaz , & Zabcı, 2018, s. 407). Burada kamusal alan ile kişisel/özel alanı farkında olunması gerekmektedir. Çünkü insanlığın yaratılışı itibarıyla devlet yurttaşlarını özel alanıyla karışmamakta ve yalnızca toplumu ilgilendiren kamusal alanlar devletin ilgisi dâhilindedir.

4. 2. Bodin'in Askeri Düşüncesi

Bodin'in askeri düşüncesine, devlet anlayışından yola çıkarak şöyle açıklanması mümkün olabilir: Devletin bağımsızlığı ve özgürlüğü için mutlak, sürekli, bölünmez ve parçalanmaz bir egemenlik olarak

monarşi anlayışını savunan Bodin, askeri ve ordu düşüncesi olarak, prensin, mutlak egemenliği, ülkesini ve devletini bağımsızlığını ve özgürlüğünü korumak için güçlü ve zorunlu bir orduya ihtiyaç duyduğu otaya çıkmaktadır. Bodin'in döneminde Fransa'da dinsel ve iç savaş başlayarak Fransa krallığının ülkede tek egemen gücü bu dinsel, mezhep kavgası ve iç savaştan dolayı tehlikeye girmişti. Fransa'yı, bu mezhep çatışmaları ve iç savaştan kurtarmayı çabalayan Bodin, Fransa'nın istikrarlı ve iyi bir şekilde yönetilmesi için monarşi yönetim biçiminin gerektiğini vurgulamaktadır. Bunun yanında Fransa'nın her türlü tehlikeye karşı korunması ve monarşi sistemi olarak kralın egemen gücünün güvenliği için ülke ve vatan için görev yapacak, savaş halinde içeride ve dışarıda düşman karşısına savaştacak, vatan için yetiştirilmiş askerlerden oluşan güçlü bir ordunun olması gerektiği düşünülebilir.

1580'li yıllarda İspanya'dan destek alan Katolik kilisesi ile düşmanları olan Elizabeth ve Hollanda'nın desteklediği Protestan topluluğu olan Huguenotlar, Fransa yönetimine ve diğer dinsel akımlara karşı çok çetin mücadele vererek Fransa'da mezhepsel ve dinsel iç savaşı başlatmıştı. 1580-1590'lı yıllarında ise, bir yandan İspanya orduları Fransa'nın bölgesi olan Languedo'da savaşıyordu, bir yandan da Parma Dükü komutanlığındaki ordu Paris üzerinden yürümekteydi (Kennedy, 2001, s. 67). İşte Bodin, yaşamının son zamanlarını, Fransa'nın hem iç savaşla hem de dış savaşla uğraştığı böyle bir dönemde geçirmiştir. O'nun, Fransa yönetimi için Kral'a önerdiği bir Monarşi yönetimi gibi Fransa'nın iç ve dış tehlikelerden korunması için Kral'ın zorunlu askerlerden oluşan bir ordusunun olmasından yanadır diyebiliriz.

Fransa'da, Napolyon savaşları başladıktan sonra, 'bir ülkenin düşman karşısında korkmadan savaşacak askeri ve ordusu yoksa o ülkenin güvenliği olmayacağı' düşüncesiyle zorunu askerlik sistemi getirilmiştir ama dünya gittikçe modernleşmesiyle veya teknolojilerin daha da ilerlemesiyle yani teknolojiye güven duygusuyla 2001 yılında Fransa

zorunlu askerlik sisteminden profesyonel askerlik sistemine geçmiştir. Yani şunda Fransa'da paralı askerlik sistemi uygulanmaktadır. Fakat Machiavelli'nin düşüncesiyle ücretli ve paralı askerler, ülkesinin, devletin ve vatanın egemenliği ve bağımsızlığını düşünmemektedirler, onların düşündükleri yalnızca alacağı paradır. Fransa'da paralı askerlik sistemini uygulanması demek, birçok Fransa yurttaşlarının askeri eğitimden mahrum kalması demektir. Bunun sonucunda Fransa yurttaşlarının birçoğu vatan ve devlet sevgisinden yoksun kalmasıdır, vatan ve devlet sevgisinden yoksun olan birinden, vatan ve devlet menfaati için çalışması veya devlete yardımcı olması beklenemez. Kim bilir belki öyle bir dönem gelecek ki Fransa yurttaşları olası bir savaşta düşman karşısına toplu olarak savaşması yerine askeri eğitim almayanlar düşmana karşı gelme yönünden zayıf düşmesi muhtemel olacaktır. Bunun için tüm yurttaşların eşit biçimde askeri eğitim alması ve askeri hizmet vermesi vatan ve devletin bekası için çok büyük rol oynamaktadır.

4. 3. Bodin'in Devlet ve Askeri Düşüncelerinin Günümüzdeki Etkisi

Günümüz dünyasında Bodin'in devlet ve askeri düşüncelerinden birçok devletlerin etkilendiğini, mutlak egemenlik ve Monarşi sistemiyle yönetildiği görülmektedir. Bugün mutlak egemenlik ve Monarşi biçimiyle yönetilen ülkeler/devletler olarak ilk başta Birleşik Arap Emirlikleri gelmektedir. Tabi monarşi şekliyle yönetilen bazı Arap ülkelerinin yurttaşları monarşiye karşı gelse de, bazı gelişmiş devletlerin yurttaşları Monarşi sistemi içerisinde refah, barış ve istikrarla yaşamaktadır.

İlk başta Katar, dünyanın en zengin ülkelerinden biri olmakla mutlak egemenlik Kral'ın olmasıyla birlikte mutlak monarşi sistemiyle yönetilmektedir. İspanya, 20. Yüzyıldan sonra modernleşen, gelişen dünyanın 13. Büyük ekonomisine sahip olan ve Avrupa ülkelerinden olup monarşi sistemiyle yönetilmektedir. Andorra, Fransa ve İspanya'ya yakınlığı, Fransa'da demokratik bir yönetim sistemi olmasına rağmen

yönetimi Monarşik sistemdir. İsveç, dünyaya demir ve çelik ihraç etmesinde dünyanın ikinci ülkesi ve 1719 yılından beri monarşi sistemiyle yürütülür. Aslında İsveç bugün dünyanın birinci demokrasi ülkesidir ama monarşi sistemini demokrasi haline getirmiştir.

Japonya, dünyanın en büyük üçüncü ekonomisine ve Asya'nın en büyük ekonomisine sahip olmakla beraber ve İmparator Akihito'nun belli bir güce sahip olmasına rağmen Monarşi sistemiyle yönetilmektedir. Tayland, dünyanın en büyük pirinç ihracat eden meşrutiyeti Monarşi sistemiyle yürütülür. Danimarka, dünyanın en liberal siyasetine ve dünyanın en yüksek asgari ücretine sahip olmasıyla Kraliçe 2. Margrethe yönetiminde Monarşi sistemiyle yönetilmiştir. Norveç, ekonomisinde de gelişmiş, çevrecilik altında enerjisinin yüzde 98'unu hidroelektrik santrallerde üreten yönetimi bir çeşit monarşi sistemidir.

Birleşik Krallık, dünyanın geçmiş sanayi devriminin, sanayileşmesinin babası olmakla birlikte 2. Elizabeth İngiliz Milletler Topluluğu'nun Başkanı olarak Birleşik Krallığı meydana getiren 15 devletin tek egemen kraliçesi olarak monarşi sistemiyle yönetmektedir. Bu devletler: Avusturalya, Kanada, Jamaika, Yeni Zelanda, Bahama Adaları, Barbados, Papua Yeni Gine, Solomon Adaları, Grenada vs. Aynı zamanda Birleşik Krallık devletlerinde demokrasi de hâkimdir (www.miiliet.com, 2015, s. Bkz).

Ayrıca monarşi ve mutlak egemenlikten yola çıkarak günümüz dünyası Bodin'in askeri ve ordu düşüncesinde de etkilenmiştir. Savaş ve barışın kararlarını veren tek egemen Kral'ın, savaş için askeri birliklerden oluşan güçlü bir ordusunun olmasını gerektirir. Bugün savaşa hazırlıklı olarak Türkiye, Yunanistan, Norveç, Brezilya Danimarka, İsrail vs. ülkelerde, devleti ve milleti korumak için zorunlu askerlik eğitimi ve askeri birliklerden oluşan ordular bulunmaktadır.

5. Hugo Grotius'un Hayatı

Hugo Grotius (Huig de Groot) (1583 - 1645), 10 Nisan 1583 yılında Hollanda'nın güneyinde olan Delft şehrinde dünyaya geldi. Daha sekiz yaşındayken Latince şiirler yazdı. 11 yaşına geldiğinde 1594 yılı Leyden Üniversitesine girerek üç yıl öğrenim gördü. Bu sırada Yunanca öğrenerek Yunanca'da da şiirler yazdı. 15 yaşına geldiğinde 1598 yılı, Fransa kralı IV. Henry'e, Hollanda tarafından temsilci olarak gönderilen heyetine üye sıfatıyla katıldı, Fransa kralı, Grotius'u ilmine, düşüncelerine hayran kalarak "*Hollanda mucizesi*" ("*le miracle de la Hollanda*") diye adlandırdı. Fransa'ya Hollanda tarafından heyet olarak gelmesiyle birlikte Orleans Üniversitesi Grotius'a hukuk doktorluğu unvanını verir. Heyetler beraber Hollanda'ya geri döndükten sonra, 17 yaşındayken, bir müddet avukatlık yapar, ondan sonra da 1607 yılında, Hollanda, Friesland ve Zeeland kentlerinde başsavcılık görevine atanır (Grotius, 1967, s. V-VI).

Grotius, Hollanda'nın siyasal ve dinsel tartışmalarına katılır, bunun için suçlanarak o dönemin devleti tarafından tutuklanır. Tutuklu bulunduğu hapisaneye okuması için sandıkla kitap getirme izni verilmiş, bunun üzerine Grotius, bir gün kaçma planı yaparak 22 Mart 1621 yılında iki yıl tutuklu olarak kaldığı Loevestein şatosundan, eşini yardımıyla kitap getirilen sandık içinde kaçmayı başarır. Kaçarak Paris'e giden Grotius, orada 1634'den 1645 yılına kadar İsveç Elçisi olarak görev yapar. 1645'te Stockholm'dan Lübeck'e yolculuk yaparken bindiği gemi batar, bundan kurtulan Grotius yakalandığı hastalık nedeniyle 18 Ağustos 1645 yılında, 62 yaşındayken Rostock'ta hayata gözlerini yumar ve aynı doğduğu yer olan Delft kentinde toprağa verilir. Mezar taşına da, ölmeden dört yıl önce kardeşine yazdığı bir mektupta yer alan acı özleri kazılmaktadır:

"Burada Hugo Grotius yatıyor: Hollandalı, tutuklu ve sürgün. Fakat ey büyük İsveç, o senin de Elçin" (Grotius, 1967, s. V-VI).

Grotius, yaşadığı dönemi şöyle anlatmaktadır: Hıristiyanlık dünyasının her bir köşesinde toplumlar ve devletler, yasalara aykırı bir şekilde birbirleriyle savaşmaktadırlar. Hıristiyanların eylemleri adına en barbar milletler bile utanç duyarlardı. Bunlar, hiçbir neden olmaksızın, ortada incir çekirdeği kadar önemli bir şey olmayan sebepler için birbirleriyle kanlı savaşlara girmektedirler. Hıristiyan toplumları, bir kere ellerine silah aldığında bile Tanrı'ya, insan doğasına ve her nevi hukuk yasalarına aykırı hareket etmektedirler. Sanki onlara yasalar, artık sınırsızca, her nevi suçu işlemeye hak tanınmış gibi birbirlerinin kanını dökmektedirler (Grotius, 1967, s. IV) . Şeklindeki ifadelerle Grotius yaşadığı dönemi bizlere özetlemektedir. Bu anlatımı devlet ve askeri husustaki düşüncelere ışık tutacaktır.

5. 1. Hugo Grotius'un Devlet Düşüncesi

Grotius'un yaşadığı dönemde, ileride bahsedildiği gibi toplumlar ve devletler, nedensiz olarak birbirleriyle savaşmaktaydı. Bu savaşlardan dolayı insanların doğal hakları, yasalar ve insanların özgürlükleri çiğnenmekteydi. Grotius, bu toplumları birbirleriyle savaşmasını ve hukukların ayaklar altına alınmasını önlemek amacıyla siyasal devlet anlayışında bağımsız bir gücün oluşmasını savunur.

Grotius, devletin kuruluşunu, insanların yaratıldığından itibaren günümüze kadar devamlılığını sürdüren aile kurumuna dayanarak açıklar. Grotius'a göre, toplumun meydana gelmesine küçük bir örneğini oluşturan aile, devletin kurulmasında en temelde yerini almaktadır. Bunun için aile kurumunun mevcut olmadığı yerde devletin varlığından söz edilemez. Aile, eski milletlerden bugüne kadar varlığını devam ettirmektedir. Bundan dolayı aile, özel mülkiyetin meydana gelmesinden önce kurulmuştur. Çünkü aile toplumun en doğal parçasıdır ve ilk betimlemesi de İncil'deki açıklamalardan nakledilmiştir. Zira İncil'de Âdem ve Havva ile alakalı beyanlar, bu beyanı desteklemektedir. Dolayısıyla aile ilk oluşundan bugüne kadar varlığını korumuş ve doğa durumuyla da

mevcuttur. Aile kurumundan toplum kurumuna geçilmesi siyasal bir gücün/devletin ortaya çıkışı demektir (Torun, 2004, s. 64).

İnsanlar, toplum yaşamına geçmeden önce doğal halde yaşamlarını sürdürmekteydiler. Bu açıdan otoriter yönüyle herhangi bir kişi ya da bir güç bulunmadığı için insanlar arasında çekişmeler ve kavgalar ortaya gelmiştir. Bunun üzerine bireyler, uzlaşa ve istikrar içerisinde toplu halde yaşamak için sosyal bir ahit/sözleşme yapmaya gerek duymuşlar. Bundan sonra ise, siyasal bir ahit adı verilen başka bir sözleşme ile kendi haklarını koruyacak kendi aralarından bir önder seçme yoluna gitmişlerdir (Öktem & Türkbağ, 1999, s. 138). Grotius'a göre, insanlar kendi aralarında sözleşme yaparak sivil bir toplumun meydana getirmek için bir araya toplanmışlar. Ama bu toplumun oluşumu Tanrı'nın emretmesiyle olmaması ve sadece insanların kendi iradesinin ortaya koyduğu bir olgu olduğunu düşünen Grotius, insanların toplum olmalarının nedeni ise tek başlarına kendilerini her türlü tehlikeye karşı koruyamamaları olduğunu ifade eder. Bunun için insanlar kendilerini korumak, güvenli hayat sürmek ve özgür yaşamak için sözleşme ile sivil bir toplum oluşturmuşlar. Böyle bir toplum sözleşmesi, siyasal bir devletin doğuşuna neden olmuştur (Torun, 2004, s. 65).

Bu sözleşmenin yapılmasını nedeni ise, insanların dünyaya gelişinden var olan doğal hakkı bulunan mülkiyet haklarını güvence altına alınmasıdır. Devlet de, bireylerin bu doğal hakkına saygı göstermek ve bu doğal hakkı savunmakla yükümlüdür. Grotius, bireylerin/yurttaşların isteğiyle doğal hakları ve mallar üzerindeki mülkiyeti, topluma dâhil olduğunu ifade eder. Aynı zamanda bu doğal hak, hukukun yasası olmuştur. İşte Grotius'un devletinde hiç kimse, başka birinin malına izni olmadan el uzatamaz, eğer malın sahibinin izni olmadan almaya kalkarsa yasalara aykırı olarak suç işlemiş olur. Grotius'un toplumlumu oluşturmasında ortaya koyduğu yasalar, hukukun temelini oluşturur (Özkan, Şenol, & Tepe, 2011, s. 43). Bununla birlikte Grotius bir hukukçu

olarak devleti, hukukla en ideal formuna kavuşacağını dile getirir. Zira insanın doğasından oluşan hukuk, toplumun birlikteliğini uzlaşma içerisinde sürdürmesini sağlar (Ağaoğulları & Köker, 2013, s. 88).

Grotius, doğal hukuku yalnızca bir devlet için var olmadığını aynı zamanda devletlerarası ve milli olduğunu dile getirir. Devletler hukuku aynı zamanda, savaşları ve barışları belirleyen bir hukuktur ve bu hukukun da kaynağını yine doğal hukukla temellendirilir (Özkan, Şenol, & Tepe, 2011, s. 43). İşte Grotius düşüncesinde devletler, çıkarları için savaş veya barış ortamı yaratmak için anayasal hukuku göz önünde bulundurması gerekmektedir. Devlet, insanların doğal haklarını, özgürlüklerini ve her türlü tehlikeye karşı güvenliklerini, anayasal hukuku korumak, ülkenin bağımsızlığını ve egemenliğini sağlamak için vardır.

Grotius, tüm bunlardan yola çıkarak, devleti, insan aklı ve doğası üzerine oluşmuş doğal bir kurum olduğunu ve insanların her bir ferdi haklarını korumak ve güvence altına almakla yükümlü olduğunu altını çizer. O, yurttaşların özgürlük ve egemenlik haklarını, güvenliklerini sağlayan bir güce devrettiğini dile getirir. Grotius'un devlet üzerindeki bu düşünceleri, devleti suni bir yaratım olmadığı aksine doğal bir oluşum olduğuna götürüyor. Devlet de, insan aklı ve insan doğası üzerine bina edilmiştir. Bundan dolayı devlet, insanların her birinin doğal haklarını güvence altına almakla mükelleftir. Aynı zamanda önce bahsedildiği gibi, devletlerarası olan savaşlar, temel itibarıyla doğal haklara karşı birer saldırıdır. Bununla ilgili Grotius'un askeri düşüncesinde bahsedilecek olan devletlerarası savaşların hem haklı yanları hem de haksız yanları vardır (Çelik, 2012, s. 23). Grotius'un bu düşünceleri demokrasiye yanlıdır ve böyle demekle devlet yönetiminde demokrasi yönetimini savunur gibi görünmektedir.

5. 2. Hugo Grotius'un Askeri Düşüncesi

Grotius'un askeri düşüncesinde, önce uluslararası savaşların nasıl bir düzeyde haklı olup olmadığından bahsedilmesi yerinde olur. Her bir devlet, her türlü çıkarı için karşı devletle savaş içine girer. Tabii bu savaşlar askeri birliklerden oluşan güçlü bir orduyla yapılmaktadır ve devletler, savaşları kendi yurttaşlarından oluşan askerlerin ya da kiralık askerlerin oluşturduğu ordular vasıtasıyla çıkarlarını elde etmektedirler. İşte Grotius, savaşların nasıl meydana geldiği konusunda ve bir devletin nasıl bir askeri yasası olması gerektiği yönünde düşüncelerini dile getirir.

Grotius, ilk olarak bir devletin neden savaşmakla haklı olduğunu açıklamaya çalışır. Grotius'un devlet anlayışında doğa yasasından bahsedilmişti. İşte bu doğanın ilk yasası, bütün varlıkların kendine has bir doğası vardır. Her varlık, dünyaya geldiği andan itibaren kendi mevcudiyetini her şeyden önce korumaya hazırlıklı olma, yok olmaktan ve böyle bir tehlikeye götürecek şeylerden uzak durmak için çabalar. Bunun için insan, ilk olarak kendini doğanın koyduğu yasaya sığınarak, kendine uygun olanı aramak ve doğa yasasına aykırı olan şeylerden uzaklaşmak ister.

Doğanın ikinci yasası ise, insan için her şeyin, daha üstün nitelikte olan aklın buyruklarına uygun olup olmadığı söz konusudur. Aklın buyruklarına uygunluğun en önemli özelliği, dürüstlüktür. Bu uygunluğu, tabiatın bizi ilk fırsatta kendisine yönlendirdiği şeylerden daha üstün tutulmasıdır. Zira doğa yasasının ilk esası bizi doğru akla götürür; doğru akıl da, bizi ona götüren doğa unsurlarından daha değerlidir (Grotius, 1967, s. 22). İşte insanların ve devletlerin birbirleriyle savaşması bu doğal hakları koruyup ve koruyamamak üzerinden çıkmaktadır. Bu ilkelere bakıldığında doğa yasaları, herkesin doğal hakkını korumak için savunmayı ve savaşmayı haklı kılar. Eğer insanlar kendini savunmazsa başkaları onların haklarına el koyma ihtimali her zaman olmaktadır; bunun için doğa yasaları savaşa izin verir. Akla uyguluk ilkesi ise, bir toplum

içerisinde her türlü baskıların yasak olmadığı ama başkalarının haklarına el konma baskısı doğa yasalarına aykırı olmasıdır. Çünkü bireylerin ve insanların doğa yasasında özel mülkiyetleri bulunmaktadır. Bundan dolayı insanların özel mülkiyetlerine karışmak dürüstlük olmamakla birlikte ve akla uygun değildir (Grotius, 1967, s. 23-24).

Bu ilkeler yanında savaşın haklı kılan birkaç neden bulunmaktadır. Grotius, bu nedenleri ise: 1. Devletler kendisinin olan bir şeyi savunması, 2. Devletin olan bir şey, karşı devletin elinde olması, 3. cezalandırma olarak üç kısım biçimde belirler. Başka bir deyişle tekrarlamak gerekirse savaş haklı kılan tek neden, bir toplumun ya da bir devletin karşı devlete savaş açtığı o devletin daha önce savaş açan devlete bir haksızlık yapmış olmasıdır (Grotius, 1967, s. 51).

İlk neden, Devletler kendisinin olan bir şeyi savunması, Burada mala veya cana olunan bir haksızlıktır. İşte kişilerin veya devletlerin canını, yurttaşlarını ve malını her türlü tehlikelerden korumak için savaşa girmesi yasaldır. Burada doğa, herkesi kendisini korumaya özen göstermekle ödevli kılmaktadır (Grotius, 1967, s. 51-52).

Devletin olan bir şey, karşı devletin elinde olma ilkesi de savaşmayı haklı kılar. Mesela kişinin veya devletin malı ya da bir parça toprağı karşı devletin elinde olduğunda devlet, malını ya da toprağını almak için savaş açabilir. Bu savaşın doğa yasalar gereğı herhangi bir yasaklığı yoktur (Grotius, 1967, s. 52).

Cezalandırma ilkesi ise, karşı taraftan bir kişi veya bir devlet anında silahlı bir saldırı yaparak mukabil tarafı öldürme niyetini açıkça ortaya koyarak bir suç işlemişse böyle bir durumda ona karşılık verilmesi haktır. Yani burada can güvenliği korumak ve suç işleyenlere karşılık vermek için doğa yasası gereğı savaş yasal hale gelmektedir (Grotius, 1967, s. 53). Bu nedenlerle kişiler veya devletler arasında davaya yola açacak ne kadar anlaşmazlık varsa, o kadar savaşların gerçekleşmesi

ortaya çıkar; bu davalar yargı yoluyla çözüme kavuşmazsa, silahlı çatışmaların başlamasına neden olur.

Savaşların haksız nedenleri olarak, kişiler veya devletler, çıkar gözetici nedeninden dolayı karşı tarafa saldırması doğa yasalarına göre haksız bir savaştır. Bu savaşı, kişiler ya da devletler karşı tarafı yağmalamak ve soygunculuk yapmak için yaparlar. Böyle bir savaş doğa yasalarına tamamen aykırıdır (Grotius, 1967, s. 156)

Silaha davranan veya güvenlik için savaş araçları geliştirene karşı, diğer devletler bundan korkarak savaş açması, savaşı haksız kılar. Tabi bu savaş araçlarını geliştirenin saldırma bir niyeti yoksa doğa yasaları gereği savaşın olması yasaktır. Bunun yanında karşı taraf, bu silahlarla yarın bize saldırır diye korkuyorsa da savaş açılması yasaktır (Grotius, 1967, s. 157). Tıpkı Türkiye, Rusya'dan en yüksek hava savunması olan triumpf S400'leri kendi güvenliğini korumak için almak istemektedir ama Amerika bundan rahatsız olarak Türkiye'ye ekonomik savaş açmaktadır. İşte Amerika'nın Türkiye'ye yaptığı bu ekonomik savaş Grotius düşüncesine aykırıdır. Çünkü Türkiye'nin bu silah alma niyeti, Amerika'ya saldırmak değildir sadece bu silahla kendi güvenliğini sağlamayı amaçlamaktır.

Kişiler veya devletler, topraklarının bataklık olmasından dolayı daha verimli topraklar elde edebilmek için haksız bir rekabet içindedirler. Başka birinin elinde olan şeyi, ilkel olarak kendilerinin olduğunu iddia ederek savaşa girişmesi doğa yasalarına uygun değildir. Bir devletin kendi yönetimine toprak ve temel kaynaklar kazandırabilmek için savaşa girmesi çıkara dayalı olmakla birlikte aynı zamanda eleştirilebilir. Hükümdarın, kişiler üzerinde mutlak otorite olma istekleri için verdikleri emir, adaletsizliği ve savaşı doğurur (Grotius, 1967, s. 157-160). Kişiler ya da devletler kendi haklarını güvence altına almak ve savaşmak için askeri birliklerden oluşan güçlü bir orduya ihtiyaç duyar; kişilerin veya devletlerin arasındaki haksız savaşların önlenmesi ve barışın sağlanması için de askeri birliklerin olması gerekmektedir ki bir devletin güçlü bir

askeri birliği olduğunda karşı taraf bu orduyu göz ardı edemeyerek barış yapmak zorunda kalır. Buradan hareketle Grotius, bu askerlerin ve ordunun nasıl olması gerektiğini izaha kavuşturur.

Grotius, savaş nedenlerini araştırmadan, karşı tarafa yönelik ittifaklar yapmak ve kiralık asker toplamanın haklı bir yönü olmadığını altını çizer. Doğa yasasına göre, nasıl ki savaşta, haklı mı ya da haksız mı olduğunu araştırmadan, her türlü savaşa yardım etmek için anlaşmalar yapılması aykırıysa, neden savaşıldığını araştırmadan kiralık asker toplamak veya savaşmak için kiralık askerlerin kendilerini kullandırdığı gibi hareket etmek en kötü bir davranıştır. Bu kiralık askerler, sahibine bakmaksızın çıkar hangi taraftan sağlanıyorsa, hakkı da o yanda olduğuna bakarlar. Grotius, ücretli askerlerin para karşılığında canlarını satılığa çıkarmalarını çok acınacak bir durum olduğunu; kiralık askerler, kendilerini bu duruma getirmenin yanında çoğu zaman suçsuz birçok kişilerin de canlarını pazara çıkarmış olduğunu; kiralık askerlerin, sadece suçluların öldüren cellatlardan da daha kötü ve iğrenç olduğunu dile getirir. Devletlerin kendi haklarını korumak için bıçak kemiğe dayandığında mecbur askeri birlik toplayarak kendini savunma zorunlu olduğunu söyleyen Grotius, askerlik hizmetini suç olmadığını ama hırsızlık ve yağmalamak için askerlik yapmanın bir suç olduğunu vurgular. Bunun için Grotius, para kazanmak ve yağmalamak amacıyla askerlik hizmeti yapmanın tamamen doğa yasalarına aykırı bir durum olduğunu altını çizer (Grotius, 1967, s. 172).

Grotius'a göre, savaşın gerçekteşmesine haklı olduğu yönde şüpheye düşen yurttaşların savaşa katılma zorunluluğu yoktur; ama onlardan savaşa katılmak yerine olağanüstü bir vergiye tabi tutulabilir. Yani yurttaşlara savaşın haklı olduğu inandırıcı gelmiyorsa; özellikle, kendilerini savunmada değil de, başkalarına saldırma söz konusu olduğunda savaşa katılmaları gerekmiyor, tabi savaşa katılanların sayısı

yeterli ise, eğer savaşan asker sayısı dūřmana karşı yeterli derecede değilse mecbur katılmak zorundadır (Grotius, 1967, s. 175).

Burada Grotius'un askeri dūřüncesinden şöyle bir durum anlaşılmaktadır. Bireyler, toplumlar ve devletler kendi hak-hukukunu korumak ve güvenliği sağlamak için doęa yasası gereği savunmanın/savaşmanın haklı bir yanı olduğu; eęer bireyler, toplumlar ve devletler kendi çıkarları ve başka bir devleti boyunduruk altına almak için savaş ağmasını haklı bir yanı olmadığı ve bunun doęa yasalarına aykırı olduğu ortaya çıkmaktadır. Kendini savunmak için savaşta haklı bir yanı olduğuna örnek olarak Türkiye'nin DAESĐ (İŐİD) (Irak ve řam İslam Devleti), YPG (Halk Savunma Birlikleri) ve PYD (Demokratik Birlik Partisi) adları altında kurulan terör örgütlerine karşı Suriye topraklarında başlattığı savaş tamamen Türkiye'nin, kendi yurttaşlarını, topraklarını ve güvenliğini sağlamak ve savunmak olduğu için haklı bir savaştır.

Kendini savunmayla hiç ilgisi olmayan ve tamamen kendi çıkarları için savaş ağmasına örnek olarak, Amerika, 11 Eylül 2001'de New York'ta bulunan Dünya Ticaret Merkezi'nin ikiz kulelerine yapılan uğak saldırısından Taliban'nın önemli isimlerinden olan Usame bin Ladin'inin sorumlu tutarak Afganistan'a saldırması, Grotius'un anlayışına tamamen aykırıdır (Andeshmand, 2005, s. 77-87). Ya da ABD'nin 21 Mart 2003 yılında kitle imha silahları bahane ederek Irak'a girmesi (Göztepe, 2004, s. 80-90) veya ABD'nin veya Fransa'nın kendi çıkarları için DAESĐ'i bahane ederek 2011'de Libya'ya saldırması yani işgal etmesi tümüyle haksız bir savaştı. Bir devlet, başkalarını boyunduruk altına almasına örnek olarak Rusya, 2014'te Kırım'a askeri müdahale yapması da haksız bir savaştır.

Aynı zamanda Grotius, kiralık askerlerin 'iğrenç' olarak değerlendirmesinden bir zorunlu askerlik sistemi ve devletin kendi yurttaşlarından oluşan bir askeri sistem ortaya çıkar. Bununla birlikte

savaşa gitmek istemeyen yurttaşların vergiye tabi tutulması da bedellik askeri sistemini ortaya çıkmasına neden olur.

5. 3. Hugo Grotius'un Devlet ve Askeri Düşüncesinin Günümüze Etkisi

Grotius'un siyasal devlet ve askeri düşüncesinden günümüz dünyası etkilenmiştir. Bugün de devletlerin en küçük kurumu oluşturan şey başta aile gelmektedir. İnsanlığın yaratılışından itibaren bugüne kadar aynı sistem devam etmektedir. Yine bugün de bireyler kendini ve hak-hukuklarını korumak için birbirleriyle sözleşme yapmaktadırlar, sözleşme ister sivil toplum kurulu için olsun ve ister bir siyasal bir devletin kuruluşu olsun. Aynı zamanda günümüzde de devletler, bireylerin doğal haklarını korumak, özgürlüklerini ve güvenliklerini sağlamak için varlığını sürdürmektedir. Yine günümüzdeki devletlerin bir anayasal hukukları bulunmaktadır ve bu anayasal hukukla bölgede milli bir devlet olmasını duyurmaktadır. Grotius, devleti insan aklı ve doğa üzerine kurduğu gibi, bugünkü devletler de, istisnalar hariç tamamen insan aklına uygun ve doğa koşullarına göre kurulmuştur.

Grotius'un askeri anlayışının da günümüzde etkisi büyüktür. Grotius'un askeri düşüncesine örnek olarak verdiğimiz gibi, bugün Türkiye gibi devletler kendi hak-hukukunu korumak ve savunmak için haklı olarak savaş meydanındadır. Amerika, Rusya, İngiltere ve Fransa gibi ülkeler, kendi çıkarları için haksız olarak her tarafa saldırarak savaş açmaktadırlar ve devletleri işgal etmektedirler. Grotius, hem zorunlu askerlik hem de bedelli askerlik sistemi olması düşüncesindedir. Bugün zorunlu askerlik sistemi birçok ülkelerde mevcuttur ve bunlar Machiavelli ve More'de bahsedildi. Ama bedelli askeri sistem günümüzde dünyada sadece Türkiye'de uygulanmaya başladı. Yani para karşılığı ama bunun yanında 21 bir gün askerlik eğitimi alma şartıyla bedelli askerlik sistemi uygulanmaktadır.

Peki bedelli askerlik ne demek? Bedelli askerlik, zorunlu askerliğe alternatif olarak zaman kısalması karşılığı para/nakit bedel ödenmesi mantığına dayanan bir uygulamadır. Türkiye devleti ilk kez, 2019 yılında zorunlu askerliğin yanında bazı yurttaşların uzun süre askerlik yapması takdirde önemli işlerini aksayacağı konusu gündeme gelince, bu yurttaşların işlerini aksamaması veya Türkiye ekonomisine destek sağlanması için belirli bir ücret ödenmesiyle 1 ay veya 21 gün askerlik eğitimi alması şartıyla bedelli askerlik yasasını uygulamaya başladı. (Aslan, 2019, s. 1-6) İşte Grotius'un askerlik yapmayan yurttaşların vergiye tabi tutulma düşüncesinin, böyle bir bedelli askerlik yasasıyla uyuştuğunu söyleyebiliriz.

Dünyanın birçok ülkesinde de zorunlu askerliğin yanında vicdani retçilik yasası da bulunmaktadır. Vicdani retçilik yasası bulunan ülkeler olarak Almanya, Avusturya, Norveç, Gürcistan, Danimarka, Rusya, Güney Kıbrıs Rum Kesimi, Ukrayna, Brezilya vs. ülkelerde yani askerlik yapmak istemeyen yurttaşlar, silahsız ordu bünyesinde ya da kamu hizmetinde ülkelere göre farklı süreyle bazı ülkelerde 36 ay, bazılarında 18 ve bazılarında ise 12 vs. olarak görev yapmaktadırlar (www.sabah.com.tr, 2010, s. Bkz). Tabi bu vicdani retçilik yasası, Grotius'un askerlik yapmak istemeyenleri vergiye tabi tutma düşüncesinden biraz farklıdır ama sonuçta bunlarda ordu bünyesinde ve kamu hizmetinde çalışarak bir bedel ödemektedirler. Bundan olayı Grotius'un, askerlik yapmak istemeyen yurttaşların vergiye tutulması düşüncesiyle bugünkü vicdani retçilik yasasını hemen hemen aynı diyebiliriz.

6. Thomas Hobbes'un Hayatı

Thomas Hobbes (1588 - 1679) 5 Nisan 1588'de İngiltere kenti Malmesbury'ya yakın West-port'ta dünyaya geldi. Başka bir görüşe göre, İspanyol Armadası İngiltere kıyılarına yaklaşırken, annesinin heyecanı ve korkusu Hobbes'u normal zamanından erken doğurmasına neden olmuştur. Bunun üzerine farklı görüşler olsa bile de, Hobbes'un ölümden

korkması ile barıştan yana olduğu felsefesinin temeli bundan kaynaklı olduğu düşünülmektedir.

Hobbes'un babası fakir bir Anglikan papazı olduğundan dolayı onun eğitimini amcası üstlenmiştir. Yaşı on beşe geldiği zaman, Oxford'daki Magdelen College kolejine eğitim alamaya gider. Buranın eğitim sistemi olan Skolastik felsefi eğitimini beğenmemekle birlikte, üniversiteyi beş yılda tamamlar ve dönemin çok önemli soylu ailelerinden biri olan Cavendishlerin evinde özel öğretmen olarak ders vermeye başlar. William Cavendish'la birlikte çıktığı Avrupa turları esnasında felsefiye yönelik alakası artar ve bundan dolayı klasik eserleri okumaya başlar. Özellikle bu dönemde tarihe alakasını geliştiren Hobbes, Thukydides'in 'Peloponnesos Savaşının Tarihi'ni İngilizceye çevirir. Bu kitabın 1629 yılında resmi olarak baskısı yapılır. Hobbes, bu kitapla, Atinalıların demokrasiden dolayı başlarına gelen tehlikelerden örnek vererek, İngiltere'nin de demokrasiden dolayı böyle bir tehlikeyle karşı karşıya olduğunu belirtir (Hobbes, 2007b, s. 2).

Hobbes, 1637 yılındaki Avrupa turundan İngiltere'ye geri geldiğinde, İngiltere siyasetinde kral ile parlamento arasındaki çekişmeler gittikçe artmaktaydı. İktidar güç kimin olacağı konusundaki tartışma, ülkede bir iç savaşın doğuşunu gösterirken, Hobbes'un siyasal alanda düşünmeye başlaması yoğunlaşır. Hobbes, 1640 yılında 'Elements of Law, Natural and Politic' (Doğal ve Siyasal Yasaların Öğeleri) adlı eserini kaleme alır. Bu eserin öğretileri ne kralcılarını ne de parlamentoyu memnun kalmasını sağlar. Hobbes, bu memnuniyetsizlikten kendini güvende olmadığını düşünerek Fransa'ya yol alır. Hobbes'un Fransa'ya gitmesinin ardından hemen İngiltere'de iç savaş başlar. İngiltere'de iç savaşa yol açan durumlar, karma yönetimin yani hem kral hem de parlamentonun hâkimiyetinin olması, İngiltere'de dinsel mezheplerin çoğalması ve 'Tudor' ailesinden sonra tahta geçen 'Stuartların' çok sıkı bir politika izlemeleri olarak bilinmektedir. Bunlarla birlikte İngiltere kralı olan I.

James, kral iktidarının kaynağını tanrısal olduğunu savunarak yasa çıkarma yetkisinin sınırsız bir şekilde krala ait olduğu düşünceleri, mutlak monarşi sistemi üzerinde kuruluydu. I. James'ten sonra 1625 yılında tahta geçen I. Charles'ın erki boyunca, parlamento ile kralın çekişmesi devam eder. Diğer yandan parlamento, çekişme ve savaş sebebiyle sıkışan I. Charles'ın vergi isteme yarasını reddine karar verir ve dış siyaset konusunda engeller yaratarak bir türlü kral ile parlamento aralarında çekişmeler bitmez. Böylece 1640 yılında İngiltere'de iş savaş patlak verir. 1648 yılında burjuvazilerin ve dinsel özgürlük isteyen grupların desteğini alan, köylü ve zanaatkârlardan çok güçlü bir ordu kuran Oliver Cromwell, kral I. Charles'ın ordusuna karşı hamle yaparak yenilgiye uğratar. Bunun üzerine 1649 yılında Cromwell, parlamentodan I. Charles'ın yargılanmasına radikallerin yardımıyla yasa çıkarır. Parlamento, kralı yargılayarak suçlu olduğuna karar verir ve 30 Ocak 1649 yılında I. Charles idam edilir. Cromwell, bundan sonra 'Commonwealth' adıyla bir cumhuriyet yönetimi kurar. Burada Cromwell'in yaptığı askeri bir diktatörlük olarak tarih sayfalarına geçmektedir.

Hobbes, Cromwell döneminde Paris'te yaşamaktadır. Burada siyaset felsefesi çalışma alanında en yetkin olan 'Leviathan' adlı eserini kaleme alır. Bu kitabın yayınlandığı dönemde İngiltere 'Lord Protector' (Koruyucu Lord) şeklinde bilinen Cromwell'in sıkıyönetimi altındır. 'Leviathan'ın içerdiği öğretiler, hem parlamentocuları hem de kralcılarını rahatsız eder. Çünkü Hobbes eserinde, kraliyet yanlıların savunduğu kralın tanrısal haklara egemen olduğunu, reddederek ve politik iktidarın kaynağını bizzat insanların kendi istemleriyle yaptıkları bir ahitle temellendirir. Hobbes, bu düşünceleriyle kral ile parlamentoyu öfkeliendirir. Durum böyle olsa da, Hobbes, Fransa'da kendini güvende hissetmediği için 1652 yılında İngiltere'ye geri döner ve İngiltere kralı olan Cromwell'in hükümranlığına bağlı olduğunu açıklar; Hobbes, böyle bir iç savaşın ve çekişmelerin olduğu bir dönemi yaşayıp 1679 yılında

kendi vatanı olan İngiltere’de hayata veda eder. (Ağaoğulları, Türk , Yalçınkaya , Yılmaz , & Zabcı, 2018, s. 428-430)

6. 1. Thomas Hobbes’un Devlet Düşüncesi

Thomas Hobbes, ‘Leviathan’ adlı eserinde bir devletin oluşumunu “İnsanları yabancıların saldırısından ve birbirlerinin zararlarından koruyabilecek ve böylece, kendi emekleriyle ve yeryüzünün meyveleriyle kendilerini besleyebilmelerini ve mutluluk içinde yaşayabilmelerini sağlayacak böylesi bir genel gücü kurmanın tek yolu; bütün kudret ve güçlerini, tek bir kişiye veya hepsinin iradesini onların çokluğu ile tek bir iradeye indirgeyecek bir heyete devretmeleridir” (Hobbes, 2007a, s. 129-130) şeklinde betimler. Burada Hobbes, insanların ya da toplumların güvenliklerini, kişiliklerini, istikrarlarını her türlü tehlikeye karşı koruyacak ve barış sağlayacak bir liderin olmasıyla devletin varlığı ortaya çıkacağını işaret eder. Siyaset felsefesini mekanik esaslar üstüne oluşturmak isteyen Hobbes, mutlak monarşiyi (tek bir kişi tarafından yönetilen sistem) savunarak (Hobbes, Leviathan, 2007a, s. 139), devletin hâkimiyetini ve bağımsızlığını mutlak olduğunu vurgu yapmakla birlikte devletin çok güçlü olduğunu ve devletten tek güçlü olan yalnızca tanrı olduğunu altını çizer (Hobbes, 2007a, s. 130-131). Hobbes, devletin doğal cisim olmadığını yapma bir cisim olduğundan devletin mevcudiyetini zorunlu olduğunu vurgular. Çünkü Hobbes’a göre, insanın tüm eylemleri zorunlu sebeplerden dolayı ortaya çıktı için, devletin varlığı da zorunludur. Ya da O, devleti, doğadaki maddelerin birleşerek nesnelere teşkil ettiği gibi insanların birey olarak toplanmasıyla kurulan bir şey olduğunu ifade eder (Dinçer, 2010, s. 194). Burada doğal yasa olarak insanların, kendi doğasını/kendi yaşamını güvence altına almak için kendi kudretini istediği şekilde kullanmak, kendi yasasını oluşturmak ve akli ile bu hedefe ulaşmaya doğru en elverişli yöntem olarak uygun bulduğu şeyleri yapmak ve bağımsız bir şekilde birleşerek kendi içlerinde bir devlet kurmaları demektir. Hobbes, doğal yasayı, akıl ile keşfedilen ve insanları öz yaşamı

için kendilerine zarar verecek şeylerden uzak durmasını sağlayan veya insanların hayatlarını en iyi biçimde koruyacak bir ilke ya da bir nizam olarak ifade eder (Hobbes, 2007a, s. 96-97). Doğal yasanın gereği insanlar bir araya gelerek bir devlet oluşturmadığı zaman ya da devlet olmadıkça insanlar, kendi hak ve hukuklarını savunmasında birbirleriyle savaş halinde olurlar. İnsanları bir araya getirecek, korku içinde tutacak, güvenliğini ve barışı sağlayacak genel bir kudret ya da devletin ordu ve askeri yarası bulunmadıkça yaşadıkları her zaman, kendilerini birbirleriyle savaş içerisinde bulmakla beraber düşmanlara karşı savunmasız kalırlar. Aynı zamanda devletin, ordu ve askeri birliklerinin olmadığından kasıt, savaş doğasının içeriği sadece çarpışma durumu olmayıp, insanların eylemlerinde ve yaşamlarında güven içerisinde olamayacakları da amaçlanmaktadır (Hobbes, 2007a, s. 94).

Hobbes, öte yandan devletin amacını, bireylerin güvenliğini ve özgürlüğünü sağlamaktır şeklinde yorumlar. İnsanların bir araya gelip devletler kurarak hayatlarını sürdürmesinin sebebi; onları tehdit edecek, korku salacak ve “*ahit*” lerini almaya baskı yapacak güçlerini yokluğundan ve savaş meydanlarında yenilgiye uğrayacak durumlardan korumasıdır (Hobbes, 2007a, s. 133). Hobbes’un tanımındaki güvenlik, insanlar üzerine adaleti, hâkimiyeti ve yasaları uygulayacak bir gücün olmadığı sürece doğal hukukla sağlanamaz. Kılıcın/silahın zoru olmadıkça ahitler yalnızca sözlere kalır ve insanların bağımsızlığı korunamaz. Bu durumda kılıcın zorunu uygulayacak, insanların güvenliğini sağlayacak bir iktidarın olması gerekmektedir, bu iktidar sayesinde insanlar birbirleriyle barış içinde ve düşmana karşı güvence altında olsunlar (Hobbes, 2007a, s. 127).

Buna ilaveten güvenlik, birkaç kişi ya da birkaç ailenin bir araya gelmesiyle de sağlanamaz. Çünkü az sayıda kişi ya da ailenin birleşmesinde karşı taraf güç üstünlüğüyle az sayıdaki kesimin üzerine zafer kazanabilir ve bundan dolayı saldırılara maruz kalabilir (Hobbes, 2007a, s. 128). Tıpkı, küçük bir askeri birlik, büyük bir ordu karşısında

zayıf düştüğünde öldürülmekten, hepse atılmaktan korkarak bağışlanmasını isteyebilir ya da arkasına bakmadan kaçması mümkün olduğu gibi (Hobbes, 2007a, s. 151). Güvenlik ve özgürlük için ne kadar çok kişinin veya ailenin birleşmesinin önemi, düşmana korku salmak, bu birleşmenin karşısında düşman savaşı kaybedecek korkusuyla savaş teşebbüsüne giremeyeceğidir (Hobbes, 2007a, s. 128). Demek oluyor ki devlet oluşumunda ve ordu ve asker oluşumunda birleşme ne kadar çok olursa düşmana karşı zafer de mutlaka sizindir. Bundan dolayı tek bir iktidar altında birleşmek kendi güvenliğini, bağımsızlığını sağlamaktır ve düşmana karşı zafer kazanmaktır.

Bu iktidar, tek bir kişi tarafından yönetilmeyerek eğer birkaç kişi ya da iktidarın başında çoğunluk olursa yine ülkenin/devletin güvenliği ve bağımsızlığı mutlak derecede sağlanmaz. Çünkü büyük bir çoğunlukla yönetilme olursa, bu iktidardaki çoğunlukların fertlerinin faaliyetleri, kendi kişisel yargılarına ve arzularına göre belirlenmekte ise, bu durumda çoğunlukla yönetilen iktidarın ne siyasal gücü olabilir, ne ortakça düşmana karşı kendilerini savunabilir ve ne de bütün tehlikelerden kendilerini koruyabilirler. Zira kuvvetlerinin en iyi şekilde nasıl kullanılacağı, nerede ve nasıl uygulanacağı hususunda görüşleri farklı oldukları için, birbirlerine destekte/yardımda bulunmak yerine birbirlerine engel olmakla birlikte düşmana karşı zayıf düşerler. İktidar başında böyle çoğunluk olduğunda devletin ve ülkenin egemenliği söz konusu olmazken bu devlete karşı ortak bir düşman yoksa, bu çoğunluklar kendileri aralarında kişisel çıkarları için birbirleriyle savaş içine girmeleri mümkündür. Ayrıca tek bir karar verici ve tüm yurttaşları bir araya tutacak bir güç olmadığı takdirde adaleti sağlama, doğa yasalarına uyma devlet ve ülkenin istikrarı sağlanmaz. Bu durumda uygar bir yönetim ya da egemenliği sağlayacak bir devlet olmaz ve devlet olmadı mı barış sağlanamaz (Hobbes, 2007a, s. 128).

Devletin egemenliğini ve güvenliğini sağlamak için tek bir karar verici mutlak biçimde olması gerek ki tüm yurttaşların güvenli ve istikrarlı

bir şekilde yaşamaları için ortam yaratsın. Ancak devlet ve vatanın ortak bir düşmanı varsa bu durumda yurttaşların büyük çoğunluğu ya da herkesin birleşmesi gerekmektedir yoksa tek bir iktidar düşmana karşı savunmasında başarılı olmayabilir. Hobbes'un amacı ülke içinde tek bir karar vericinin olması gerektiğini ve ortak düşmana karşı tüm toplumların, tüm yurttaşların ve tüm kurumların birleşmesi gerektiğini altını çizer (Hobbes, 2007a, s. 128).

Hobbes, devletin inşasında tüm yurttaşlar, *“senin de hakkını ona bırakman ve onu bütün eylemlerinde aynı şekilde yetkili kılman şartıyla, kendimi yönetme hakkını bu kişiye veya bu heyete bırakıyorum”* diye hepsi birbirlerinden ahit alarak, tek bir iktidar veya tek bir karar verici üzerine birleşmesini vurgular. Burada toplum sözleşmesi ya da insanların birbirlerine olan ahitlerine binaen Hobbes, devleti mutlak güç olarak (Latince CIVITAS) Fenike mitolojisinde bir su canavarı anlamında olan Leviathan'a (Ejderha)'ya benzetmesi tüm yasaları yaratma ve kaldırma gücü sadece devlette olduğunu savunur. Tüm bunlarla birlikte devletle alakalı materyalist ve mutlakiyetçi bir düşünce ortaya koyar (Hobbes, 2007a, s. 130). Aynı zamanda Hobbes'un devlet anlayışı, devlet felsefesidir. Bununla birlikte Cemal Akal'a göre daha önce bahsi geçen modern devlet Hobbes ile nitelik kazanmıştır. Akal, modern devlet düşüncesini Machiavelli ile başlayıp J. Bodin ile devam etmesi ancak tamamlanamayan bu düşünce, Hobbes'un ahit/toplum sözleşme kavramıyla kesinliğe kavuşmuştur (Akal C. , 2003, s. 18). Bu düşüncelerden yola çıkarak, mutlakiyetçi bir devlet sistemini savunun Hobbes, egemenliğin bir ülke için vazgeçilmez ve bölünmez bir yasa olduğunu düşünür. O dönemde İngiltere yaşadığı iç savaş nedeniyle, tam bir egemenliğin ve mutlak bir devletin olmadığını için parçalara bölünmüştü. Hobbes'un devlet düşüncelerinden de anlaşılıyor ki İngiltere'nin parçalanmışlığı kendi içinde savaşların ortaya çıkmasıdır. Eğer iç savaş olamayıp egemenlik ve mutlak bir devlet olsaydı düşman orduları ne kadar güçlü olsa bile ülkeyi parçalayamazdı. İşte bundan dolayı

düşmana karşı tüm yurttaşların birleşmesi ve ülkede egemenliğin olması mutlak biçimde şarttır.

6. 2. Thomas Hobbes'un Askeri Düşüncesi

Bireylerin, toplumların, tüm yurttaşların hak-hukuklarını ülke içerisinde ve ülke dışarısından gelecek bütün tehlikelerden korunması ve uyrukların ve ülkenin özgürlüğünü, bağımsızlığını ve istikrarını sağlanması için devletin varlığını zorunlu olarak gerektirir. Devletin tüm bunları yapabilmesi için bütüncül yasalarının mevcut olmasını istilzam kılar. Hobbes'un devlet düşüncesinin de ortaya girmesiyle ilk başta ülkenin iç tehlike ve düşmanın savaş açma tehlikesinden korumak için askeri, ordu yasasını ve ülkeyi düşmana karşı savunmak için bizzat askerlerden oluşan bir ordunun kurulması gerektiği ortaya çıkar. Devlet ile bu yasaların olması gerek ki devlet varlığını sürdürerek ayakta kalsın. Eğer devletin askeri gücü ve bir ordusu yoksa devlet ülke içinde egemenliğini kaybederek hem ülke içinde parçalanır hem de dış düşmana karşı ülkesini koruyamayarak işgal altına kalması mümkün olmaktadır (Hobbes, 2007a, s. 230-231).

Hobbes, İngiltere'de iç savaşın patlak verdiği bir dönemde yaşamıştır. Hobbes'in yaşadığı dönemden yola çıkarak I. James ile parlamento arasında çıkan anlaşmazlıklar ülkeyi iç savaşa sürüklemiştir. Ondandan sonra İngiltere krallığına tahta oturan I. Charles'ı askeri darbe yaparak idam eden Cromwell, İngiltere için karanlık bir dönem olmuştur. Askeri diktatörlüklerin yaşandığı bir dönemde yaşayan Hobbes, İngiltere'de insanların ve toplumların savaş yapmak yerine barış içinde yaşamalarını ve ülkede barışın egemen olmasını aynı zamanda tüm bölgenin savaştan kurtulmasını ister. 1600 yıllarında İngiltere'nin askeri ordusu, Hobbes düşüncesine göre İngiltere'de mutlak egemenlik olması için krala bağlı olmak yerine parlamentoya bağlı olarak, askerler ve ordu bir görevi yerine getirmek için parlamentonun çıkaracağı yasaya bağlıydılar. Böyle bir durumda mutlak egemenliğin ihlal edilmesiyle güç

ayrı iki elde olunca çekişmelerin ve savaşların yaşanması kaçılmaz olmuştur (Ağaoğulları, Türk , Yalçınkaya , Yılmaz , & Zabcı, 2018, s. 428-429). Hobbes, devletin mutlak egemenliğinin yani gücün tek bir kişinin elinde olmasına ‘ordu komutanını’ örnek vermektedir. Askerlerin ve ordunun düşmana karşı savaş meydanında zafer kazanması için, her yerde ve her zaman başarılar olması için mutlak biçimde iyi bir komutandan itaat etmesini savunan Hobbes, askerlerin ve ordunun, cesur, çalışkan, yetenekli ve ‘birlikten güç doğar’ şeklindeki durumların göz önünde buldurarak komutana karşı isyankâr olmaması gerektiğini altını çizer. Eğer asker ve ordu komutanın sadakatini ihmal ederek kendi başına hareket ettiğinde ya da (kralın emrinde olmayıp parlamentoya bağlı) yani iki gücün eli altında olduğunda ülkenin egemenliği için tehlikeli bir durum söz konusu olacaktır. Bundan dolayı ordunun bağlı olduğu tek bir komutan ve tek bir kral olmasını gerekmektedir (Hobbes, 2007a, s. 446). Bu durum tarih sayfalarında da her dönem yaşanmıştır. Mesela İslam tarihinde anlatımı geçen, Müslümanlar ile Mekke müşrikleri arasındaki Uhud Savaşı’nda Müslümanlar, Uhud Savaşı’nın başlangıcında müşriklerin karşısında zafer kazandığında müşriklerden çok ganimet kalmıştı, Ayneyn tepesinde Abdullah b. Cübeyr ile on okçu güvenlik için bulunmaktaydılar, Müslümanların hepsi müşriklerden kalan ganimete yönelince bu on kişi de “*her şey tamam*” diyerek Abdullah b. Cübeyr komutan olarak “*Peygamber (sav) savaşın sonuncu ne olursa olsun buradan ayrılmayın demişti*” diye uyarı yaptıysa da onu dinlemeyerek onlar da ganimete koştular, bu sırada müşrikler bunu fırsat bilerek tekrar saldırıda bulundu, sadece bu on kişinin komutandan (Abdullah b. Cübeyr) itaat etmedikleri için Müslümanlar kazandığı Uhud savaşını kaybetmişlerdir (Hamidullah & Avcı, 2012, s. 54-57). Bundan dolayı savaşta başarı elde etmek için komutanın emrine uyulması mutlak biçimde gereklidir.

Hobbes, devletin egemenliği çatısı altında asker ve ordunun önemini şöyle açıklar: Kralın tek güç olması halinde, başka milletler ve devletlerle yalnızca asker ve ordu komutasıyla savaş ve barış yapma

hakkını kullanabilir ve askeri ordusu olmayan bir devlet düşman karşısına barışa gerek kalmadan çoktan yenilmiş demektir. Bu durum ne zaman yurttaşların menfaatine ve bu hedefle ne oranda askeri güçlerin toplanmasına, silahlandırılmasına ve bunların masrafları olarak ödeme yapılmasına karar vermek ve bunları karşılamak için yurttaşlardan vergi almak ordu vesilesiyle kralın ne kadar tek egemen güç olduğunu bildirmektedir. Çünkü devletin ve yurttaşların güvenliğini savunmak ordu birlik kuvvetleriyle sağlanacaktır, bir ordunun kuvveti de, onu meydana getiren birey askerlerden güçlerinin yalnızca tek bir komuta altında birleşmesinden meydana gelir ve bu komuta kralın egemenliği altında olursa başka bir kuruluşa gerek kalmadan yegâne egemen güç kral olacaktır. Bundan dolayı asker ve orduya kim komuta yaparsa bu kişi egemen gücü daima elinde bulunduran başkomutandır (Hobbes, 2007a, s. 135). Buradan tek egemen gücün askerler ve orduya sahip olmasıyla savaşın ve barışın kaderini yalnızca onun belirleyeceği ve asker/ordunun kralın egemenliği için yetkili olduğu bir durum anlaşılmaktadır.

Hobbes'un askeri düşüncesi acaba zorunlu askerlikten mi yan? Hobbes, savaşın söz konusu olduğu dönemde “*uyruklar, gönüllü olarak teşebbüs etmedikleri sürece, savaşmaya zorlanamazlar*” diyerek askerliğin gönüllü bir askeri yapı savunur. Hobbes, komuta altındaki askerlerin, eğer komutan düşmanla savaşması için emretse bile ya da askerler savaşa gitmediğinde egemen/komutan onları cezalandırma hakkına sahip olsa bile, bazı hallerde komutanın emrini reddetme hakları vardır. Çünkü Hobbes'e göre bir asker kendisi yerine başka birini ücretli ya da gönüllü olarak ikame etme hakkına sahiptir. İşte burada daha önce bahsi geçen modern çağda 'özgürlük' konusu devreye girer ki birey bir yurttaş olarak başkasının özgürlük alanına girmeyerek kendi hakkına sahip çıkma durumu söz konusudur. Hobbes, ordular savaş meydanında çarpıştığında, bir tarafın, ya da her iki tarafın da içlerinden mutlaka kaçanlar çıkacaktır. Fakat bu kaçanların hainlikten kaçmadığını sadece korkudan kaçtığını ve bu korkuları da onların bir nevi hakları olduğunu

savunur. Ama Hobbes, şuna da işaret eder, bir asker devletten para alarak orduya yazıldıysa bu asker korkaklığını gerekçe gösteremez ve bunun için mutlaka savaşması gerektiğini vurgular, eğer bu kadar korkaksa savaşmak için orduya yazılmamasını vurgular (Hobbes, 2007a, s. 160-161).

Hobbes, ülkenin ve devletin bekası için iktidarın/kralın; bazı politikacıların zehrinden, hileci ruhların büyülerinden ve düşmanların tehlikesinden korumasına özen göstermesini istemektedir. Hobbes, bu şekilde ülkeyi ve devleti, bir avuç kimsenin devlet aleyhindeki hoşnutsuzluğu karşısında, bu kimselerin barıştan dolayı rahatız olacağı mukabilinde, ülke içinde istikrarı ve düşmanla barışı korumak için bütün yurttaşların seferber olması gerektiğini vurgular. Aynı zaman Hobbes, kralın, ülkeyi ve devleti, yabancı düşmanların istila ve tecavüzlerine karşı ve yurttaşların özgürlük ve bağımsızlık içinde güvenle yaşamaları söz konusuysa gerekenden daha çok büyük ordu kurmak ve bulundurmak için hiçbir neden yok denilecek şekilde vurgular (Hobbes, 2007a, s. 494). İşte Hobbes'un düşüncelerinden, devletin ve ülkenin egemenliği, istikrarı, yurttaşların özgürlükleri, hak-hukukları ve düşmanların tehlikesinden korunmak için askeri birliklerden oluşan sağlam bir ordunun gerekli olduğu bir durum anlaşılmaktadır. Burada Hobbes, zorunlu askerlikten yana olmayarak isteyen gönüllü ve isteyen ücretli askerlik ve ordu görevini üstelenebilir bir düşünce ortaya koyarak; kralın, askeri ve ordusu ister gönüllü ister paralı olsun ama ülkenin güvenliği ve bağımsızlığı için mutlaka bir ordusunun olması gerektiğini savunmaktadır.

6. 3. Thomas Hobbes'un Devlet ve Askeri Düşüncesinin Günümüzdeki Etkisi

Hobbes'un devlet düşüncesinden yola çıkarak devletin egemenliği ve bağımsızlığı için başta tek bir kral ya da tek bir iktidar olması gerektiğini düşüncesinden dünyanın birçok devletleri/ülkeleri etkilenmiştir. Başta günümüz İngiltere'sinde kralın, parlamentoya nispetle o kadar etkisi olmazsa da yine kral İngiltere devletinin egemenliği ve

bağımsızlığı için birçok alanda yetilidir. Tabi İngiltere'yi yöneten genel olarak parlamento olduğu da unutulmamalıdır. Kısaca parlamento yasalara göre kralı görevinden alabilir, hemen yasa çıkarabilir, yasaları değiştirebilir ve savaş halinde hemen askeri güç oluşturabilir (Rıdges, 1951, s. 195-197).

Diğer devletler olarak günümüz Türkiye'si, Amerika'sı, Afganistan, Arjantin, Azerbaycan, Brezilya, Çad, Endonezya, Meksika, Güney Kore, Venezuela vs. devletler tam başkanlık sistemiyle yönetilmektedir. Yani bu devletlerde devletin başında tek bir başkan olmakla birlikte devletin egemenliğinden ve bağımsızlığından o sorumludur ve istediğinde yasa çıkarabilir, istediğinde yasaları değiştirebilir ve ülkede genel olarak her şey onun emrindedir. Tabi bu devletlerde parlamento da yetkilidir ama parlamento başkanın imzasıyla yasalar çıkarma ve yasaları değiştirme hakkı vardır (Bağce, 2017, s. 7-11). İşte bu devletlerin Hobbes'un devlet düşüncesinden etkilendiğini söyleyebilir. Çünkü bu devletlerde ülkenin mutlak egemenliği ve bağımsızlığı için tek bir başkan bulunmaktadır. Bu başkanlar, ülkedeki parlamentonun üzerinde yetkisiyle birlikte ülkenin egemenliği, istikrarı, yurttaşların özgürlüğü için ve her alanda mutlak egemen güçtedir.

Günümüz Fransa'sı, Tayvan, Ukrayna, Polonya, İran, Çin, Rusya, Sırbistan vs. devletler yarı başkanlık sistemiyle yönetilmektedir. Bu devletlerin bazıları bir cumhurbaşkanı bir de başbakanla yönetilmektedir. Bunlarda devlet başkanını birçok yetkileri olmakla birlikte parlamentonun da önemli ölçüde yetkisi bulunmaktadır (Bağce, 2017, s. 7-11). Bu ülkeler de yönetim yasası olarak tam etkilenmediyse de cumhurbaşkanlarının kısmı mutlak gücü açısından dolayı etkilendiğini ifade edebiliriz.

Bugün Hobbes'un kendi ülkesi olan İngiltere olmak üzere dünyanın birçok devletleri Hobbes'un devlet ve askeri düşüncesinden etkilenmiştir. Dünyanın bazı devletlerinde/ülkelerinde zorunlu askerlik

uygulanırken, bazı devletlerinde ise gönüllü ve paralı askerlik sistemi uygulanmaktadır. İlk başta Hobbes'un ülkesi olan İngiltere ordusu 1. Dünya savaşında düzenli ve gönüllü askerlerden oluşmaktaydı. 2. Dünya savaşında İngiltere'de zorunlu askerlik sistemi getirilmiştir. İngiltere'de bu zorunlu askerlik sistemi 1960 yılına kadar devam etmiştir. İngiltere'de 1960 yılından sonra anlaşmalı olarak para karşılığında ya da ücretli askerlik veya gönüllü askerlik sistemi getirilmiştir ve hala da İngiltere, anlaşmalı para karşılığı veya ücretli askerlik sistemiyle yönetilmektedir (www.sabah.com.tr, 2010; <https://m.bianet.org>, 2003). Aynı zamanda İngiliz anayasa hukukunun "*The Bill of Rights, 1689*" (İnsan Hakları Beyannamesi)'nin 6. Maddesinde "*Parlamentonun müsaadesi olmaksızın sulh zamanında memlekette daimi ordu toplamak veya bulundurmak gayri kanunidir*" şeklinde bir yasa uygulanmaktadır. Yani buradan İngiltere'de her daim askerliğin zorunlu olmadığı anlaşılmaktadır. Buna ilaveten sulh zamanında parlamentonun izni olmadan ordu bulundurmanın gerek olmadığı durumdan da askerliğin savaş dışında zorunlu olmadığı bilinmektedir (Ridges, 1951, s. 192). Tabii savaş halinde ister istemez her bir devlet ve her bir ülke askere ve orduya ihtiyaç duyması kaçınılmazdır. Fakat şu da bir gerçektir ki eğer zorunlu bir askerlik sistemi altında yurttaşların askeri eğitimi almadan sadece savaş zamanlarında düşmana karşı savaşma halinde, zorunlu askerlik sistemi altında eğitim alan askerlerin durumu arasında çok fark var demektir. Yani zorunlu bir askerlik yapısı altında askerlik eğitimi alamayan askerlerin düşman karşısında zafer kazanmaları çok küçük ihtimallerdir. Ama bu askerlik eğitiminin yanında günümüz dünyasında teknolojinin de etkisi büyüktür. Çünkü bugünkü devletlerin askeri birlikleri teknolojiyle donatılmış olarak güçlü ordulara sahiptir. Örnek, bugün Amerika'nın ordusu teknolojiyle donatılmış olarak dünya orduları içerisinde birinci sıraya gelmektedir. Bundan dolayı devletler, zorunlu askerlik eğitiminin yanında günün veya asrın teknoloji ve gelişmelerinden yararlanmaktadır ve yararlanmalıdır ki dış güçlere veya düşmana karşı kendi güvenliğini sağlayabilsin.

Diğer ülkeler olarak başta Amerika’da 1861 yıllarında Güney ve Kuzey olarak iç savaş nedeniyle zorunlu askerlik sistemi getirilmiştir ama iç savaşın biterek barışın gelmesiyle 19. Yüzyılda zorunlu askerlik kaldırılmıştır. Ancak ABD’de (Amerika Birleşik Devletleri) 1955 yılında ‘Vietnam’ savaşından dolayı zorunlu askerlik sistemini geri getirmiş ama savaşın bitimiyle 1973 yılında Amerikan Başkanı Nixon zorunlu askerlik yapısını kaldırarak gönüllü ve para karşılığı bir askeri sistemi getirmiş ve bu günümüzde de devam etmektedir. Fransa’da Napolyon savaşları dönemlerinde zorunlu askerlik uygulaması bulunmaktaydı ama bu uygulama 2001 yılında kaldırılmıştır, artık paralı askerlik sistemiyle yönetilmektedir. Avustralya’da aynı şekilde 1972 Whitlam hükümeti de zorunlu askerlik sistemine son vermiştir. İtalya 2000 yılında parlamentonun aldığı kararla 2007’de profesyonel/paralı askerliğe geçiş planlanmıştır, 2007’nin tahmin olmasından daha hızlı bir şekilde 2005’te paralı askerliğe geçmiştir. Belçika 1994’de, İspanya 2002’de, Bulgaristan 2008’de Afganistan’da 2002’de ve Kanada vs. ülkeler zorunlu askerlik sistemini kaldırılarak paralı ve gönüllü askerlik sistemine geçmiştir (www.sabah.com.tr, 2010, s. Bkz; <https://m.bianet.org>, 2003, s. Bkz).

7. Benedictus Spinoza’nın Hayatı

Benedictus (Baruch) Spinoza (1632- 1677), 1632 yılında Hollanda’nın Başkenti olan Amsterdam’da doğdu. Spinoza’nın babası, XIV. Yüzyıllarında İspanya’da dinsel baskılardan dolayı Hollanda’ya hicret etmiş İspanyol Yahudilerindendir. Spinoza, Yahudi törelerine ve dinsel inançlarına göre eğitim görüp ‘Eski Ahit ve Talmud’ öğrenimini tamamlar. Onun, yaşadığı asırda aktif olan laikliğiyle bilinen haham Manasseh ben Israel’e birlikte Arap din bilimcilerinin de felsefelerine ilgi duyar. Bunlarla beraber, Hollanda’nın tolere eğilimli olan, laik ve sorgulayıcı geleneklerinin de Spinoza’nın felsefi düşüncesinin yükselişine büyük öneme sahiptir (Ağaoğulları, Türk , Yalçınkaya , Yılmaz , & Zabcı, 2018, s. 457).

Spinoza, daha küçük yaşta Felemenkçe, İbranince, İspanyolca, bunların yanında Portekizce ve Latince öğrenir. Bu diller sayesinde Avrupa'nın önemli düşünürlerinin eserlerini ve felsefi düşüncelerini okuma şansını yakalar. Eğitim gördüğü okulunun çok ağır dini eğitimini beğenmeyen yani dinsel eğitiminden razı olmayan Spinoza, onu önemli bilim adamları olan Giordano Bruno ve Descartes gibilerin yapıtlarına ulaştıracak olan Van den Ende'nin okuluna eğitimini devam ettirir (Spinoza, 2012, s. Baş Sayfalar).

Daha 20 yaşındayken dini inançlara ve kutsal kitaplara karşı yaptığı eleştirilerden dolayı Yahudi cemaati içerisinde kendini rahat etmeyen Spinoza, 1660 yılında, daha çok ifade özgürlük yaşamı ve Hollanda'nın başka bir kenti olan Rijnsburg yolunu tutar. Rijnsburg'da tamamlanmamış olan "*İnsan Anlaşımının İyileştirmesi Üzerine İncelemesi*" eserini bitirir ve anıt niteliği taşıyan "*Etika*" eserini yazmaya başlar. 1663'te Voorburg'a taşınarak politik en önemli "*Tractatus Theologico-Politicus*" (*Teolojik-Politik İncelemesi*) olan eserini 1669 yılında yayımlanması için teslim eder ve sonra Lahey'e yolculuk yapar. 1670'te Hollanda'da politika alanı iyice karışmışken ve çekişmeler sürerken, Spinoza daha ortaya çıkmadan, laik ve anayasal sistemi üzerinde mutlakça vurgulayan bu eseri neşredilir. Bunun üzerine Reformasyon Kilisesi Konseyi kendilerine tehdit olarak gören bu eseri 1674 yılında yasal olarak yasaklar (Ağaoğulları, Türk , Yalçınkaya , Yılmaz , & Zabcı, 2018, s. 458-459).

Özgürlüğe çok önem veren, yalnızlığı göze alacak kadar düşüncelerini beyan etmekten ödünç vermeyen Spinoza, alçakgönüllü ve normal bir hayat tarzından vazgeçmeyen, insanların ona ilgi duymasını pek beğenmeyen, hayatında hiç akademik bir görevde bulunmak istemez. O, yapılan teklifleri de kabul etmez. Spinoza, şöhretiyle yalnızca Hollanda'da olmamakla birlikte Avrupa'da da önemli biri olmasıyla; 1676 yılında önemli düşünür olan Leibniz onu ziyarette bulunur. Spinoza, bu yıllarda "*Tractatus Politicus*" (*Politik inceleme*) kitabını yazıyordu. Bu

eserini bitiremeden, daha 45 yaşında, 1677 yılında dünyadan güç eder (Spinoza, 2012, s. Baş Sayflar).

7. 1. Spinoza'nın Devlet Düşüncesi

Spinoza'nın yaşadığı çağın siyasal problemlerini felsefi ifadelerle betimlemeye ve çözüme kavuşturmaya yöneldiği, laik bir politik sistemi savunan “*Teolojik-Politik İnceleme*” eserini kaleme alındığı dönemde, bir taraftan Avrupa’da Birleşik Eyaletler¹⁰ hegemonik bir kudretle gelmekteydi, öbür taraftan siyasal çekişmeler, isyanlar ve erk değişiklikleriyle istikrarsızlaşıyordu. Dış güçlere karşı egemenlik savaşıyla mücadele eden ve ulus-devletlerin kurulma problemleriyle karşılaşan Eyaletler’de politik açısından siyasal olarak farklı düşüncelere sahip olan iki yöneticinin birbirleriyle çekişmeleri devam ediyordu. Yöneticilerden biri, mikro toprak sahip aristokrasinin önderi Orange Ailesi, yönetme yetkisine ve asker ve ordu idaresine sahip olmaktaydı. Endüstri ve iş adamlarından oluşan yeni soyluları temsil eden Regent (kral naibi) ekibi ise, şehirlerin, bölgelerin yönetimini ve toplum finansmanını elinde bulunduruyordu (Spinoza, 2008, s. 354-355).

Spinoza'nın yaşadığı dönemde, Orange ailesi monarşi sisteminden yana olarak, Cumhuriyetçi Regentler’le siyasal yönetimde ortak hareket etme noktasında bulunmak istemiyorlardı. Politik çekişmelerin tüm sureti ve sert biçimde devam ettiği 1660 yıllarında, Regentler topluluğu ve önderleri olan John de Witt siyasal iktidar olarak belli bir güce sahip olmuşken, Orange ailesi, Regentler’e karşıt yurttaşları isyan ettirme politikası ortaya koyar. Bu isyan 1672’de Fransa’nın işgaliyle aynı dönemde gerçekleşmesi Spinoza’nın çok yakın arkadaşı onu kollayanı olan John de Witt ile kardeşi öldürülür. Bunun üzerine monarşi taraftarları olanlar Birleşik Eyaletler’de hüküm sürmeye başlar. Aslında bu yaşanan çekişmeler ve savaşlar askeri ve politik bir krizden dolayı olmayarak;

---

¹⁰ Farklı eyaletleri bir araya toplayan federal bir cumhuriyet biçimi olan o zamanki Hollanda’nın ismidir.

Birleşik Eyaletler'in büyük oranda yurttaşlarının Orange ailesi tarafından yana olmaları, dinsel, mezhepsel ayrışmaların ve çekişmelerin ciddi etkisi olmuştur. Eyaletler'in resmi dinsel inançları olan Kalvencilik (bir nevi din veya inanç) ikiye parçalanmasından siyasal partiler de çok etkilemiş durumdaydı. İşte Spinoza'nın yaşadığı dönem, dinsel çekişmelerin, halkın isyanları ve siyasal partilerin birbirlerine karşı olumsuz tavırların sergilendiği bir dönemdi; O, siyasal devlet düşüncesini bir çözüm olarak bu doğrultuda ortaya koyar (Spinoza, 2012, s. 72-75).

Spinoza, siyasal devlet anlayışının *Etika* eseriyle temellendirmeye çalışır. Bu yapıtı, müşahede ve tecrübelerle öğrendiğimiz metafizik bilgisinin daha üstü olan nedenlerin bilgisine götürmenin insanı erkli hale getirdiği ve bu vesileyle özgür bir insan olarak ortaya çıkardığı anlayışı üzerine kuruludur. Spinoza'nın siyasal devlet düşüncesi özgürlük düşüncesiyle iç içedir. İnsan bilgisi olmadığı şeylerin meraklısıdır, özgürlüğe kavuşabilmek için zorlukların bilgisine sahip olmakla mümkün hale gelir. İnsanın özgür olabilmesi, bir toplum içinde ve siyasal birlik içinde yaşamasının zorunlu bir hal olduğu durumuyla gerçekleşir. İnsanların toplu halde ve siyasal birlik içerisinde zorunlu olarak yaşamalarını nedeni, doğal haklarını korunması ve özgürlük içerisinde yaşamaları olarak bilinmektedir (Spinoza, 2008, s. 293-296). Aynı zamanda Spinoza, insanın/bireyin doğal hakkını koruması, kendi yararına göre hareket etmesi ve mevcudiyetini devam ettirebilmesi için istek ve güçte olmasını ifade eder (Spinoza, 2012, s. 15-18). İnsanın kendini koruması, kendi menfaatine olan şeyleri seçmesi, insan için bir haktır ve bu hak da istek ve güçle gerçekleşir.

İnsan aklının kanunları gereğine göre yaşaması da onun için bir menfaattir. Her birey kendi hakkını istek ve güçle korumaya çalıştığında, ister istemez karşılıklı bir düşmanlık ve korku duygusu ortaya çıkması imkânlıdır. Bundan dolayı Spinoza, insanları, doğal haklarını aşırı biçimde kullandığı zaman kendilerini devamlı güven içinde hissetmediklerini dile

getirir. Meğer tüm insanlar her zaman güven içerisinde ve korkudan uzak hayatlarını devam ettirmek ister. İnsanlar güven içinde yaşamaları, toplumsal, yardımlaşma ve siyasal birlik olmalarından kaynaklanır. Toplumsal halde yaşamak sadece korku sorunu olmamakla birlikte karşılıklı yardımlaşma ve düşmana karşı kendini güvende ve kendini korumak için doğanın gereği birlik zorunlu hale gelir. Eğer insanlar toplumsal biçimde yaşamadığı sürece yardımlaşma olmaz ve yardımlaşma olmadı mı insanların ayakta kalması pek mümkün olmaz (Spinoza, 2012, s. 20-21).

İnsanlar ayakta kalmaları ve güvende yaşamaları için birlikte hareket etme mecburiyetinde kalırlar. Çünkü insanlar, uzlaşma ve sistemli birlik kurmadıkları zaman doğal hakları ve özgürlüklerini tehlike içinde olduğunu iyi bilirler. Bu nedenle, isteklerini korunması, haklarını yalnızca kendilerinin olduğu duruma nokta koymak için sağlam bir sistemle mutlak biçimde söz vermeleri gerekli olur. Böyle bir sözleşme ile insanlar, yalnızca aklın yasalarına göre hareket etme, başkalarına ve haklarına zarar vermemek, istek ve güçlerini sistemleştirmek ve başkalarını haklarını kendi hakları gibi korumak için kendi aralarında bir sözleşme yaparlar yani birbirlerine söz verirler. Bu vesileyle insanlar, güvenliklerini sağlayacak ve kendilerine yararlı biçimde gözetecek bir siyasal topluluk kurma kararına varırlar. Siyasal toplumu oluşturmak için bireyler, herkesi birlik içinde tutacak, doğa yasalarına uyacak ve sözleşmeden çıkan kanunlara uyacak egemen üstün bir güce, tüm güçlerini devrederler (Spinoza, 2008, s. 106-108). Spinoza'nın sözleşme ile ortaya koyduğu siyasal birlikten 'demokrasi' devlet yönetim biçimi ortaya çıkar.

Spinoza'nın Birleşik Eyaletler için en uygun gördüğü demokrasi yönetim şekli, en yüksek hakka toplu biçimde egemen olan evrensel siyasi bir insan topluluğudur. Spinoza, devleti, insanı bütünlüğünü, bireylerin kendi menfaatini güvence altına alması için lazım olan birbirlerine karşılıklı yardımlaşma, toleransı, işbirliği, bağımsız ve özgürlüklerini

koruyan siyasal ve toplumsal bir sistem şeklinde betimler. Demokratik bir birliğin temel hedefi, bireylerin isteklerinin kölelik durumundan kurtarıp güvence altına almak, aklın buyruğu sınırları içerisinde tutmak, istikrar ve barış içerisinde yaşatmaktır. Bu amaçla en üstün güce egemen olanlar, siyasal birlik ve beraberliği sağlamak, insanların ortak menfaatlerini gözetmek, ifade özgürlüklerine ortam yaratmak ve her şeyi aklın buyruklarına uygun biçimde yönetmek için istediklerini yapma hakkına sahiptir (Spinoza, 2008, s. 302-303). Spinoza, siyasal sistemin düzeni için akla çok önem vermektedir.

Spinoza, bunun için “*Teolojik Politik İnceleme*”si olan eserinde, siyasal sistemin mevcudiyeti ve devamlılığı için aklın büyük rolü olduğunu dile getirir. Çünkü bir siyasal sistemin veya bir devletin kurulma yolunda insanı manipüle eden şey akıldır; bireylerin kendilerini felakete götürecek doğa durumundan kurtulması, kendi doğalarının üstüne hâkim olmaları ve kendi tabiatlarının zorluklarından özgürlüğe kavuşması aklın cesareti ve buyruklarıyla gerçekleşir. Burada siyasal sistemin akıl sayesinde oluşturulması yanında; insanların, bireylerin akıllarını kullanarak tüm tehlikelerden kurtulmaları için ‘siyasal sistem’ veya ‘devletin kuruluşu’ yegâna varoluş seçenekleridir; bunun için siyasal birliğe ve devlete itaat etmek kölelik bir durum değil aksine bir özgürlük biçimidir (Spinoza, 2012, s. 15-18).

Spinoza’ya göre, bir devleti kim yönetirse yönetsin, o devlet içerisinde insanların ve bireylerin kendi akıllarını özgürce kullanabilmeleri asıl amaçtır. Buna nazaran, bireylerin akıllarını kullanmalarına engel olacak biçimde, devlet, bireyleri sadece belirli bir düşünce veya tek bir unsurun üzerinden hareket ettirmeye çalışması devlet şanına uygun değildir. Eğer böyle bir şey olursa devletin yasalarıyla çelişkili bir durum ortaya çıkar. Spinoza’ya göre, devletin temel amacı, bireyleri ve yurttaşları akıllı mahlûklardan hayvanlara veya robotlara dönüştürmek olmamakla birlikte nihai hedefi, zihinsel ve bedensel fonksiyonlarını güvence

almaktır. Devletin bu amacı, bireylerin hilekâr olmadan, kine bulaşmadan, kötü amaca doğru bir çatışmaya girmeden, özgürce akıllarını kullanmalarından başka bir hedef doğurmamaktadır (Spinoza, 2008, s. 375-376). İşte bundan dolayı devletin gerçek hedefi bireylerin ve yurttaşların özgürlüğüdür.

Söz konusu, yöneticiyi/iktidarı bireylere yönelik eşitsiz olmakla suçlamak ve devlete karşı yurttaşları öfke ve kin duymasını sağlamak, iktidarın buyruklarını kışkırtıcı ve körüklemekle ortadan kaldırmaya çalışan kişiler bozguncu ve asi durumuna düşer. Spinoza bu amaçla, bireylerin ve yurttaşların ifade özgürlüğüyle hareket etmelerini, devletin bekası tehlikede olduğu yerlerde ortaya çıkması gerektiğini vurgular. Burada asıl amaç ifade özgürlüğüyle, egemen güçte olanların/devletin haklarını tehlike içine atmamaktır. Bunların yanında Spinoza, devletin, asıl hedefinin özgürlük olduğunu; uyrukların akıl yürütme özgürlüklerini güvence altına almak olduğunu altını çizer. Devlet, eğer uyrukların düşünce özgürlüklerini hiçe sayarak ortadan kaldırdığı zaman kendi hedefini ve var olma nedenini kaybetmiş olur. Böylece devletin asıl fonksiyonlarından biri, yurttaşların özgürlük ifadelerini sağlamak ve daima güvence altına almaktır (Spinoza, 2012, s. 14). Devlet ve siyasal birlik olmadığı bir yerde bu özgürlükler hiçbir şekilde sağlanamaz. Bundan dolayı bireyler/insanlar birbirlerine söz vererek, bir sözleşme ile bir devletin/siyasal birliğin oluşmasını sağlarlar.

Spinoza'nın siyasal devleti, bütün siyasal düşünce farklılıkların, dinsel inanç ayrılıkların, mezhepsel ayrımların üstüne, tüm bunlardan bağımsız ve bunların özgürlük içinde faaliyetlerini sürdürme ortamı sağlayan bir özellik taşıyan siyasal bir otoritedir. Spinoza, bu devlet otoritesine, en nihai kararı verme, egemenlik gücünü kullanma ve özgürlüklerin sağlama özelliklerini vermektedir. O, bireylerin, insanların ve uyrukların devlete itaat etme nedenleri olarak devletin bireyleri ve yurttaşların özgürlüklerini güvence altına tutmak, her bir insan aklını

özgürce kullanabilmesi ve inanç özgürlüklerine ortam yaratması şeklinde niteler. Devlet, tüm düşünce farklılıklarını, inanç ve mezhep ayrılıklarını birlik içinde yaşayabileceği bir barış sisteminin teminatıdır. Bütün bunlar, Spinoza'nın sözleşme ile kurulan siyasal devletinin 'demokrasi' olarak ortaya çıkmasını gerekli kılar. Bundan dolayı *Teolojik Politik İnceleme* eserinde demokrasi, bir siyasal yönetim şekli olmasının yanında Spinoza devletinin niteliği olan özgürlük rejimi olması da kaçınılmazdır (Spinoza, 2008, s. 300-302).

Ama Spinoza'nın siyasal yönetim biçimi olan demokrasi, *Politik İnceleme*'sinde çokluğun, parlamenter yoluyla, yasalar çıkarma değerlendirilmesi, uyrukların işlerini düzenlenmesi, devletin ve yurttaşların yararına olmayan bazı yasaları yürürlükten kaldırılması, iç ve dış tehlikelerden devlet ve ülkenin savunulması, savaş ve barış ile ilgili kararların verilmesi, askeri ve ordu yasalarını düzenlenmesi gibi görevleri meclis/parlamento tarafından gerçekleştirilmesi durumunda ortaya çıkan bir yönetim sistemidir. Daha önce bahsi geçtiği gibi, parlamento, genel irade tarafından seçilmeyerek bazı kişilerden oluşuyorsa bu 'aristokrasi' yönetim biçimi olur; eğer egemen güç tek kişinin yönetiminde ise 'monarşi' yönetimi biçim olmaktadır (Spinoza, 2012, s. 21). Spinoza'ya göre, en istikrarlı, yurttaşların eşit haklara sahip olan, ideolojik bir yol izleyen ve herkesin özgürlük içerisinde yaşamasını sağlayan bir demokratik devlettir (Babiler, 2010, s. 49). Spinoza'nın bu düşüncelerinden, devletin, uyrukların hak-hukuk, inanç özgürlüklerini, ifade özgürlüklerini sağlamak ve aklını kullanmalarına ortam yaratmak için en uygun gördüğü siyasal devlet yönetim biçim olarak demokrasiyi seçtiği belli olmaktadır.

7. 2. Spinoza'nın Askeri Düşüncesi

Spinoza, devlet anlayışı olarak insanların sözleşmeyle haklarını egemen kişiye devretmesi sonucu onların haklarını koruyacak, bireylerin özgürce akıllarını kullanabilmesine ortamın yaratılması ve inanç

özgürlüklerini güvence altına alınmasından dolayı tüm uyruklara eşit biçimde hak verecek bir devletin olmasından bahsetmişti. O, devletin bu yasaları yerine getirebilmesi ve tüm yurttaşların özgürlük ve istikrar içerisinde yaşatması için devletin yanında güçlü askeri birliklerden oluşan bir ordunun gerekli olduğunu altını çizer. Spinoza, devlet yasası altında askerlik nasıl olması gerektiğini ve orduya kimlerin katılıp katılamayacağını detaylı biçimde şöyle açıklar:

Spinoza, devletin iç ve dış tehlikelerden koruyacak, egemenliğini, bağımsızlığını güvence altına alacak, ülkenin ve devletin düşmana karşı koruyacak, uyrukların güvenliğini sağlayacak olan askerlerin ve ordunun koşulsuz devletin kendi uyruklarından olmasını ve hiçbir yabancıya asker ve orduya katılamayacağını savunmaktadır. Yani burada devletin kendi uyruklarından denilmenin amacı, ülke vatandaşı olması demektir; yabancı askerden amaç, ülke dışarısından yani devletin vatandaşı olmayan askerlerdir. O, bunun için tüm yurttaşların zorunlu olarak askerlik eğitimi almalarını, zorunlu biçimde her bir uyruğun silah sahibi olmasını ve silah kullanımı eğitim aldıktan sonra hiçbir askerin yılın belirli zamanlarında ordu içerisinde askerlik görevini yerine getirmeden sivil uyrukların içerisine alınmamasını vurgular. Bunun yanında her askeri klanın silahlı olanları, bölüklere ve tümenlere ayrıldıktan sonra, askeri savunma eğitimi almamış hiçbir asker bir bölüğün üzerine komutan olarak görev yapamaz ancak askeri eğitimi alarak komutan olabilir. Bölüklere ve tümenlere komutanlık edecek olanlar ömür boyu görevde kalacaklar, fakat savaş dönemlerinde klanın tüm silahlı askeri birliğine komuta edecek olan ‘subaylar’, bu görevi yalnızca bir yıl yapma hakkına sahiptir ve bir yıldan fazla yapamayacaklar. Ondan sonra bu görevi yapmış subaylar, hem bu rütbeyi komutanlık görevleri dışında taşıyamayacaklar hem de tekrar görev alamayacaklar. Spinoza, klanın komutanlığını yapacak olan subaylar, ülkedeki kralın danışmanlığını yapmış olanlardan olması gerektiğini ifade eder (Spinoza, 2012, s. 44). Spinoza, yurttaşların 20 yaştan itibaren askerlik eğitimi ve askerlik görevini yerine getirmelerini

vurgular. Askeri birliği oluşturan orduya, 20 yaş ile 60 yaş arasındaki askerlik eğitimi grmuş yurttaşların alınmasını dile getirir (Spinoza, 2008, s. 330).

Spinoza, devletin askerlik sistemine yönelik, kentte yaşayan tüm uyrukların, kendilerine özgü isimler ve özel simgelerle fark edilecek biçimde klanlar grubu olarak ayrı ayrı olmalarını dile getirir. Aynı zamanda O, bu gruplar içinde olanları uyruk olarak kabul edilecek ve geçmişinde bir suçu olanlar, deliler, dil engelliler ve hizmeti olarak çalışanlar dışında tüm yurttaşların bir isimleri, silah taşıyarak vatandaşlık sorumluluklarını yerine getirmesini bilincinde olan yaş sınırına gelmez yurttaşlık grup listesine kaydedileceğini ifade eder (Spinoza B. , 2012, s. 44). Ülkenin ve devletin güvenliği için asker ve orduların, barış dönemlerinde savaşa hazır durumda olmalarını söyleyen Spinoza, kentleri asker ve orduyla donatmakla birlikte gemiler ve başka savaş silahları ve araçları hazır halde tutulmasını gerektiğini vurgular (Spinoza, 2012, s. 45).

Spinoza'nın askeri dşncesinde, zorunlu askerlik yapısı mevcuttur ama askerlik zorunlu olmasının yanında askerlerin geçimini sağlayacak tutarda askerlere devlet tarafından ücret ödenecektir. Bunun için Spinoza, askerlerin savaş dönemlerinde yaşamlarını sürdürecek kadar devletten aylık maaş alacaklarını ve barış dönemlerinde ise, askerlerin herhangi bir ücret almaları söz konusu olmadığını dile getirir. Ama askerlerin komutanlarına ve subaylara devlet, maaş bağlamayarak sadece savaştan elde etikleri malları ve düşmandan aldıkları ganimetleri alacaklar (Spinoza, 2012, s. 50). Spinoza, uyrukların kral tarafından refah içerisinde yaşatılması, sivil haliyle veya mükemmel bir yurttaş olarak bilinmesi durumuyla kendi efendileri şeklinde kalmaları için, asker ve ordunun kralın kendi vatandaşlarından oluşmasını ve kralın danışmalarının da  yurttaşlardan olmasını zorunlu olduğunu vurgular. Eğer uğraşı hep savaşmakla olan ve güçleri dağımlıklarla ve isyanla yaşayan kirali askerlerin ordu içerisine alınmasına izin verilirse, uyruklar hep baskı altına

kalmakla birlikte daima bir savaş içerisinde yaşayacaklardır (Spinoza, 2012, s. 59). Bunun yanında Spinoza'ya göre, eğer kral, ülkesinin, devletinin, yurttaşlarının ve kendisini güvenliği için askerleri kendi yurttaşlarından seçmezse yukarıda zikir edilenlerin güvenliği yok demektir. Machiavelli'nin askeri düşüncesinde olduğu gibi, kiralık askerler, alacakları parayı düşünmekten başka ne ülkenin, ne devletin, ne yurttaşların ve ne de kralın güvenliğini düşünür. Bunları ve kralı savunacak danışmanlar, askerler ve ordu kralın kendi yurttaşlarından olmadığı durumunda, çok geçmeden en çok da kralın kendisine yakın olanlar ölüme götürecektir (Spinoza, 2012, s. 59-60). Bunun için ülkeyi, devleti, yurttaşları ve kralı koruyacak olan danışmanlar ve askeri birlikten oluşan ordunun mutlak biçimde kralın kendi yurttaşlarından oluşması gerekmektedir.

Spinoza'ya göre, devlet ve uyruklar güvenlikleri için, silahlarını kiralık askerlere devrettiklerinde, kentlerin savunmasını/güvenliğini onlara teslim ettikleri durumda, kendi haklarını da mutlak biçimde onlara teslim etmiş ve tümüyle onun önderliğine hareket etmiş olur demektir. Bunun yanında başka bir olumsuz durum, kiralık askerler çok para almadan düşmana karşı askerlik hizmetini doğru düzgün yerine getirmezler ve görevlerini laikiyle yerine getirmeyen bu asker ve ordunun harcamalarını ödemekle vatandaş da çok zorluklar çekecekler. Bu yüzden Spinoza, kralın askeri birliklerden oluşan ordusu kesin biçimde kendi yurttaşlarından olmasını vurgulamaktadır (Spinoza, 2012, s. 61).

Spinoza, askeri sistemin zorunlu olduğunu ve asker ve orduya sadece günlük yaşamını sürdürecektir para dışında başka herhangi bir ücret verilmeyeceğini şöyle açıklar: Askerler ve ordu, ülkesi ve devletinin bağımsızlığı, güvenliği ve özgürlüğü için savaştıkları; ordunun düşmanla savaşarak elde ettiği zaferin kendisi bir ödüdür. Bunun için askerler ve ordu herhangi bir ücret bekleyemez. Ayrıca, ülkenin, devletin ve yurttaşların özgürlüğü ve güvenliği için düşmanla savaşarak zafer

kazanmaktan başka daha onurlu ve daha büyük ödül olamaz. Eğer zorunlu askerlik sistemi olmayarak uyrukların bir kısmı askerlik ve ordu çatısı altında iç tehlike ve düşman tehlikesi karşısına görevini yerine getirmekle yükümlü olsaydı yani paralı askerlik olsaydı, kral, yurttaşlar arasında eşitsizlik bir hareketle onların bir değerinden ayrı tutacaktı. Bunun yanında askerlik eğitimi almayan yurttaşlar, düşman karşısında vurgun bir durumla pasif durumunda olacaktı. İşte kralın tam bu eşitsizliği yüzünden ülke bir kaosa sürüklenerek iç savaş tehlikesine girecekti (Spinoza, 2012, s. 63).

Tıpkı Afganistan halkı gibi: Bugün Afganistan'da zorunlu bir askerlik sistemi olmadığı için veya tüm vatandaşların askeri eğitimi almadıkları için düşman karşısında hep vurgun bir durum sergilemektedirler. Afganistan'da paralı askerlik sistemi olduğu ve her ailenin fertleri askerlik eğitimi almadıkları o ailelerin fertleri ve çocukları; Türkiye'deki küçük bir çocuğun askerleri gördüğünde mutlu, sevinmesi, askerlere el sallaması, askerleri görünce yanlarına gelmesi ve askerleri sevmesi gibi değildir. Aksine Afganistan'ının bazı bölgelerinde, bazı aileler ve genelde çocuklar, ailelerinden birini asker olarak görmedikleri için askerlere düşman gibi bakarlar. İşte zorunlu askerliğin olmadığı devlette, yurttaşları düşmana cesaret bakımından, aileleri ve bireyleri olumsuz etkilemiş olur. Hatta çocukları asker sevgisinden mahrum edip büyüyünce de asker sevgisi olmayıp askere olumsuz bir düşünceleri olacaktır. Örnek olarak Türkiye'de zorunlu askerlik sistemi, ailenin fertleri askerlik görevini yerine getirdiği ve her bireyin askerlik eğitimi aldığı için, ailelerde, bireylerde, çocuklarda ve herkeste asker sevgisi ve saygısı bulunmaktadır. Afganistan'da olduğu gibi bazı bireyler ve genelde genç çocukların askerlerden korktukları gibi, Türkiye'de hemen hemen hiçbir birey ve hiçbir çocuk askerlerden korkmayarak aksine asker sevgisiyle yaşar ve asker sevgisiyle büyür ve bunun sonucunda da zamanı geldiğinde koşa koşa askerlik görevine yerine getirir.

7. 3. Spinoza'nın Devlet ve Askeri Düşüncesinin Günümüzdeki Etkisi

Günümüz dünyasında Machiavelli ve More'de bahsedildiği gibi, birçok ülkeler ve devletler Spinoza'nın siyasal devlet ve askeri düşüncesinden etkilenmiştir. Spinoza'nın devlet düşüncesinden etkilenen ülkeler olarak, Amerika Birleşik Devletleri, Türkiye, İsveç, İzlanda, Hollanda, Norveç, Danimarka, Kanada, Almanya, Avustralya, Japonya, Yunanistan, Fransa, İspanya, Malta, Belçika, Portekiz, Finlandiya vs. ülkeler, işleyen demokrasiyle yönetilmektedir (Toyon, 2007-2015). Tabii bu ülkelerin bazılarında anayasal sistemi monarşi olsa da demokrasi işlemektedir. Bu ülkelerde yurttaşlar kendi akıllarını kullanarak, sözleşme yaparak, yöneticileri seçimle getirerek özgür yaşamaktadırlar. Aynı zamanda bu ülkelerde yaşayan uyrukların özgürlük ifadeleri bulunmakla birlikte düşüncelerini özgürce ifade edebiliyorlar. Bu devletlerde yurttaşlar, hiç kimse tarafından engel olunmadan özgürce dinsel inançlarını yaşayabiliyorlar ama istisnalar hariçtir. Yurttaşların, devlet tarafından hak-hukukları, malı-mülkleri, yaşam alanları ve güvenlikleri, yasalar ve askeri güç vesileyle korunmaktadır.

Tıpkı More ve Machiavelli'de bahsedildiği gibi, günümüzde zorunlu askerlik sistemi uygulayan birçok ülke bulunmaktadır. Zorunlu askerlik uygulaması bulunan ülkeler olarak, ülkenin, devletin ve yurttaşların güvenliğini, bağımsızlığını ve özgürlüğünü korumak için ilk başta Almanya Türkiye ve Yunanistan zorunlu askerlik sistemi uygulamaktadır (Akyürek, 2010, s. 6-10). Spinoza, ülkenin güvenliği için tüm yurttaşların askerlik eğitimi almasını zorunlu olduğunu dile getirirken kadınların askerlik eğitimi alıp almamasına herhangi bir görüş beyan etmemektedir.

Zorunlu askerlik sistemi uygulanan diğer dünya ülkeleri olarak, Rusya, Brezilya, Polonya, Norveç, Gürcistan, Danimarka, Estonya, Avusturya, Finlandiya, Litvanya, Meksika, Çin, Beyaz Rusya, Letonya,

Azerbaycan, Kamboçya, Kolombiya, Fildişi Sahilleri, İran, Tayvan, Ukrayna ve Ermenistan'dır. Bu ülkelerde, değişik süreyle bazılarında 3 yıllık, 2 yıllık, 20 ay, 15 ay, 9 ay ve 6 ay olmak üzere uyruklar zorunlu askerlik eğitimi ve askerlik görevini yerine getirmeye mecburdurlar (Akyürek, 2010, s. 6-10). Spinoza'nın 20 yaş ile 60 yaşta olanların orduya katılmasını beyan eden düşüncesinden, yine genel olarak askerliğin zorunlu olduğu veya paralı askerlik sistemiyle olan dünya ülkeleri etkilenmiştir. Birçok ülkede yurttaşların 20 yaştan sonra askerlik eğitimi almaları zorunlu olmakla birlikte askeri birliklerden oluşan orduya 20 yaştan sonra katılması zorunludur. Aynı zamanda ücretli veya paralı askerlik sisteminde olan ülkelerde de ücretli olarak askerlik yapacak uyrukların 20 yaştan sonra askerlik görevine ve orduya katılmasına izin veriliyor.

8. Immanuel Kant'ın Hayatı

Immanuel Kant (1724 - 1804), 22 Nisan 1724 yılında, eyer ve koşum takım işlerini yapan bir saraç sanatkârı olan Johann George Kant'ın dördüncü çocuğu olup, bir Alman zanaatkâr ailenin evladı olarak Königsberg'de dünyaya geldi. Kant'ın büyük babası İskoç kökenli olarak en son Tilsit'te yaşamıştır ve ailesi 17. Yüzyılların sonları 18. Yüzyılın başlarında İskoçya'dan toplum halinde göç edenlerin içerisinde olup bir tarafı İsveç'e, diğer tarafı Doğu Prusya'ya yerleşmiştir. Kant, daha 14 yaşındayken çok sevdiği ve hatta son yıllarında bile ona sevgi dolu özlem duyan annesi Regina Reuter'yi kaybetmiştir. Çünkü Kant, ilk manevi etkiyi annesi vesilesiyle aldığını farkındaydı ve bundan dolayı annesini çok severdi. Annesi, oğlunun çok yetenekli olduğunu daha küçük yaşta fark ederek, teoloji bilim adamı olan Franz Albert Schultz'un önerisini dikkate alarak Kant'ı onun üstat olduğu okula kaydettirir. Böylelikle Kant'ın yaşamına ve eğitim hayatına büyük katkı yapacak önemli bir bilim adamı girmiş bulunuyordu. Schultz da inanç yönünden Kant'ın ailesi gibi

pietizm¹¹ dinine veya hareketine bağlıydı.1732 yılında Kant sekiz yaşındayken, Collegium Fridericianum'a (Frederik Koleji) yazıldı ve bu yıllardaki öğrenimini Schultz üstlendi. Kant'ın burada öğrendikleri, o dönemde Prusya'da matematik, mantık, Coğrafya, tarih ve Latince kolej tipi okulların yaygın olması ve özellikle Kant'ın Latince öğrenimine katkısı bakımından çok önemliydi. Kant, 1740 yılında Königsberg Üniversitesine girdiğinde çok sıkıntılı bir dönem yaşıyordu, çünkü bir taraftan yoksulluk, öbür taraftan manevi yönden anne babasını kaybettiğinden dolayı çok yalnız bir dönemdeydi. Kant, bunlara rağmen kararlılıkla öğrenimini devam ettiriyordu (Cassirer, 2017, s. 31, 42).

Kant, Königsberg Üniversitesinden mezun olduktan sonra özel dersler olarak matematik ve metafizik dersleri vermiş, 1755 yılında öğretim görevlisi sıfatıyla üniversiteye girmiş ve 15 yıl boyunca doçent olarak üstatlık yapıştır. Bu dönemdeki yıllarında mekanik, teori fizik, etik, fiziksel coğrafya, antropoloji, hukuk felsefesi ve felsefi din teori derslerinde üstatlık görevi almıştır. 46 yaşına geldiğinde mantık ve metafizik profesörlük unvanını almıştır (Heimsoeth, 2012, s. 15-18).

Kant, Prusya'nın şehri ve doğdu yer olan Königsberg'den başka bir yere gitmeyerek hep hayatını burada yaşamıştır. Kant'ın yaşamı 18. Yüzyılın neredeyse bütünü kapsar ve Kant'ın yaşadığı asır, Batı dünyasında birçok değişikliklerin olduğu bir döneme rastlar. Bunlarla birlikte Kant'ın siyasal felsefesi de yaşadığı asırla iç içedir. Kant'ın entelektüel yaşamı, geçirdiği asrın düşünsel, bilimsel ve siyasal gelişmelerin yansıtmasıyla beraber düşünceleri, asrın medeniyet iklimine reaksiyonlarıyla şekillenmektedir (Kuehn, 2011, s. x1v). Kant'ın zamanında yaşadığı şehir olan Königsberg Rus tarafından işgal edilmişti. Rus'ların karşısına Prusya kralı Friedrich 60 bin askeri güçle Saksonya'ya savaşmak için hareket etmiş ama savaşta mağlup olmuştur. Bunun üzerine

---

¹¹ İncil doktrinine olan bağlılığını bireysel dindarlığa vurgu yapan ve güçlü bir Hristiyan yaşamı olan Reform ile birleştiren bir harekettir.

da Rus askeri güçleri 22 Ocak 1758 yılında Königsberg'i işgal altına almıştır. Rus'ların şehre girmesinden dolayı Rus yönetimi şehrin gelişmesine katkı sağladığı için ve bu dönemde ticaretin de refaha yükselmesine neden olmuştur. Kant da bu dönemde, Rus subaylara matematik dersleri vererek maddi açısından yaşamına büyük katkı sağlamıştır. Aynı zamanda bu askerlerin sosyal aktivelerine katılarak çevresini ve saygınlığını daha da geliştirme fırsatı yakalamıştır (Çakmak, 2012, s. 18).

Kant hayatının son sekiz yılında hafızasının zayıflığı nedeniyle bazı çalışmalarını tamamlayamamıştır. Kant, hayatı boyunca hiç evlenmeyerek 12 Şubat 1804 yılında dünyaya gözlerini yumduğunda hava koşullarından dolayı hemen toprağa verme durumu gerçekleşmemiş ve cenazesi 15 gün boyunca halka açık olarak bekletilmiştir. II. Friedrich'in ölümü için hazırlanan cenaze töreni Kant'a da hazırlanmış ve cenazesi çok insanların katılımıyla defnedilmiştir. (Kuehn, 2011, s. xxiv)

8. 1. Kant'ın Devlet Düşüncesi

Kant'ın devlet düşüncesine geçmeden önce yaşadığı dönemdeki olaylardan kısaca bahsetmek yerinde olur. 18. yüzyıl Kant'ın yaşadığı dönemde, 1776 yılında Amerika Birleşik Devletleri kurulmuş ve demokrasi adı altında halkın egemenliğine dayanan bir yapı gelişmiş; 1789'da Fransız Devrimi'yle mutlakiyetçi sistemi çökerek yerini liberal cumhuriyet almaya başlamış (Ökten, 2012, s. 419). Avrupa devletlerinden İngiltere, Fransa, Almanya, İsveç, İspanya, Avusturya, Osmanlı Devleti, Rusya ve Prusya olmak üzere bu devletler Fransız devrimi öncesi sanayinin gelişmesiyle birlikte çok güçlü devletlerdi ama Fransız devrimiyle birlikte hepsi genel olarak birbirleriyle savaş içine girmişlerdi (Hof, 2004, s. 11-14, 46-61, 69 bkz; Ökten, 2012, s. 419 bkz; Armaoğlu, 2010, s. 31-37, 28-31 bkz; Roberts, 2010, s. 354, 356-358, 380, 420 bkz; Timuçin & Timuçin , 2010, s. 47, 50-51 bkz).

18. yüzyılda Prusya Avrupa'da güçlü bir devletti ve Prusya devletini geliştiren ve güçlü hale getiren Prusya hükümdarı II. Büyük Frederic olmuştur. Prusya devleti jeopolitik yönden zayıf olduğu için kral, daima askeri birliklerden oluşan güçlü bir ordunun olmasını zorunlu olarak görmüştür, bundan dolayı kral, güçlü ve düzenli bir ordu oluşturarak ülkesini her türlü tehlikeye karşı hazırlıklı hale getirmiştir. Fransız Devrimi gerçekleştiğinde 6 milyonluk nüfusu olduğu halde 200 bin askeri ordusu mevcuttu. Bunun içindir ki Prusya devleti 18. Yüzyılında olan savaşların çoğunda galip gelmiştir (Armaoğlu, 2010, s. 30). Prusya ülkesinin toprakları olan Königsberg şehri, Prusya'nın kuzeydoğusunda ve Rusya'nın sınırında olan yalıtılmış bir cezire gibidir ve Kant dünyaya geldiğinde bu şehir krallığın çok önemli şehirlerinden biri halindedir. Kant'ın çocukluk ve gençlik zamanlarında devletin yasası gereği şehir herkesin özgürce yaşadığı bir ortamdan yoksun olarak çok baskıcı bir durum bulunmaktadır. Königsberg şehri, çok gelişmesiyle tacirlerin ve bürokratların şehri olarak biliniyordu. Bu şehrin çok sayıda köprüsü bulunduğu için "*Kuzeyin Venedik*"i olarak adlandırılıyordu; Kant'ın zamanında bu şehir, çok geliştiği ve tacirlerin merkezi olduğundan dolayı çok sayıda yabancılara ev sahipliği yapmıştır (Kuehn, 2011, s. 34-38). Bunun için Kant'ın farklı medeniyetleri tanımak, farklı bölgeleri görmek ve farklı insanlarla tanışmak için şehir dışına yolculuk yapmasına fazla gerek kalmamıştır.

Kant'ın yaşamı hemen hemen 18. Yüzyılın hepsini kapsar; 18. Yüzyılın ikinci yarısının sonuçları tüm dünyayı sarsacak ve değiştirecek 1789 yılında Fransız Devrimi olmuştur. Fransız Devrimi ve Avrupa ülkeleri birbirleriyle savaşmaya başlamış, Avrupa'nın medeniyetinde gelişen düşünceler ve devlet sistemleri bütünüyle değişmeye başlamış. İşte Kant, Avrupa devletlerinin birbirleriyle çekiştiği ve savaştığı bir dönemde yaşamıştır. Kant, bunları gözeterek savaşların bitmesi ve ebedi barışın gelme arzusuyla herkesin özgür ve barış içinde yaşayacağı bir siyasal devlet düşüncesi ortaya koymuştur.

Kant'ın devleti, pratik akıl üzerine kuruludur; aynı zamanda Kant, devletin bir toplum sözleşmesinden oluşacağını dile getirir. Kant, bunun için toplumsal sözleşmeyle kurulan devleti bir olgudan ziyade aklın bir idesi olduğunu ifade ederek (Wood, 2009, s. 221), devleti, yurttaşların dışsal özgürlüklerini korumak için var olduğunu vurgular (Wood, 2009, s. 224). Kant, yine devleti, doğal hukukun yaratıcı ve koruyucusu olduğunu söyler. Bununla birlikte ona göre, devlet, insanların mutluluğunu sağlamakla sorumlu olmayıp onların özgürlüklerini korumakla görevlidir (Güriz, 2011, s. 206).

Kant'ın siyaset felsefesi aslında bir hukuk doktrini'dir. Bu nedenle devlet, bireylerin hukuk çatısı altında toplanması olarak betimlenebilir. Zira devlet, devlet olabilmek için kendine ait yasaları bulundurması gerekir ve yasalar ise zati gereği pratik akıldan meydana gelir ve dışsal eylemle alakalıdır. Bu dışsal eylemler, yalnızca yasalara ve dışsal tahakküme bağlı olan eylemlerdir. Bu görüş, soyutluğu ve üniversal olmasıyla beraber değerlendirildiğinde ahlak ve mutlulukla uyuyorsa da ikisine de tümüyle tarafsız haldedir. Kant, insanların başkalarını hak alanına girmediği sürece istediği doğrultuda dışsal eylemlerini yapabileceği özgürlüğüne egemen olduğunu işaret eder. Kant, devletin yurttaşlarına ahlaksal bir öğretimin almasına ve ahlaksal bir eylemin gerçekleştirilmesine yönelik baskı yapması doğru olmadığını vurgular. Filozof, eylemlerin düzenlenebilir bir durum olduğunu ve bunu ahlaksal yapan niyetlerin ise harici bir kuvvet tarafından türetilmeyeceğine işaret eder. Kant, devleti, yalnızca dışsal özgürlüğe isnaden yurttaşların mutlu olmasını sağlamak ve onların ahlaklı yapması gibi ödevlerden arındırılmış bir hukuk devleti olması gerektiğini altını çizer. Kant'ın devlet düşüncesi bu yönüyle, tamamen despotizm¹² sistemine kapalı olmakla bir cumhuriyet devletidir. Böylece Kant, devletin mevcut sistemini yasalardan başka kimse

---

¹² Mutlak bir politik bir güçle hükmeden tek bir yönetim biçimidir.

yargılayamaz ve bu devlete hukuksal düzene uymayan hiçbir görev yüklenemez olduğunu ifade eder (Hassner, 2010, s. 106-107).

Devletin yasalarından biri de insan haklarını korunmasıdır. Kant'a göre, insan doğuştan yani fitri olarak doğal hakkına sahip olmakla birlikte, bu da bir özgürlük hakkıdır ve özgürlükten mülkiyet hakkı doğar (Wood, 2009, s. 43). Bireylerin Mülkiyet hakkını korunması için ise devletin mevcudiyetini zorunlu kılmaktadır. Bireyin mülkiyet hakkı olmadığı takdirde bireyin özgürlüğü imkânsızdır (Güriz, 1992, s. 204).

Kant'ın hukuk düzeninden amacı, bireylerin özgürlüklerinin birbirleriyle uzlaşma içerisinde olmasıdır. Siyasal erkin görevi de bu uzlaşma içerisinde bireylerin özgürlük alanını tayin etmektir. Bu eylemi yerine getirecek olan iktidar, gücünü genel itibariyle yurttaşlardan almaktadır. İktidar, kişilerin özgürlük alanını tayin etmesinde sosyal sözleşmeyle uygulayabilir. Sosyal sözleşme, özgürlükleri korumak için yapılmış bir akıl ilkesidir. Sosyal sözleşme akıl ilkesi vasıtasıyla devlet yönetimine meşruluk zemini kazandırmakla birlikte güç haline getirir (Güriz, 2011, s. 204).

Kant, darbelere mutlak biçimde karşı olduğunu vurgular. O'na göre, kurulu sisteme karşı çıkararak düzeni bozmak, kargaşalara ve çekişmelere neden olmaktadır. Filozof, devleti yönetenler, hukuk kanunlarını ayaklar altına alması, aşırı vergi toplayarak adalet ilkelerine uymaması, askerlik kanunları koyarken eşitsizlik yapması gibi hukuk yasalarına aykırı davrandığında bile uyrukların yapabileceği tek bir şey, onu hukuk yasalarına aykırı olan yönlerini şikâyet etmekle yetinmesi gerektiğini belirtir (Wood, 2009, s. 220). Kant'ın, iktidara karşı olarak her nevi direnişe mutlak şekilde karşı çıkmasının temelinde yatan fikir, Fransız Devrimi'yle XVI. Louis'in idam edilmesi sonucu yaşanan şiddetli anarşi ve çekişmelerdir. Yani direnişin mutlak olarak yasaklanması bu şiddetli çekişmelerin yaşandığından kaynaklanmaktadır (Çörekçioğlu, 2010, s. 250). İktidara karşı darbe veya direnmenin kabul edilmesi, hukuk

sisteminin yok sayılmasına ve çökmesi yoluna götürebileceği durumu için darbe yasaklanmıştır. Filozofa göre, darbe veya direnme gibi durumların olduğu halde tek egemen erkten söz edilemez. Bu ihtilal, devlet egemenliğinin yegâne güç ilkesiyle uyuşmayan bir haldir (www.erdemyolu.com, 2013). Eğer ihtilalin gerçekleşmesi halinde uyruklar, tek egemen güç yönetenin elinde mi yoksa yönetilenin elinde mi olduğunu fark edememesinden dolayı yeni çekişmelerin doğuşuna neden olacağı için de darbeye karşı çıkmıştır. Ayrıca Kant'a göre, egemen güce karşı gelmek veya direnmek cumhuriyete ve devlete yönelik işlenebilecek en büyük suçlardan biridir. Zira bu suç cumhuriyetin bekasını yönelik bir tehdittir. Bunun için devlet başkanı yetkisiyle yegâne egemen güç ve yasaların uygulayıcısı da yalnızca devlet başkanıdır. Bunun üstünde başka hiçbir yetkili egemen güç yoktur (Kant, 2010, s. 42-43) Devlet başkanına itaat etmek yalnızca hukuksal bir ödev olmamakla ayrıca Kant'ın ahlak felsefesi yönünden de ahlaksal bir ödev niteliği bulundurmaktadır. Filozof, darbenin ahlaka ve hukuka aykırı görmekte birlikte darbenin yerine reformu uygun gördüğünü belirtir (Çörekçioğlu, 2010, s. 251-254).

Kant, ideal bir yönetim biçimi olarak 'cumhuriyet yönetimini' savunur. Filozofun cumhuriyet yönetimini savunması, devlet içerisinde egemen güç ayrımını savunması yönünden önem arz eder (Kersting, 2010, s. 76). Kant, cumhuriyet yönetiminin düzenli olarak yürümesi için zorunlu olması gerektiği vurgular. O, yönetim biçimini cumhuriyet olarak savunmasından dolayı egemenliğin uyruklara ait olduğu bir düşünceden yanadır (Kant, 1960, s. 18). Filozof, cumhuriyetin her bir ferdi, bu cumhuriyeti kendilerinden sonra gelecek kuşaklara devredilmesi gereken bir miras olarak taşımaları gerektiğini dile getirerek; cumhuriyetin her bir yurttaşı yasalar ve kanunlar önünde aynı eşitlikte olmasını vurgular. Cumhuriyet altında yurttaşların kabiliyetleri ve becerileri dikkate alınarak herhangi bir sosyal statüye yükselme konusun önü açık olduğunu belirten Filozof, cumhuriyetin hiçbir ferdine doğum nedeniyle üstün tutularak imtiyaz verilemeyeceğine ve yurttaşların statülerini veya unvanlarını kendi

soylarına devredemeyeceğini altını çizerek. Cumhuriyetin yasası altında kurulan hukuksal sisteme göre hayatlarını sürdüren kişilerin kendi işledikleri herhangi bir suçları haricinde hiç kimseye eşitsizlik yapılamayacağını belirtir (Kant, 1960, s. 18-20).

Kant, egemen gücün, cumhuriyet yasalarını tek başına belirleyemeyeceğini, yasaları koymak için dışsal özgürlüğün olması, eşitlik olması ve tüm yurttaşların birleşmiş buyruğu olması gerektiğini ifade eder. O, bununla birlikte her devletin sivil yasası cumhuriyet olmasını vurgular. Cumhuriyetçi yasa nedeniyle savaş ve barış yapma yetkisini kolay biçimde alınamayacağına işaret eden Kant; tiranlık yönetiminde savaş ve barış yapma konusu dünyanın en kolay işlerinden biri olduğunu altını çizerek (Kant, 1960, s. 19-20).

Filozof, egemen gücün; yalnızca tek kişinin elinde bulunduğu iktidarın 'otokrasi', azınlık bir grubun elinde bulunduğu iktidarın 'aristokrasi' ve çoğunluğun elinde bulunduğu iktidarın 'demokrasi' olarak betimlemektedir. Kant, diğer devlet yönetimlerini oluşturan yönetim şekillerini ise Cumhuriyet ve Despotizm olarak ele alır. Cumhuriyetçiliğin, devletin yürütme gücünün yasama gücünden ayrı olan bir hükümet sistemi olduğunu ifade eden Kant, despotizmi ise yürütme gücüyle yasama gücün tek bir egemenin elinde toplandığını ve yürütmenin bu gücün koyduğu yasaları uyguladığını belirtir. Kant, devleti yönetenlerin belirli bir sayıda olduğu ve yönetilenlerin sayılarını çok fazla yani halk olduğu halde anayasanın cumhuriyet yönetimine uygun düşeceğine inanır (Kant, 1960, s. 20-21). Kant, cumhuriyet sisteminde, devletin yurttaşları temsil ettiğini ve yurttaşların da egemen ve bağımsız yasa koyucu bir devleti temsil ettiğini vurgular (Hassner, 2010, s. 108).

Filozof göre, Ebedi Barıştan doğan a priori yasalar, devlet hukukuna öncülük etmektedir. Çünkü yasama, yürütme ve yargı unsurları birbirlerini tamamlayıcısı durumundadır. Ancak bu üç unsurun farklı azalarca kullanılması gerekir. Yasama kanunları ortaya koyma, yürütme

kanun tatbiki, yargı ise ortaya koyulan kanunlara mutabık her bir devlet görevlisini ve her bir yurttaşın üzerine düşeni yerine getirmesidir. Yürütme gücü, anayasal hukuka bağlı kalarak yasama organının teftişinde icraatını yerine getirir. Yasama ve yürütme konumundakiler yargı gücüne müdahale etmemeleri gerekir. Burada yürütmenin tek ödevi yargılamada olacak hâkimlerin tayin etmesidir. Devlet içerisinde kilise gibi ayrıcalıklı kurumların olmaması gerek (Kant, 1960, s. 20-22). Devlette tek bir kişinin ayrıcalığı söz konusudur, o de devlet başkanıdır. Devlet başkanında imtiyazın söz konusu olması onun şahsiyetinden dolayı değil sadece sahip olduğu makam ve görevinden dolayı bir ayrıcalığın söz konusudur. Filozofun, devlet başkanının görevinde sorumluluk unsuru İngiliz Anayasasında olan “*kral hata yapmaz*” düşüncesi üzerine temellendirilmektedir (Güriz, 2011, s. 205)

8. 2. Kant’ın Askeri Düşüncesi

Kant’ın askeri anlayışı olarak, ebedi barış üzerine ve savaşların bitmesi üzerine devletlerin kendi aralarında yapması gerektiği birkaç madde sıralamasından bahsedilmesi ondan sonra Kant’ın net bir askeri düşüncesinin ortaya koyulması daha uygun olur.

Kant, devletlerarasında ebedi barışın sağlanması için empirik statüde belirlemiş olduğu altı (6) ahlaki madde ortaya koyar. Buna göre devletler:

1. Taraflardan bir kendi özerk mevcudiyetini düşünerek savaş araçlarını gizleyip antlaşma yapması barış sayılmaz. Savaşın sona ermesi ve barışın gelmesi için böyle bir antlaşma içerisinde olunmaması önemli, eğer taraflardan biri savaş araçlarını kendinde gizleyerek antlaşma yaparsa bu barış anlamına gelmez sadece silahları bırakması ve tehdidin devam etmesi demektir. Taraflardan biri savaşamayacak biçimde zayıf olması halinde karşı taraf gizlemiş olduğu savaş araçlarını ilk fırsatta kullanması her an muhtemeldir. Kant’a göre, bu durum bir hükümdarın vakarına en

yakışmayan bir şeydir. Politika gereği, devletin gerçek zafer kazanması hangi vesileyle olursa olsun, eğer bu zafer kendi gücünü artırmak ise, Kant düşüncesine göre, bencillik ve barışa darbe vuran bir durumdur (Kant, 1960, s. 9). Böyle bir durum devletlerarası hukuka aykırı bu esas olmakla barış kurallarını ihlali demektir.

2. Devletler birbirleriyle çok büyük borçlar içine girmemeli. Normalde devletler ekonomini sağlamlaştırmak yolların yapımı veya verimsiz yerler için ambarlar oluşturulmasından çıkan borçlar bir tehlike oluşturmaz ama kredi sistemiyle çok borç alınan paralar devlet için tehlikeye yol açabilir. Bu para vasıtasıyla borç veren devlet, siyasi nüfus elde ederek borçlu olan devlet için tehlike oluşturabilir. Çünkü diğer devletlerin hazinesinden artan servet savaş hazinesi olarak ayrılır. Ekonomisi için borç alan devlet ticaretinin ve sanayisinin gelişmesi borçlar yüzünden baya gecikebilir veya diğer devletlerden geriye kalabilir. Böylece borç veren devletlerin savaş açması daha kolay olmakla birlikte bu fırsattan yararlanarak savaş açma eğiliminde olurlar. Böyle bir durum ebedi barış için kuşku uyandırarak barış antlaşması sayılmaz (Kant, 1960, s. 11-12).

3. Savaşlarda verilen sözleri tahrip edecek veya bozacak adaletsiz yöntemler uygulanmamalı. Savaş esnasında bile, düşmanla yapılan sözleşmeye bağlı kalınması yönünde güvenin olması gerek; eğer güven olmazsa, barış antlaşmasını yapılması imkânsızlaşacak. Verilen söze aykırı davranıldığı zaman, hukuka uygun yargılayacak bir mahkeme olmadığı için güç kullanarak hakkını savunma yoluna gidilir ve böyle bir durumda iki tarafın ortasında savaşın iyi kızıştığı bir ortam olacak. Kant, insanların böyle bir ortamda ebedi barışa ancak mezarda varabileceğini ifade eder yani birbirlerini öldürmek ve mezara göndermekten hiçbir şey olmayacak. Bunun için Kant'a göre, bu durumlara yol açacak şeylerin yasaklanması gerektiğini vurgular (Kant, 1960, s. 13-14).

4. Hangi boyutta olursa olsun, hiçbir bağımsız devlet, başka bir devletin hâkimiyeti adına tevarüs, mübadele ve alışveriş yapmamalı. Bir devlet, toprak parçası üzerine sahip olduğu gibi sahip olunan bir mülk değildir. Devlet, kendi hakkında yalnızca kendisinin karar verebileceği ve hiç kimsenin emri altında karar verme ve hiç kimsenin isteğine bağlı olmayan bir insan cemiyetidir. Devlet, bağımsızlığıyla bir ağaç gövdesi gibi, kendisinde zati kökler bulundurur. Ona, aşı yapılacak gibi, bir yabancı devletle birleştirmek, zatından soyutlamak, bir eşya gibi kullanmak olur ve bu da devlet hukukuna ve barış yasasına aykırıdır (Kant, 1960, s. 9-10).

5. Devletler kendi menfaatleri için zor kullanarak birbirlerini iç işlerine karışmamalı. Devlet içerisinde bir grup ortaya çıkarak ayaklanmasında buna devlet iç işlerine karışma anlamına gelmez yalnızca burada bir çekişme ve anarşi bulunmaktadır. Ama bu çekişmeler yüzünden yabancı devletler, kendi içerisinde çekişmelerle boğuşan bir devletin iç işlerine karışması barış antlaşmasına aykırı olmakla birlikte normal zamanlarda yani barış antlaşması olmadığı zamanlarda da yabancı devlerin iç işlerine karışması devletler hukukuna göre doğru değildir. Yabancı devletlerin karışması durumunda bağımsız bir milletin haklarını ihlal etmiş olur, bu yüzden uluslar arenasında kendini kötü örnek olarak teşkil etmiş olur, ayrıca tüm devletlerin bağımsızlığını tehlikeye atmış olur (Kant, 1960, s. 12). Bu da uluslararası devletler hukukuna göre doğru bir şey değildir ebedi barışın sağlanmasını imkânsız kılmaktadır.

6. Nihai olarak daimi askeri birliklerden oluşan ordular tümüyle kaldırılmalı. Kant'a göre, devletlerin daimi orduları her zaman bulundurması, başka devletleri korkutmasına neden olur, askerlerinin sayılarını daha da artırmasına ve bu devleti bir tehdit görerek o devletten daha güçlü olmaya onları teşvik eder. Bu rekabetin gittikçe artması, barışın gelmesine imkân tanımayarak savaşın gelmesini tetikler. Aynı zamanda askeri güçlerin olması, hazineyi korumasına neden olarak veya savaşlarda

ganimet alınarak hazineyi zenginleştirmesine neden olacak. Başka devletler için askeri güç ve malı zenginlik bir tehdit sayılacak, askeri gücü ve malı zenginliği olan devletlere, kendisi için tehdit bilen üçüncü devletler, kendilerine karşı saldırıyı önlemek için önce saldırıya geçebilirler. Çünkü ordu gücü, ittifak gücü ve para gücünün sonucu bir savaşın kapısını açılması demektir. Kant'a göre, Ebedi barışın sağlanması ve savaşın olmaması için devletlerarası daimi orduların kaldırılması gerek (Kant, 1960, s. 10-11).

Kant'ın aslında buradaki düşüncelerinden de nasıl bir askeri düşüncesi olduğu anlaşılıyor, yine de Kant'ın net askeri sisteminden bahsedilmesi uygun olacak.

Kant'ın yaşadığı dönemde devletlerin orduları, ülkenin iç ve dış güvenliğini korumak için şövalyeler ve paralı askerlerden oluşuyordu ve bu askerlerden düzenli ve daimi bir ordu oluşturulmaktaydı. Kant, ileride bahsedildiği gibi devletlerin, bu daimi orduların oluşturulması, silahlandırması ve asker sayısını gittikçe artırması, diğer devletleri sürekli tehdit etmesi; barışın devam etmesi küçük bir savaştan daha fazla külfetli/sıkıntılı hale gelmesinden ve ağır yüklerden kurtulmak için devletleri savaşmaya sürükleyeceğini altını çizer. Kant, paralı askerlerin ölmek ve öldürmek konusunda başkaları tarafından makineler ve aletler gibi kullanıldığını dile getirir, Machiavelli'nin dediği gibi paralı askerler alacağı ücretin peşinde, ister ölsün ister öldürsün hiç düşünmezler. O, kendilerini makine gibi kullandırmaları insan doğasıyla uyumadığına işaret eder (Kant, 1960, s. 10-11).

Hükümdarın kendi düşmanı olmadığı halde, ikinci bir devletin düşmanına karşı kullanılmak üzere askerlerini o ikinci devletin emrine verilmemesini vurgulayan Kant; böyle bir durumun insan doğasına aykırı olduğunu ve kendi yurttaşlarını keyfe göre iyi veya kötüye kullanarak eşya muamelesi yapmış gibi olduğunu düşünür. O, yine bunun da insan doğasıyla bağdaşmadığı belirtir (Kant, 1960, s. 10). Burada Kant,

devletlerin, daimi orduların kaldırması gerektiğini altını çizerek paralı veya ücretli askerilerin de olmasına karşıdır. Çünkü daimi ordular, diğer devletlerin savaşa teşvik etmesine, rekabete girerek onların daimi ordu kurmalarına ve kendilerine gelecek tehlikeyi önlemek için anıdan saldırılarına neden olacaktır. Aynı zamanda paralı askerlerin olması, öldürme, yağmalama ve şiddet kullanmalara neden olmasından dolayı Kant, karşı çıkmaktadır.

8. 3. Kant'ın Devlet ve Askeri Düşüncesinin Günümüzdeki Etkisi

Kant'ın siyasal devlet ve askeri düşüncesinin, günümüz dünyasına birçok devlet üzerine etki bıraktığını söyleyebiliriz. Dünyanın başlangıcında insanların bir araya gelerek sözleşmeyle kendi güvenliklerini sağlamak için bir devlet kurdukları gibi, bugün de insanlar toplum haline gelerek kendi aralarında bir sözleşme imzalayıp, aklını kullanarak veya düşünerek güvenlikleri veya bağımsızlıklarını korumak için devletler kurmaktadır. Günümüz devletlerini hangisi olursa olsun ister Amerika, ister Türkiye, ister Almanya ister Rusya vs. hemen hemen bütün dünya devletleri kendilerini bir hukuk devleti olarak tanıtmaktadır. Böylece Kant'ın devlet olarak bir hukuk devleti istemesinden günümüzdeki devletlerin de kendilerini bir hukuk devleti olarak ilan etmesi, Kant'ın hukuk devlet düşüncesinden etkilendiği açık ve nettir. Kant'ın, “*devletin amacı bireylerin özgürlüklerini sağlamak*” dediği gibi bugünkü devletlerin amacı da, yurttaşlarının özgürlüklerini ve güvenliklerini sağlamak ve haklarını korumak için var oldukları açıktır.

Kant, devlet anlayışı olarak yaşadığı dönemde Fransız ihtilalinin yaşanmasından dolayı ihtilale mutlak biçimde karşı çıkmıştır. Günümüz dünyasında da pratikte tüm devletler, ikinci bir devlete yapılan ihtilale karşıdır. Ama teoride devletler, kendi çıkarları olmadığı yerde ihtilale mutlak şekilde karşı çıkarlar, eğer kendi çıkarları söz konusu olduğunda ihtilale açık veya dolaylı olarak destek verirler. Bundan dolayı pratikte tüm

devletlerin mutlak biçimde ihtilale karşı olduğunu söyleyemeyiz. Çünkü örnek olarak, 15 Temmuz 2016 yılı, halk tarafından seçilmiş Türkiye Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan yönetimine karşı yapılan başarısız askeri ihtilale Gürcistan gibi bazı ülkeler tam destek verirken bazı ülkeler ise sessiz kalmayı tercih etmişti. Yine bir örnek, 3 Temmuz 2013 yılı Mısır'daki askeri ihtilalin, halk tarafından seçilmiş Muhammed Mursi yönetime karşı gerçekleşmesi üzerine Türkiye, Endonezya, Tunus ve Yemen Mısır'da yaşanan katliamı ve darbeyi şiddetle kınarken; başta Arap ülkeleri olmak üzere İsrail, askeri ihtilal yaparak Mısır yönetimini ele alan Genelkurmay Başkanı Abdülfettah el-Sisi yönetiminde geçici Cumhurbaşkanı seçilen Adli Mansur'u tebrik etmişti, ABD dolaylı yoldan askere destek vermişti, Rusya da devrimi desteklemişti ve Avrupa ülkeleri olmak üzere birçok ülke askeri darbeye destek olmuştu.

Kant'ın ebedi barış düşüncesine göre de, devletlerarası sürekli savaşın bir sonucu olmadığından devletler, sonunda mecbur kalarak barış yolunu seçmektedir. Örnek olarak, İkinci dünya savaşında Avrupa ülkelerinden İngiltere ve Fransa, Almanya karşı ve Almanya'nın Norveç ve İsveç'e karşı savaş açması yani savaşlarda yıkımdan başka sonuç alamayan Avrupa ülkeleri bu savaştan kurtulmak için barış yolunu seçmişler (Seydi, 2016, s. 632-635). Kant'ın ebedi barış düşüncesi üzerine binaen Avrupa ülkeleri gibi bugün dünya ülkelerin geneli barıştan yanadır.

Kant'ın devlet yönetimi olarak cumhuriyet yönetimini uygun görmesinden de, günümüz devletleri etkilenmiştir. Günümüzde birçok devlet, egemen güç, gücünü halktan aldığı ve yasaların egemen güç tek başına belirleyemeyeceği ancak yurttaşların birleşmesiyle yani halkı temsil eden meclis ile belirleyebileceği ve yani cumhuriyet sistemiyle yönetilmektedir. Burada Kant'ın cumhuriyet sistemi, devlet başkanı halk tarafından seçilerek yargıda atamalar yapması gibi belirli görevleri olmakla birlikte anayasanın yapılması halk tarafından temsilci olarak seçilen meclis/parlamento üyeleri uygular ve meclisten geçtikten sonra

devlet başkanının onayıyla yani Kant'ın "*anayasayı, egemen güç tek başına yapma yetkisi bulunmayarak ancak halkın birleşmesiyle yapabilir*" dediği gibi bir yönetim sistemidir. Buna örnek olarak, Türkiye, ABD, Arjantin, Afganistan, Angola, Brezilya, Endonezya, Meksika vs. devletler hemen hemen Kant'ın cumhuriyet sistemiyle yönetilmektedir (<http://tuncayilcim.av.tr>, s. bkz).

Kant'ın paralı askerlere karşı çıkması düşüncesinin de günümüzde etkisi olmuştur. Örnek olarak daha önceki filozoflarda bahsedildiği gibi, Türkiye, İran, İsrail, Rusya, Avusturya, Brezilya, Norveç, Gürcistan, Danimarka, Finlandiya, Litvanya, Meksika, Çin, Polonya, Letonya, Azerbaycan, Kamboçya, Kolombiya, Fildişi Sahilleri, Tayvan, Ukrayna, Ermenistan vs. ülkeler ilk askerlik eğitimi ve askerlik görevi için askerler herhangi bir ücret almamaktadır. Aslında paralı asker deyince aklımıza Machiavelli'nin kiralık askeri düşüncesi gelmektedir; burada Kant'ın da demek istediği Machiavelli'nin kiralık askeri düşüncesidir; zikredilen devletlerin sözleşmeli olarak paralı askerleri vardır ama bu devletler de ilk belli bir askeri eğitimde ve askeri görevde askerlerine hiçbir ücret ödememektedir. Kant'ın paralı asker düşüncesinden insanın aklına hemen şu durum gelmektedir: Kant paralı askerden amacı, yabancı bir devletten mi paralı askerlerin alınmasını yasaklar? Aslında Kant'ın paralı askerden amacı, devletler hem kendi askerlerini ücret karşılığı kullanmaması hem de yabancı bir devletten kiralık askerlerin alınmaması olarak her iki ilkede Kant'ın paralı askerlere karşı çıkma düşüncesine dâhidir. Zikredilen devletlerin günümüzde ücretli bir askeri sistemi istememesine rağmen, yabancı bir devletten gücünü güç katmak ücreti askerler alma ihtimali de bulunmaktadır. Çünkü günümüzdeki devletler güçlü olmak için ne uluslararası hukuku uyar ne de kendi yasa hukukuna uyar, menfaattarı ve çıkarları için her şeyi yapmaktadırlar.

III. BÖLÜM:

MODERN DÖNEM SİYASET FELSEFESİNDE ASKERİ YAPI

3. 1. Modern Dönem Filozofları ve Askeri Yapılar

Modern siyaset felsefesinin önemli öncüllerinden olan Machiavelli, More, Bodin, Grotius, Hobbes, Spinoza ve Kant yaşadıkları dönemde bölgelerinin ve ülkelerinin mevcut siyasal sistemini eleştirerek bir devlet ve bunun yanında devletin yarası olan bir askeriye düşünce ortaya koyduğu bahsedildi. Peki bu filozofların devlet ve en önemlisi olan askeriye düşüncelerinden, modern dönemden bugüne kadar ve sonuç olarak neler çıkmaktadır? bunlar üzerinde tartışacağız.

Machiavelli, Modern Dönemin başlangıcı olan Rönesans dönemiyle Modern Devletin ortaya çıkmasında büyük rol oynamakla birlikte laik ve ulusallık bir devlet düşüncesi ortaya koymuştu. Machiavelli'nin yaşadığı dönemde İtalya iç çekişmelerle ve dış güçlerin müdahale etmesiyle parçalanmıştı. İtalya'nın, bu sıkıntılardan kurtulması, birlik olması ve huzura kavuşması için ulusallık bir devlet sistemiyle yönetilmesini vurgulayan Machiavelli, bu devlet sisteminde herkesin itaat ettiği güçlü bir prensin olması gerektiğini savunur (Göze, 2011, s. 109-111). Machiavelli, laik ve ulusallık bir devleti yöneten prensin, devleti yönetebilmesi için kişisel ve dinsel inançlardan arınarak devletin bekasını koruyabilmesi için kendine ait bir ahlakı sisteminin olması gerektiğini vurgular (King, 2011, s. 133). Rönesans, Modern Çağ ve Modern Devletlerin 'Ortaçağ'ın tanrı merkezli bir düşüncesinden insan kaynaklı bir düşünceye geçişi' temel alan düşünceleriyle Machiavelli de modern çağın kurucularından biri olmakla birlikte devlet sisteminin tanrı merkezli değil de insan merkezli olmasının zorunlu olduğunu altını çizer (Machiavelli, 2017, s. 60-62). Machiavelli, siyasetinde devletin laik olmasının istemesiyle monarşi yönetim biçimini savunmaktadır. Devletin

ulusallık olmasından yana olmasıyla cumhuriyet yönetimi üzerinde durmaktadır (Ağaoğulları & Köker, 2013, s. 220).

Machiavelli askeri düşüncesi konusunda, İtalya'nın birliği, parçalanmışlıklardan, korkak kiralık ve paralı askerlerden kurtulması için İtalya'nın kendi yurttaşlarından oluşan zorunlu askeri birliğin kurulması gerektiğini savunmuştu. Machiavelli'nin askerliğin zorunlu olmasının savunması, ücretli ve kiralık askerlerin ülke ve devletin bekası için fedakârca savaşmadığını ifade eder. Bundan dolayı kiralık askerlerin savaş meydanında düşmana karşı zafer kazanması pek mümkün görülmez. Machiavelli'ye göre, düşmana karşı galibiyet elde etmek için ülke hükümdarının kendi yurttaşlarından oluşan bir askeri birliğinin olması mutlak şekilde gereklidir.

Machiavelli devlet ve askeri düşüncesinin, tıpkı kendi bahsinde zikir ettiğimiz gibi modern dönemden bugüne kadar gelen devletlerin üzerine etkisi görülmektedir. Bu yanıyla Machiavelli'nin devlet ve askeri sisteminde bugünden bakıldığında haklı yanları bulunmaktadır. Çünkü parçalanmış bir milletin veya devletin bir araya getirilmesi ve birliğini sağlanması için yönetimde liyakatli ve yetenekli bir prensin olması ve bu prens ülkeyi monarşi sistemiyle yönetmesi gerekir. Bir devlet, ülkesini, devletini ve yurttaşlarını korumak için kendi yurttaşlarından oluşan askeri birlikler yerine kiralık veya paralı askerleri kullanırsa devletin birliğini sağlayamamakla düşman karşısına zafer kazanması küçük ihtimaldir. Devletin, fedakârca vatani korumak için zorunlu askerlik yasasını uygulaması mutlak biçimde şarttır.

More'un yaşadığı dönemde İngiltere devlet sisteminde özel mülkiyetten dolayı yurttaşlar eşitlikten ve özgürlükten mahrum edilmekteydi. Bunun üzerine More, İngiltere'nin bu siyasal sistemini eleştirerek Machiavelli'nin laik bir düşünce sisteminin yani monarşi yönetimin aksine, eşitlik ve özel mülkiyetin yasak ve demokrasinin hâkim olduğu bir yönetimi savunur. Bundan dolayı More, cumhuriyetinde

herkesin eşit, özgür ve mutlu olmasının savunması, modern çağın kurucularından bir olduğunu göstergesidir (More, 2000, s. 51). Machiavelli, devletin bekasını korunması için düşman karşısına savaşılması gerektiğini söylerken, More, çok acil durumda kalmadıkça savaşılmayı uygun görmemekle birlikte ancak ütopya devleti kendini korumak için savaşmak zorunda kaldığı durumda savaşacağını ifade eder. Çünkü ütopya cumhuriyeti, ne kendilerini ne de komşu devletlerin savaşmasını sever. Zira savaş, istikrar ve huzuru bozmakla birlikte tahrip edicidir.

Machiavelli, mutlak biçimde askerliğin zorunlu olmasını vurgularken More, ütopya yurttaşlarının kadın ve erkek hepsinin zorunlu askerlik eğitim ve askerlik hizmetinin yerine getirmesini savunur. More'un kadın erkek herkesin askerlik hizmetinin yerine getirmesi konusunda zorunlu olmasını vurgu yapmasının birinci şartı ütopya yurttaşlarının arasında eşitliğin olması ve ikinci şartı olası bir savaşta veya savaşılması durumunda kalındığında herkesin savaşa hazır olmasının gerektiği bir durumdan dolayıdır.

More, devlet sisteminde demokrasinin savunması, onun döneminde İngiltere'de sıkı bir yönetimin olması, eşitliğin ve özgürlüğün olmamasından kaynaklıdır. Çünkü günümüzdeki gibi bir ülke sıkıyönetimle istikrarda değilse en uygun olan sistem demokrasidir ve ancak demokrasi yönetimliyle istikrara ve huzura kavuşabilir. Aynı zamanda kadın erkek herkesin zorunlu askerlik eğitim ve askerlik hizmetini yerine getirmesiyle ülke ve devletin korunması kaçınılmaz olacaktır. Eğer devletin tüm yurttaşları askerlik görevini yerine getirmezse olası bir savaşta düşman karşısına devletin yeterli askeri birliği yok demektir. Ayrıca eşitlik yasası da yerine getirilmemiş olacaktır. Bunun yanında tüm uyrukların askerlik eğitimi alması, nadir felaket dışında ülke ve devletin bekası daimdir demektir.

Bodin'nin yaşadığı dönemde Fransa'da dindarların önyargılı ve mutaassıp görüşleri Fransa'nın ve krallığın geleceğini tehlikeye atmış ve Fransa'nın iç savaşa sürüklemişti. Bodin, Fransa'nın bu tehlike ve iç savaştan kurtulmasını birçok ailenin sahip olduğu egemenliği altında yönetilmesiyle gerçekleşeceğini savunur (Ağaoğulları, Türk , Yalçinkaya , Yılmaz , & Zabcı, 2018, s. 407). More, devlet sisteminde eşitliğin hâkim olmasıyla demokrasiyi savunurken Bodin, Machiavelli'yle benzer bir düşünce ortaya koyarak devlet sisteminde parçalanmaz, bölünmez ve sürekli olan mutlak egemenliğin olmasıyla monarşi yönetim biçimini savunduğunu altını çizer. Burada Bodin, More'un devlet yönetimi olan demokrasinin aksine monarşi yönetim biçimini savunmakla Machiavelli'yle birleşmektedir. Bodin'e göre, mutlak egemenliğin sağlanmasında ve liyakatli kişilerin ortaya çıkmasında monarşi en uygun yönetimdir. Bodin, devletin kendi egemenliğini koruması için More ve Machiavelli gibi zorunlu askerlik sistemini savunur. Çünkü herkesin askerlik eğitimi ve askerlik hizmetini yerine getirmeyen bir ülkede, devletin mutlak egemenliğini sağlaması pek mümkün değildir. Zira zorunlu askerlik görevini yerine getiren yurttaşların bir kısmı ülke ve devletin değerini farkında olurken yurttaşların diğer bir kısmı zorunlu askerlik görevini yerine getirmeyince ülke ve devletin değerini farkında olmayabilir ve bunun sonucunda bir askerlik yapmayan yurttaşların devletin mutlak egemenliğine karşı çıkması mümkündür. Bundan dolayı Bodin, More ve Machiavelli gibi zorunlu askerlik sistemini savunur.

Bodin'in devlet ve askeri düşüncesi günümüzde olduğu gibi bir devlet kendi içerisinde bir takım tehlikeler ve savaşlarla mücadele ediyorsa bu devletin tehlikelerden ve savaşlardan kurtulup istikrara kavuşması için mutlak egemenlik sistemiyle monarşi yönetimi ön koşuldur. Bunun yanında vatanseverlik için tüm yurttaşların zorunlu olarak askerlik eğitimi ve askerlik hizmetini yerine getirmesi şarttır.

Grotius'un döneminde Hristiyanlık dünyasında toplumlar yasalara aykırı olarak sebepsizce birbirleriyle savaşmaktaydı. Ve insanların doğal hakları ve özgürlükleri çiğnenmekteydi. Bundan dolayı Grotius, devlet sisteminin temelinde ailenin olduğunu ve bu aileler doğal haklarını ve özgürlüklerini korumak için birbirleriyle sözleşme yaparak haklarını kendi içlerinden güçlü birine devretmesi gerektiğini altını çizer. Grotius'a göre bu şekilde adaletli ve insanların hak-hukuklarını koruyacak bir devletin oluşması mümkün olur (Öktem & Türkbağ, 1999, s. 138). Bodin ve Machiavelli, devlet yönetiminde düşünceleriyle monarşi sisteminden yana olurken Grotius, ailelerin sözleşme yaparak kendi içlerinde güçlü birini çıkması ve bu güçlü olan iktidar tüm yurttaşlara eşit şekilde hak tanınmasıyla demokrasinin savunmakla devlet ve zorunlu askerlik sisteminde genel itibarıyla More'yle birleşmektedir. Grotius'un More düşüncesinden tek farkı, More, kadın erkek herkese askerliğin zorunlu olmasından yana olurken Grotius, mutlak biçimde kadın erkek olarak belli etmeden ülke ve devletin güvenliği için askerlik eğitimi ve askerlik hizmetinin yerine getirilmesini zorunlu olmasından yana olmasıdır.

Peki Grotus, neden zorunlu askerlik sistemini savunur? Grotius, insanların doğal haklarını koruması için savaşı haklı bulur. Savaşmak içinde savaş eğitimi alınması gerekir, savaş eğitimi de ancak askerlik sistemi altında alır ve bundan dolayı askerliğin zorunlu olması gerekir. Grotius'un devlet sisteminde olduğu gibi günümüzde de aileler ve toplumlar sözleşme yaparak hak-hukuklarını korunması, eşit ve adaletli hak tanınması için kendi aralarından güçlü birini seçmektedir. Aynı şekilde bugünde insanlar doğal haklarını korumak için askerlik sistemi altında savaş eğitimi almaktadırlar.

Hobbes döneminde İngiltere'de kral ile parlamento arasında iktidar çekişmeleri sürmekteydi. Hobbes, bu sistemi eleştirerek tüm yurttaşları birlik ve korku içinde tutacak bir hükümdarla bir sistemin olması gerektiğini altını çizer (Hobbes, 2007a, s. 94). Hobbes, bu düşüncesiyle

More ve Grotius'un devlet yönetimi olan demokrasinin aksine monarşi yönetim biçimini savunmakla Machiavelli ve Bodin düşüncesine yaklaşmaktadır. Hobbes, siyasetinde monarşi sistemini savunması, parlamento ile kral arasında olan iktidar kavgalarıydı. Çünkü kral kendi üstünde hiçbir güç tanımayarak tüm yasa ve kanunların ortaya çıkarılması ve kaldırılmasında kendi hakkı olduğunu beyan ederken parlamento kralın bu haklarına karşı çıkmaktaydı. Bundan dolayı Hobbes, bu iktidar kavgaların olmaması için herkesin tek bir kişiden itaat ettiği sistemi olan monarşi yönetimini savunur. Ama Hobbes'un askerlik düşüncesi Machiavelli, More, Bodin Grotiu düşüncelerinden tamamen farklıdır. O filozoflar zorunlu askerliği savunurken Hobbes, "isteyen askerlik yapar ve istemeyene de askerlik yapası konusunda zorlanmaz" diye gönüllü bir askerlik sistemi ortaya koyar (Hobbes, 2007a, s. 160-161). Hobbes'un düşündüğü gibi bugün de birçok devletler, gönüllü askerlik veya paralı askerlik sistemi uygulamaktadır. Bugün gönüllü askerlik sistemi uygulayan devletlerin askeri birlikleri en güçlü askeri birlik olsa bile Hobbes'un gönüllü askerlik sisteminin Machiavelli'ye göre faydasından zararı çoktur. Çünkü gönüllü veya paralı askerler savaş meydanında ölmekten korkarlar ve düşman karşısına zaferi düşünmek yerine alacağı parayı düşünürler. Bundan dolayı Hobbes'un askeri düşüncesi zikri geçen filozofların düşüncelerine uyumluluk göstermez.

Spinoza'nın yaşadığı dönemde Hollanda Birleşik Eyaletler içerisinde siyasi gruplar olarak Orange ve Regent aileleri arasında iktidar çekişmeler devam etmekteydi. Bu iki grup arasındaki çekişmeler siyasal ve dinsel kavgaları ortaya getirmişti (Spinoza, 2008, s. 354-355). Bu kavgalar da insanların inançlarını özgürce ve akıl buyruklarına göre yaşamalarına engel olmaktaydı. Bundan dolayı Spinoza, herkesin inancını özgürce yaşayabilmesi ve kimse baskısı altında kalmadan kendi aklına göre hareket edebilmesi bir siyasal devlet sistemi önerir. Bu da Grotius'un devlet düşüncesinde olduğu gibi insanların kendi aralarında bir sözleşme yaparak ve yardımlaşarak haklarını bir kişiye devretmesidir (Spinoza,

2008, s. 106-108). Spinoza, bu sözleşme düşüncesiyle demokrasiyi savunmakla Grotius'a yaklaşmaktadır. Spinoza'ya göre, sözleşmeden çıkan bir hükümdarla demokrasi yönetimi altında siyasi partilerin çekişmeleri olarak biri monarşi sistemini ve diğer demokrasinin savunması sona erecektir. Böylece Spinoza'ya göre ülkede istikrar hâkim olacaktır.

Spinoza, askeri düşünce olarak Machiavelli, More, Bodin ve Grotus gibi zorunlu askerlik sistemini savunmaktadır. Çünkü ülkenin, devletin egemenliğini ve yurttaşların özgürlüğünü korunması için askeri birliklerden oluşan güçlü bir ordunun olması gerekir (Spinoza, 2012, s. 50). Eğer bir devletin güçlü askeri birliği yoksa demokrasi yönetimini yürütmesinin imkânın yoktur. Demokrasi demek ülke ve devletin egemenliği ve yurttaşların özgürlüğü demektir. Bunları sağlamak için de fedakârca ve herkesi eşit biçimde askerlik hizmetini yerine getirmesi gerekir. Spinoza da Machiavelli gibi yabancı askerlerin mutlak biçimde orduya alınmamasını altını çizer. Çünkü Machiavelli'nin dediği gibi yabancı askerlerin faydasından zararı çoktur.

Kant'ın yaşadığı dönemde Avrupa devletleri Fransız devriminden dolayı birbirleriyle savaş halindeydi. Grotius ve Spinoza'nın devlet düşüncesi olan ailelerin ve toplumların kendi aralarında sözleşme ve yardımlaşma yaparak aralarından birini seçmesi gibi Kant da Avrupa devletlerinin bu savaştan kurtularak huzura ve ebedi barışa kavuşmasını, sosyal sözleşme akıl ilkesi vasıtasıyla devletin meşruluk haline getirmesi yani toplum sözleşmesiyle seçilen hükümdarın hâkimiyeti altında gerçekleşeceğini altını çizer (Güriz, 2011, s. 204). Kant'ın bu sosyal sözleşmeden oluşan devlet sistemi hukuk devleti olmakla birlikte bir cumhuriyet devletidir. Kant'a göre, bu cumhuriyet devleti altında bireylerin özgürlükleri ve hak-hukukları korunacaktır. Bu yönetimle Avrupa devletleri arasındaki savaş sona erecektir. Çünkü Kant'a göre, insanların özgürlükleri, hakları ve mülkiyetleri korunduğunda savaş olmayarak ebedi barışın sağlanmasına neden olacaktır.

Kant, askeri düşüncesinde tezimizde ele aldığımız filozofların askeri düşüncelerinin tamamen aksine bir düşünce ortaya koyar. Kant, Fransız devrimi, devletlerin askeri güçleriyle birbirlerini tehdit etmesi, paralı askerlerin başkaları tarafından makineler gibi kullanılması ve ebedi barışın sağlanması için daimi askeri birliklerin tümüyle ortadan kaldırılması gerektiğini savunur (Kant, 1960, s. 10-11). Çünkü askeri gücün olduğu yerde her zaman savaşın olması kaçınılmazdır. Bundan dolayı askeri birliklerden oluşan orduların mutlak şekilde kaldırılması gerekir. Kant'ın Avrupa devletlerine sosyal bir sözleşmeyle kurulan cumhuriyetin önermesi, tıpkı günümüzdeki gibi savaşımlardan kurtulmak ve istikrara kavuşmak için Kant gibi bir çözüm yoluna gidilmektedir. Kant'ın, Avrupa devletleri için böyle bir çözüm önermesinde de ve bu düşüncelerinin günümüz dünyasına etkisi bakımından da devletlerin istikrara kavuşması için çok büyük rol oynadığını söyleyebiliriz. Ama Kant'ın askeri güçlerin kaldırılması düşüncesinde şöyle bir şey ortaya çıkar: Eğer bir devletin askeri gücü yoksa ülkesini bağımsızlığını sağlayamayarak ve yurttaşlarını özgürlüğünü koruyamaz. Ama Kant, Fransız devriminde yaşanan olaylardan dolayı burada haklı olabilir fakat günümüz dünyasında Kant'ın düşündüğü gibi işler yürümez. Kant'ın biraz farklı düşünceleri olsa da kendi döneminden günümüze kadar gelen düşünceleri günümüzü aydınlatmaktadır.

3. 2. Modern Dönem Filozoflarının Askeri Yapılara Etkileri

Dünyada imparatorlukların, krallıkların ve devletlerin kurulmasıyla askeri yasa veya askeri güç veya askeri birlikler ortaya çıkmıştır. Bu kuruluşlar, uyruklarını ve kendilerini korumak için hep askeri birlikler oluşturmuşlardır. İmparatorlar, krallar ve devletler, askeri güçleri vasıtasıyla imparatorluklarını, krallıklarını ve devletlerini korumuş, geliştirmiş ve kendi toprakları dışında diğer bölgelere askeri güçle saldırarak genişletmişlerdir. Aynı şekilde dünyanın başlangıcından itibaren bugüne kadar, toplumlar ve devletler, askeri güçle ırzlarını,

dillerini, kültürlerini, ırklarını ve dinlerini koruya gelmişlerdir. Bir toplumun veya bir devletin eğer askeri gücü yoksa ne ırzını, ne dinini, ne kültürünü, ne dilini, ne ırkını ve ne de kendini koruyabilir. Bundan dolayı toplumların ve devletlerin bunları koruyabilmesi için askeri güç oluşturmaları kaçınılmazdır. Yine devletlerin askeri gücü yoksa düşman saldırılarına da karşı gelemeyerek yenik düşmesi muhtemeldir. Bir toplum veya bir devlet için askeri güç o kadar önemlidir ki nitekim bir insan omurgasız yaşayamazsa, toplum veya devlette de askeri güç bir omurgadır ve askeri gücü olmayan bir devlet bağımsız bir devlet olamaz. Bundan dolayı askeri güç bir devlet için çok büyük önem taşımaktadır.

Askeri güçle kendini savunmada peygamberler, antikçağ ve modern çağ tarihlerinde önemli olduğu gibi, günümüzde de ister savunma olsun, ister savaş olsun ister barış olsun vs. her zaman ve her koşulda askeri güç büyük rol oynamaktadır. Bugün Amerika Birleşik Devletleri, Rusya, Çin, Hindistan, İngiltere, Fransa, Türkiye ve Güney Kore gibi ülkeler kara hareketi olarak askeri güçleriyle/ordularıyla ön plana çıkmaktadır. Teknolojinin gelişmesiyle siyaset yönünden devletlerin sözde açık olarak askeri gücü ön plana çıkarmazlarsa da aslında askeri birlikleri en güçlü olduğu devletler, olası bir savaş için birbirlerini askeri güçlerini dikkate almaktadırlar.

Eskilerde olduğu gibi, günümüzde de devletler, askeri güç sayesinde yurttaşlarını hak-hukuklarını korumak, güvenliklerini, eşitliğini ve huzurunu sağlamakla; işlenebilecek suçlar olarak cinayeti, hırsızlığı, yaralamayı, tacizi, tecavüzü ve anayasal düzene muhalefet etmeyi önlemektedir. Aynı zamanda devletler, askeri güçleriyle ülkesinin istikrarını, düşmana karşı güvenliğini ve bağımsızlığını korumaktadır. Bir devletin eğer askeri gücü yoksa vatandaşlarını zorbalıklara karşı hak-hukuklarını koruyamayarak cinayete, hırsızlığa, tacize, yaralamaya, tecavüze ve devletin koyduğu kuralların çiğnenmesine engel olamayacaktır. Yine bir devletin askeri gücü yoksa, ülkesini güvenliğini

ve istikrarını sağlayamayarak düşman saldırılarına karşı duramayacaktır. Ayrıca Devletin, yasalarını iyi bir şekilde yürütmesi, ülkesinde ve çevresinde güçlü bir siyaset izlemesi askeri güçle sağlanır. Eğer bir devletin askeri gücü yoksa kendi ülkesinde ve çevresinde yani iç ve dış siyasette bir politika izlemesi pek mümkün değildir. Askeri gücü olmayan bir ülke veya devlet, iç siyaset olarak yurttaşlarının haklarını eşit biçimde savunmasında yetersiz kalacaktır. Çünkü ülke içerisinde bir yurttaş, başka bir yurttaş karşı suç işlediğinde devletin askeri gücü yoksa suç işleyen yurttaş muhakemeye getiremeyecektir veya “neden bu suçu işledin” diye gözaltına alamayacaktır. Bu durumda devletin, suç işlenmesine maruz kalan yurttaşın hakkını ve özgürlüğünü yasalara göre koruyamadığı ortaya çıkar. Aynı zamanda askeri gücü olmayan bir devlet, dış siyasette de yetersiz kalacaktır. Çünkü askeri gücü olmadığı bir devlet, diğer devletlere sözünü dinletmesi, aradaki ülkesini ve devletini yararına olacak önerileri kabul ettirmesi ve uluslararası alanda tanınması zor olacaktır. İşte askeri gücün başka nice sağladığı olanaklar da askeri güce bağlıdır. Devleti devlet yapan tüm yasaları içerisinde en dikkat çeken askeri yasa olmakla birlikte çok büyük öneme sahiptir.

3. 3. Modern Dönem Filozofları ve Askeri Yapı Değerlendirmeleri

İlkçağdan itibaren siyaset alanındaki filozoflar, insanların ve toplumların güvenliğini ve istikrarını sağlayacak bir devlet düşüncesi ve devlet sistemi ortaya koymuştur. İnsanların ve toplumların bu devlet sistemi ve devlet yasaları altında zorunlu olarak hayatlarını sürdürmesinden dolayı insanlar içerisinde eşit biçimde adaletin sağlanmasına neden olmuş ve dünya yaşanır hale gelmiştir. Filozofların ortaya koyduğu devlet düşünceleri, devletin varlığını sürdürebilmesi ve bağımsızlığını sağlayabilmesi için kendine mahsus bir takım yasaların olması gerekir. Bir devletin egemen bir devlet olabilmesi için devletin yasalarından en önemlisi askeri yasınının olmasıdır ki devlet bu asker

vasıtasıyla yurttaşların, ülkenin ve devletin güvenliğini sağlayabilsin, yurttaşlara, ülkeye ve devlete yönelik içeriden ve dışarıdan gelebilecek tehlikelere ve saldırılara karşı gelebilsin.

Antik Çağ filozoflarından Platon, devlet yurttaşlarını güvenliğini sağlamak ve ülke ve devlete yönelik içeriden ve dışarıdan gelebilecek tüm tehlike ve saldırılara hazırlıklı olmak için devletin koruyucu ve askeri sınıf yasasını yani askeri birliklerden oluşan bir ordu gücünü olması gerektiğini savunmuştur. Yine Antikçağ önemli filozofu Aristoteles, devlet uyruklarını güvenliğini sağlaması ve ülkenin ve devletin egemenliği ve bağımsızlığı için askeri birliklerin önemine dikkat çekmiştir. Aynı şekilde Antikçağ filozoflarından olan Sokrates de bir devlet hâkimiyetini kendi içinde ve çevresinde oturtmak için ve düşmandan uyruklarını ve ülkesini korumak için mutlaka paralı veya devletin kendi uyrukların oluşan bir askerlerin olması devlet için ön koşul olduğunu vurgulamıştır.

Ortaçağ filozoflarından İbn Haldun, yukarıda zikri geçen filozoflar gibi devlet uyrukların özgürlüklerini korumasında ve ülkesini egemenliğini sağlamsında devletin kendi yurttaşlarından oluşan askeri birliklerini bulunması konusunda Machiavelli gibi paralı veya kiralık askeri sistemini reddederek milli bir askerlik sistemi savunmuştur.

Devletlerin askeri yasası konusundaki Antikçağ ve Ortaçağ filozofların düşünceleri Modern Çağ'a kadar böyle gelmiştir ama Modern Çağ filozoflarında modern devlet veya ulus devlet söz konusu olunca devletlerin askeri yasası daha da belirginleşmiştir. Çünkü Modern Çağ filozofların birçoğu askeri yasayla ilgili, tıpkı çalışmadaki filozofların Modern Çağ devletlerin askeri yasasındaki düşünceleri gibi fikirleriyle öne çıkmıştır. Modern Çağ'da devletlerin askeri yasası konusunu ele alan filozoflar, nispet Antikçağ ve Ortaçağ filozoflarından sayı olarak neredeyse çoğunluk göstermektedir.

Antik Çağ'dan itibaren günümüze kadar özellikle çalışmanın konusu olan Modern Çağ filozofların, devletin yasaları içerisinde özellikle askeri yasaya dikkat çekmesinin amacı, dünya devletleri ilk başta ülkesini, yurttaşlarını ve devletini hak-hukukunu özgürlüğünü korumak ve bağımsızlığını ve güvenliğini sağlamak için askeri güç oluşturmuşlardır. Devlet yasaları içerisinde özellikle askeri yasası olmasının amacı, devletin kendi ülkesinde ve uluslararası alanda iyi ve güçlü bir siyaset izlemesidir. Devletin askeri yasası veya askeri gücü olmadan kendi ülkesindeki kalkışmaları, direnişleri ve isyanları bastıramayacaktır. Askeri güç olmadan uyrukların kimsenin baskısı altına kalmadan eşit biçimde yaşamaları ve muamele görmeleri yerine getirilemeyecektir. Çünkü ülke içerisinde uyrukların haklarını zorbalıkla gasp edenler çıkacaktır, yurttaşların haklarını gasp edenleri ancak askeri güçle engellenebilecektir. Bir insan, başka bir insana karşı veya devlete karşı suç işlediğinde devletin askeri gücü olmadan suç işleyene ceza veremeyecektir. Zira suç işleyeni devlet mahkemesine getirmek ve devletin emrine boyun eğdirmek için askeri güç gerekli görülmektedir. Tüm yurttaşların serbestçe fikirlerini söyleyebilmesi veya ifade özgürlüklerinden yararlanabilmesi yine askeri güce bağlıdır. Devletin askeri gücü yoksa bir yurttaş fikrini söylediğinde bundan rahatsız olanların karşı tarafa saldırıları engellenemez. Devletin başka yasaları yanında askeri yasası olmadan, tüm yurttaşlar kendilerine özgü inançlarını, dinlerini ve mezheplerini özgürce yaşaması pek mümkün olmayacaktır. Bir devletin ülkesi içerisinde mutlaka inanç, din ve mezhep yönünden mutlaka farklı gruplar veya farklı toplumlar çıkacaktır ve bunun yanında bir inanca ve dine bağlı bir toplum, başka bir inanca bağlı bir topluma her ihtimal karşı çıkması veya o toplumun inancını engellemesi mümkündür. Eğer farklı inançlara bağlı toplumların birbirlerine karışmadan özgürce yaşamaları için devletin askeri gücü olmazsa herkesin kendi inancını yaşamasında problemlerin ve kargaşaların ortaya çıkması muhtemel olacaktır.

Yine devletler, uluslararası alanda kendinden söz ettirmek, bağımsız olmak ve dışarıdan gelebilecek saldırılara karşı mücadele etmek için askeri güç oluşturmaktadırlar. Devletler, yurttaşların güvenliğini sağlamak, ülkesini ve devletin bağımsızlığı korumak için askeri güce ihtiyaç duymaktadır. Eğer bir devletin askeri gücü yoksa ilk başta her an gelebilecek saldırılara karşı yurttaşlarını koruyamayarak ve dışarıdan gelebilecek düşman saldırılarına karşı ülkesini ve devletini güvence altına almaz. Aynı zamanda uluslararası anlaşmalarda devletlerin askeri gücü dikkate alır. Yine devletlerin askeri birliklerin oluşturmasındaki amacı, devletlerarası bir takım anlaşmazlıklar veya bir devlet başka bir devleti tehdit etmesi sonuçları her an savaşların doğabileceği ve savaş meydanında çarpışacak güçlü askeri birliklerin olmasını gerektirmekle birlikte, eğer bir devletin askeri gücü yoksa çoktan yenilmesi kaçınılmaz olduğundan dolayı devletler mutlak biçimde askeri güç oluşturmaktadırlar. Ayrıca devletlerarası savaşların olması ve barışın sağlanması askeri güce bağlıdır. Eğer bir devletin askeri gücü yoksa karşı devlet barış yapmaya ihtiyaç duymaz ve devletin askeri gücü olduğunda karşı devleti, mukabil tarafın askeri gücünü düşünerek ve yenilmesinden korkarak mecbur barış yapmak zorunda kalması muhtemeldir. İşte tüm bunlar için devletler, düşmana karşı gelebilmek ve saldırıları önlemek için askeri birlik kurmuşlardır.

SONUÇ

Devletlere ülkesinin istikrarı, bağımsızlığı, güvenliği, egemenliğini sağlamsı ve ülkesini her türlü tehlikeye karşı savunması; yurttaşlarını özgürlüğü ve güvenliğini koruması için bir güç gerekmektedir. Bu güç olmadan devlet, ne yurttaşlarını koruyabilir ne de ülkesini her türlü tehlikeye karşı savunabilir. İşte tam bu noktada devletin ihtiyaç duyduğu her zaman ellerinde silah, ülkenin ve yurttaşların güvenliğini sağlayan askeri gücün oluşumu devreye girmektedir. Askeriye kavramın veya askeri yasanın şekillenmesini ya da oluşumunu zorunlu kılmasının temelinde vatan savunması yatmaktadır. Daha açık olarak, içeriden ve dışarıdan gelebilecek tüm tehlikelere karşı ülkenin istikrarını, egemenliğini ve güvenliğini sağlamak; uyrukların da hürriyetini ve güvenliğini korumak askeri gücün devlet çatısı altında şekillenmesine neden olmaktadır. Bir bölgenin veya bir ülkenin bağımsızlığı ve egemenliği için mutlaka bir devleti olur ve bu devlet kendi bağımsızlığı, ülkesini egemenliği için mutlak şekilde askeri yasa oluşturur. Yani bir ülkenin bağımsızlığı ve egemenliği için mutlaka bir devlete ihtiyacı vardır, devletin de bağımsızlığı ve egemenliği için bir askeri güce ihtiyacı olduğu ortaya çıkar. Böylece bir devlet için askeri güç mutlak biçimde gerekli hale gelmektedir.

Yine devlet yönetimi, ülkede toplumsal düzenin nasıl sağlanacağı olgusunu gündeme getirmektedir. İşte bu kertede devlet yönetiminde toplum düzenini sağlamak için hangi kriterlere başvurulması gerektiği konusunda askeri gücün önemi devreye girmektedir. Toplumsal normlara göre oluşan devlet çatısı altındaki askeri güç, devlet yönetimi çerçevesinde insanları ve toplumları bir arada tutarak iyi bir yaşam sunmakla birlikte güvenliklerini sağlama konusunda etken rol oynamaktadır. Bununla beraber askeri güç, devletin varlığı, büyük güç oluşu ve yönetimi sağlamsı konusunda kendisinden söz ettirmektedir. Devletin yönetimi altında insanların farklı coğrafyalarda, farklı kültürlerde, farklı inançlarda

ve değişik ekonomik durumlarda yaşamaları, devlet yönetiminde bu durumu nasıl idare edeceği ve toplum düzenini nasıl oluşturacağı konusunda, devlet yasaları içerisinde askeri yasa veya askeri güç yine büyük rol oynar. Eğer devletin askeri gücü yoksa bu durumda olan insanları ve toplumları idare etmesi ve bir arada tutarak onlara iyi bir yaşam sunması pek mümkün görünmediğini ortaya çıkar. Devletin askeri gücü, iktidarı çok etkin bir durum haline getirmekle beraber siyasetin iyi işlemesine, kamusal düzene ortam yaratmasına; farklı kültürlerde, farklı inançlarda ve farklı coğrafyada olan insanları ve toplumları bir arada tutup uzlaşa içinde yaşamalarına sebebiyet verdiği görülmektedir.

Devlet, özgürlük, egemenlik ve yasa kavramları ile askeriye arasındaki ilişki hiç şüphesizdir ki insanın fiziksel bedeni ve ruhu (aklı) arasındaki ilişki kadar birbirinden ayrılmayan birer parçalardır. Nasıl ki insanın bedeni, verilen emirleri kuşkusuz yerine getirmekle görevliyse, insanın yönlendirme konusundaki akli da yerine getirilecek edimleri muayyen ölçütlere göre aksiyonlaştırmakla görevlidir. İşte devletin esas noktası bir olguyu aksiyonlaştırmada askeri güçle yerine getirmektedir. Devlet ile asker arasındaki bu ilişki çağlar boyunca süre gelmiştir ve halde devam etmektedir. Devletin, askeri güçle görevlerini yerine getirmesinin birçok nedeni bulunmaktadır, ama ana neden kendisi ve ülkesinin güvenliğini ve bekasını korumak; ve yurttaşlarına iyi bir yaşam sunmakla pozitif olarak toplum düzenini sağlamaktır.

Modern Çağ'ın başlangıcı olan Rönesans dönemi ile fikir dünyasındaki değişim ve dönüşümlere yön düşünürlerden birisi de şüphesiz Niccolo Machiavelli'dir. Machiavelli'nin düşünce dünyasının veya askeri düşüncesinin şekillenmesinde virtu (beceri, yetenek), fortuna (talih) gibi kavramların etkili olduğu görülmektedir. Machiavelli'nin düşüncelerinden bizim için önemli olan, onun devlet ve askeriyeyle ilişkin getirdiği farklı fikirlerdir. Düşünürün fikirlerini oluşması, İtalya'nın bulunduğu karmaşık siyaset düzeninden kaynaklıdır. Bundan dolayı

filozof, yaşadığı dönem itibarıyla gerek bulunduğu siyasi durumdan gerekse İtalya'nın karmaşık bir halde olduğundan edindiği tecrübelerle İtalya ve gelecek kuşaklar için siyaset açısından bir devlet düşüncesi ortaya koyarak ve bunun yanında devletin önemli yasası olan askeri sistemin nasıl olması gerektiği konusuna vurgu yapmıştır. Machiavelli tezini farklı kılan ise görüşlerinin temelini oluşturan Ortaçağ'daki teosantrik yani tanrı merkezli düşüncenin yerine akılcı ve rasyonel bir anlayış ortaya koymasıdır.

Machiavelli'nin devlet ve askeriye düşüncesinin ve onun asıl siyasal anlayışının amacı, İtalya'daki çekişmelerin ve parçalanmışlıkların bitirilmesi ve siyasi ve askeri istikrarın sağlanması ve devletin bekasıdır. Machiavelli'nin İtalya'daki siyasal düzeni ve birliği ve devletin kendi yurttaşlarından olan sadık askeri birliği sağlamayı hedeflemesi, günümüz ulusal devletlerinin askeri oluşumlarında etkili olmuştur. Machiavelli'nin, üzerinde önemle vurguladığı, ister paralı asker olsun ister yabancı asker olsun bunlara güven eksikliği olduğundan dolayı ulusal bir askeri birliğin oluşumuna ihtiyaç duyulmanın kaçınılmazlığıdır. Günümüz devletleri de her ne kadar teknolojik silahların gelişmeleri olsa da milli ve ulusal bir askeri birliğin oluşumundaki faaliyetlerini sürdürmektedirler. Machiavelli'nin milli bir askeri birlik veya milli bir ordu düşüncesi, aynı zamanda devleti yönetenlerin hem kendilerini sağlamlaştırmasının hem de ülkenin uluslararası alanda daha güçlü tutmanın bir yolu olarak düşünülebilir. More, devlet ve askeri düşüncesinde İngiltere'deki mevcut siyasal sistemi eleştirerek yeni bir sistem önermesinin nedeni, İngiltere'nin içinde bulunduğu huzursuzluk olarak İngilizlerin birbirlerine yönelik kötü davranmaları, İngiltere'de bir iç savaşın yolunu açmıştı. More'un devlet ve askeri düşüncesinden amacı, İngiltere'de herkese eşit davranacak demokrasi altında bir cumhuriyetin kurulmasıdır. Aynı zamanda İngilizlerin birbirlerini haklarına saygı duyması, kendi haklarını koruduğu gibi başkalarını haklarını da koruması; devletin yasası olarak ülkeni, devleti ve kendilerini güvenliklerini korumak için herkesin zorunlu olarak

askerlik eğitimi alması yönlerinde İngiltere’de ideal bir toplumun oluşmasıdır.

Bodin’in yaşadığı dönemde Fransa’daki dinsel ve mezhepsel çekişmeler Fransa’yı iç savaşa sürüklemişti. Bundan dolayı Bodin, Fransa’nın bu çekişme ve iç savaştan kurtulması için Fransa için monarşi yönetimi altında bir devlet ve askeri düşünce ortaya koyar. Bu monarşi yönetiminde tek egemen güç devlettir, bölünmez, parçalanmaz ve tektir. Bodin, Fransa’nın bu iç savaştan, monarşi sistemi altında devletin mutlak egemen olması, devletin üstünde başka bir egemen gücün olmaması ve bu devletin mutlak egemenliğini korumak için askeri birliklerden oluşan güçlü ordunun olması durumunda kurtulabileceğini altını çizer. Bodin’in devlet ve askeri düşüncesinden amacı Fransa’nın bu iç savaştan kurtularak huzura kavuşmasıdır. Grotius’un döneminde Hıristiyan devletleri birbirleriyle nedensiz kanlı savaş içerisindeydiler. Grotius, Hıristiyan devletlerin, ortada ufak bir incir çekirdeği kadar önemli bir şey olmayan nedenlerle birbirleriyle çatin savaş içinde olduklarını ve her insanın doğal hakkı olan özgürlüğünü çiğnendiği bir siyaset izlediklerini ifade eder. Hıristiyan devletlerin arasındaki bu savaşların bitmesi ve barışın sağlanması için Grotius, bu Hıristiyan devletlere demokrasi yönetimi altında bir devlet ve askeri düşünce ortaya koyar. Grotius, Hıristiyanların bu kanlı savaştan kurtulması için savaşların haksız yanları olduğunu ve demokrasi yönetimi altında devlet ve yurttaşları koruyacak devletin kendi yurttaşlarından oluşan askeri birliklerden oluşan güçlü bir ordunun olması gerektiğini savunur. Grotius, bu düşüncelerinden Hıristiyan devletlerin arasındaki kanlı savaşlarını sona ermesi ve barışın sağlanmasıdır.

Hobbes’un yaşadığı dönemde İngiltere’de kraliyet ile parlamento arasında iktidar çekişmesi sürmekteydi. Bundan dolayı Hobbes, İngiltere’deki bu iktidar kavgasını sonlanması için İngiltere’nin monarşi sistemiyle yönetilmesini savunur. İngiltere’nin monarşi sistemi olan tek bir hükümdar ile yönetilmesi vurgulayan Hobbes, İngiltere devletinin

ihtiyacı olmadığı sürece askeri birliklerin olmamasını altını çizer. Çünkü askeri birliklerin olması başka devletlerin kışkırtılmasına yani askeri birliği olan devlete karşı diğer devletlerin askeri birlik oluşturmalarına ve o devletlerin anıdan saldırmasına neden olacaktır. Böylece Hobbes, askeri gücün sadece ihtiyaç dışında olmaması gerektiğini savunur. Spinoza'nın yaşadığı dönemde, Avrupa'da Birleşik Eyaletler içerisinde Orange Ailesi askeri birliklerden oluşan ordu idaresini elinde bulunduruyordu. Regent ekibi ise finansmanla şehirler ve bölgelerin yönetimine sahipti. Eyaletler içerisinde bu iki güç birbiriyle sürekli çekişmeler halindeydi. Spinoza, bu çekişmenin aklın buyruğuna uygun olmadığını ve demokrasi yönetimiyle aklın buyruklarına uyulması gerektiği takdirde bu çekişmelerden Birleşik Eyaletlerin kurtulabileceğini ifade eder. Spinoza, Birleşik Eyaletler, Hollanda'nın demokrasi sistemiyle yöneterek Hollanda yurttaşların oluşan güçlü bir ordunun olması durumunda barışın sağlanabileceğini ve Hollanda yurttaşlarının özgürlüklerini korunabileceğini vurgular. Spinoza'nın bu düşüncelerinden hedefi, Hollanda uyruklarını özgürlüklerini sağlanması ve çekişmelerin sona ermesidir.

Kant'ın döneminde ise Avrupa devletleri Fransız Devriminden dolayı birbirleriyle savaş halindeydi ve bu savaşlardan dolayı insanların özgürlükleri çiğnenmekteydi. Bu savaşlara şahit olan Kant, ebedi barışın gelmesi ve insanların özgürlükleri sağlanması gerektiğini savunur. Aynı zamanda Fransız Devriminde hep savaşların yaşandığından dolayı daimi ordularını kaldırılması gerektiğini altını çizer. Kant'ın bu düşüncelerinden amacı ebedi barışın sağlanması ve insanların özgürlükleri korunmasıdır.

Machiavelli ile birlikte bu filozofların hepsinin amacı, yaşadıkları dönemde bölgelerini ve devletlerini içinde bulunduğu çekişmeler, kargaşalar, bazılarının ülkelerinde bulunan dinsel ve mezhepsel kavgalar, iç savaşlar ve dış düşmanların saldırılarından ülkelerini ve devletlerini kurtarmak ve istikrarlı hale getirmektir. Bu filozofların her birinin hedefi devletlerini istikrarı, bağımsızlığı, özgürlüğü, egemenliği ve bekasının

sağlamaktır. Ayrıca devletin yurttaşlarına iyi bir yaşam sunmasında ve güvenliğini korumasında, askeri yasa veya askeri birliklerin büyük rol oynadığı bilinmektedir. İşte filozofların her birinin devlet ve askeriye düşüncelerinden amaçları, kendi devletleri veya dünya devletlerinin istikrarı ve bekası için önerinde bulunduğu önemli yollardır. Filozofların, devlet ve askeriye alandaki önerdiği bu düşünceler günümüz devletlerinin birçoğunu istikrara kavuşturmaktadır. Böylece tezimizde ele alınan filozofların devlet ve askeriye ilişkin düşüncelerinin etkisini, kendi yaşadıkları çağla birlikte özellikle günümüzde nasıl yansıdığına şahit olmaktadır.

KAYNAKÇA

Ağaoğulları, M. A., & Köker, L. (2013). *Tanrı Devletinden Kral - Devlete*. Ankara: İmge Kitabevi.

Ağaoğulları, M. A., Akal, C., & Köker, L. (1994). *Kral Devlet Ya Da Ölüm Tanrı*. Ankara : İmge Kitabevi.

Ağaoğulları, M. A., Türk , D., Yalçınkaya , A., Yılmaz , Z., & Zabcı, F. (2018). *Sokrates'ten Jakobenlere Batı'da Siyasal Düşünceler* . İstanbul: İletişim Yayınları .

Akal, C. (2003). *İktidarın Üç Yüzü* . Ankara : Dost Kitabevi .

Akal, C. B. (1997). *Modern Düşüncenin Doğuşu İspanyol Altın Çağ*. Ankara: Dost kitabevi.

Akyürek, S. (2010). *Zorunlu Askerlik ve Profesyonel Ordu*. *Bilgesam Yayınları*.

Alatlı, A. (2010). *Batıya Yön Veren Metinler* (Cilt II.). (A. Alatlı, Dü.) Ankara: Melisa Matbaacılık.

Althusser, L. (2003). *Makyavel'in Yalnızlığı ve Başka Metinler "Althusser'in Mirası"* (1. b.). (T. Ilgaz, A. Şenel , & S. Çarmak , Çev.) Ankara : Epos Yayınları .

Andeshmand, M. E. (2005). *Afganistan'da Amerika*. Kabil: Maiwand Yayınevi.

Aristoteles. (2010). *Politika* (13. b.). (M. Tuncay, Çev.) İstanbul: Remzi Kiabevi.

Arıtürk, M. H. (2015). *Siyaset, Erdem ve Özgürlük İlişkisi Bağlamında Niccolo Machiavelli (Yüksek Lisans Tezi)*. İzmir: Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Armaoğlu, F. (2010). *19. Yüzyıl Siyasi Tarihi*. İstanbul : Alkım Yayınları

Arslan, M. (1992). "Niccolo Machiavelli ve Makyavelizm". *Sosyoloji Dergisi*, 3(3).

Aslan, M. (2019). Yeni Asker Alma Sistemi. *Seta Perspektif*(232).

Babiler, E. (2010). *Spinoza ve Siyaset*. (S. Soyarslan, Çev.) İstanbul: Otonom Yayıncılık.

Bağce, H. E. (2017, Ocak). Parlamenter ve Başkanlık Sistemiyle Yönetilen Ülkelerde Gelir Dağılımı Eşitsizliği ve Yoksulluk. *İnsan&İnsan Bilim Kültür Sanat ve Düşünce Dergisi*, 4(11), 5-39.

Bal, H. (2014, Winter). Siyaset Felsefesinde Ele Alış Biçimiyle Özgürlük Meselesi (Üç Farklı Özgürlük Anlayışı). *Turkish Studies - International Periodical For The Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*, 9/2, 291-304.

Barry, N. P. (2012). *Modern Siyaset Teorisi* (3. b.). (M. Erdoğan, & Y. Şahin , Çev.) Ankara: Liberte Yayınları.

Beriş, H. E. (2006). *Küreselleşme Çağında Egemenlik Ulusal Egemenliğin Sınırları*. Ankara: Lotus Yayınevi.

Berlin, I. (2007, Kış-Bahar). "İki Özgürlük Kavramı" Çev. Mustafa Erdoğan. *Liberal Düşünce*, 12.(45-46).

Burke, P. (2000). *Rönesans*. (Ö. Akpınar, Çev.) İstanbul: Babil Yayınları.

Cassirer, E. (1984). *Devlet Efsanesi* (1. b.). (N. Arat, Çev.) İstanbul: Remzi Kitabevi.

Cassirer, E. (2017). *Kant'ın Yaşam ve Öğretisi*. (D. Özlem, Çev.) İstanbul : Notos Kitap Yayınevi .

Cevizci, A. (1999). *Felsefe Sözlüğü*. İstanbul : Paradigma Yayınları .

Cevizci, A. (2015). *Felsefe Tarihi Thales'ten Baudrillard'a* (6. b.). İstanbul: Say Yayınları.

Constant, B. (2006). "*Antikçağ'da Özgürlük, Modern Çağ'da Özgürlük*", *Siyasal Düşünce*. (M. Rosen, J. Wolff, Dü, S. Çalışkan, & H. Çalışkan , Çev.) Ankara: Dost Kitabevi.

Çakmak, E. E. (2012). "Kant: Filozof Kral". *Cogito Dergisi*(41-42), 8-27.

Çelik, S. (2012). *Modern Felsefe I* (1. b.). Eskişehir: T. C. Anadolu Üniversitesi Yayını No: 2588- Açıköğretim Fakültesi Yayını No:1557.

Çelik, S. (2012). *Modern Felsefe-I*. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi .

Çetin, H. (2003). "Siyasetin Evrensel Sorunu: İktidarın Meşruiyeti-Meşruiyetin İktidarı". *AÜSBF Dergisi*, 58(6), 61-88.

Çoşkun, İ. (2003, 01 22). Modernliğin Kaynakları: Rönesans Üzerine bir Değerlendirme. *İstanbul Üniveristesi Edebiyat Fakültesi Sosyoloji Dergisi* , 3(6), 45-70.

Çörekçiöğlü, H. (2010). "Giriş: Kant: Çağdaş Politik Düşüncenin Ufku". H. Çörekçiöğlü (Dü.) içinde, *Kant Felsefesinin Politik Evreni*. İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversite Yayınları.

d'Entreves, A. P. (2005). "Develet Kavramı". C. B. Akal (Dü.) içinde, *Kevlet Kuramı*. Ankara: Dost Yayınevi.

Dinçer, K. (2010). *Kısaca Felsefe* . Ankara : Pharmakon Kitap.

Duguit, L. (1954). *Kamu Hukuku Dersleri*. (S. Derbil, Çev.) Ankara: Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Yayınları.

Gökberk, M. (1961). *Felsefe Tarihi*. İstanbul: Remzi Kitabevi.

Göze, A. (2011). *Siyasal Düşünceler ve Yönetimler* (12. b.). İstanbul: Beta Basım A. Ş.

Göztepe, E. (2004). Amerika'nın İkinci Irak Müdahalesinin Uluslararası Hukuk ve Türkiye'nin Bu Savaşa Katılımının Türk Anayasa Hukuku Açısından Bir Değerlendirmesi Ya Da "Haklı Savaş"ın Haksızlığı Üzerine. *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi*, 59(3), 80-103.

Grotius, H. (1967). *Savaş ve Barış Hukuku (De Lure Belli Ac Pacis)*. (S. L. Meray, Çev.) Ankara: Akara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayınları.

Güriz, A. (1992). *Hukuk Felsefesi*. Ankara : Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Yayınları .

Güriz, A. (2011). *Hukuk Felsefesi*. Ankara: Siyasal Kitabevi.

Habermas, J. (2012). *"Öteki" Olmak "Öteki"yle Yaşamak*. (İ. Aka, Çev.) İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.

Hakyemez, Y. (2004). *Mutlak Monarşilerden Günümüze Egemenlik Kavramı*. Ankara: Seçkin Yayıncılık.

Hamidullah, M., & Avcı, C. (2012). Uhud Gazvesi. *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, 42., 54-57.

Hardt, M., & Negri, A. (2003). *İmparatorluk*. (A. Yılmaz, Çev.) Harvard University Press: Ayıntı Yayınları.

Hassner, P. (2010). "Kant'ta Ahlak-Politika İlişkisi". *Kant Felsefesinin Politik Evreni* (H. Çörekçioğlu, Çev.). içinde İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.

Heimsoeth, H. (2012). *Kant'ın Felsefesi*. (T. Mengüçoğlu, Çev.) Ankara: Doğu-Batı Yayınları.

Hobbes, T. (2007a). *Leviathan*. (S. Lim, Çev.) İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.

Hobbes, T. (2007b). *Elementa Philosophica De Cive Yurttaşlık Felsefesinin Temelleri*. (D. Zarakolu, Çev.) İstanbul: Belge.

Hof, U. I. (2004). *Avrupa'da Aydınlanma*. (Ş. Sunar, Çev.) İstanbul: Literatür Yayınları.

<http://tuncayilcim.av.tr>. (tarih yok). *Tunga / Avukatlık Hizmetleri Danışmalık Bürosu*. 06 27, 2019 tarihinde <http://tuncayilcim.av.tr> / Yönetim Biçimlerine Göre Ülkeler Listesi: <http://tuncayilcim.av.tr/v5/yonetim-bicimlerine-gore-ulkeler-listesi-2/> adresinden alındı

<https://m.bianet.org>. (2003, 06 25). *Bianet Bağımsız İletişim Ağı*. 05 28, 2019 tarihinde <https://m.bianet.org>: https://m.bianet.org/bianet/siyaset/20514-avrupada-zorunlu-askerlik-uygulamaları?fbclid=IwAR15LfrnnQFUedcsIOyBW_MkQ4vicUX14SiW3KCdtfL8Iq1DXVHIOzfOmni adresinden alındı

İnalçık, H. (2011). *Rönesans Avrupası Türkiye'nin Batı Medeniyetiyle Özdeşleşme Süreci*. (E. Güray, Dü.) İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.

Kant, I. (1960). *"Ebedi Barış Üzerine Felsefi Deneme"*. (Y. Abadan, & S. Meray , Çev.) Ankara: Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayınları, No: 33, Ajans Türk Matbaası.

Kant, I. (2010). "Yaygın Bir Söz Üstüne: Teoride Doğru Olabilir Ama Pratikte İşe Yaramaz". *Kant Felsefesinin Politik Evreni* (H. Çörekçioğlu, Çev.). içinde İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.

Kapani, M. (2007). *Politika Bilimine Giriş*. Ankara: Bilgi Yayınevi .

Karaköse, H. (2007). *Siyasi Düşünce Tarihi* (2. b.). Ankara: Nobel Yayınevi.

Kennedy, P. (2001). *Büyük Güçlerin Yükseli ve Çöküşleri 16. Yüzyıldan Günümüze Ekonomik Değişim ve Askeri Çatışmalar* (8. b.). (B. Karanakçı, Çev.) İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları .

Kersting, W. (2010). Politika, Özgürlük ve Düzen: Kant'ın Politika Felsefesi. *Kant Felsefesinin Politik Evreni* (H. Çörekçioğlu, Çev.). içinde İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.

Kılıoğlu, İ. (2015). Aydınlanma'nın Felsefi Temellerinin Tartışılması II. *FSM İlmî Araştırmalar İnsan ve Toplum Bilimleri Dergisi*(5).

King, R. (2011). *Machiavelli İktidar Filozofu*. (V. Atmaca, Çev.) İstanbul: Alfa Yayınları.

Koçak, M. (2006). *Batıda ve Türkiye'de Egemenlik Anlayışının Değişimi: Devlet ve Egemenlik*. Ankara: Dost Yayınevi.

Kuehn, M. (2011). *Immanuel Kant*. (B. O. Doğan, Çev.) İstanbul: İş Bankası Kültür Yayınları.

Küçük, C. (2008). *Derin Devlet*. İstanbul: Profil Yayıncılık.

Ledeen, M. A. (2003). *Liderlik ve Güç Kullanımında Machiavelli* (1. b.). (T. Arıkan, & E. Gökteke , Çev.) İstanbul: Literatür Yayınları.

Locke, J. (2004). *Hükümet Üzerine İkinci Deneme*. (F. Bakırcı, Çev.) Ankara: Babil Yayıncılık.

Locke, J. (2007). *Hükümet Üzerine birinci İnceleme*. (F. Bakırcı, Çev.) Ankara: Kırılmaç Yayinevi.

Machiavelli. (2002). *Prens* (1. b.). (M. Satıcı, Çev.) İzmir: İlya Yayınevi.

Machiavelli. (2017). *Prens (İl Principe)* (4. b.). (L. T. Basmacı, Çev.) İstanbul: Remzi Kitabevi.

Machiavelli, N. (1994). *Prens* (2. b.). (G. Nazım, Çev.) İstanbul: Anahtar Kitapları Yay.

Machiavelli, N. (2008). *Askerlik Sanatı*. (N. Güvenç, Çev.) İstanbul: Anahtar Kitaplar.

Machiavelli, N. (2017). *Söylevler Titus Livius'un On Kitabı Üzerine*. (A. Tolga, Çev.) İstanbul: Say Yayınları.

Mairet, G. (2005). "Padovalı Marsilius'tan Louis XIV'e Laik Devletin Doğuşu". C. B. Akal (Dü.) içinde, *Devlet Kuramı*. Ankara: Dost Yayınevi.

Mill, J. S. (2008). *Özgürlük Üzerine*. (T. Türk, Çev.) İstanbul: Oda Yayınları.

More, T. (1964). *Utopia*. (S. Eyüboğlu, V. Günyol, & M. Urgan, Çev.) İstanbul: Çan Yayıncılık .

More, T. (2000). *Utopia*. (M. Urgan, Çev.) İstanbul: Kaynak Yayınları.

Müftüoğlu, A. (2010). "*Özgürlüğün Eşitlik ve Kardeşlikle Kavgası: Locke vs Rousseau*", 14-16 Ekim 2010 Uludağ Üniversitesi Birinci Uluslararası Felsefe Kongresi Gözden Geçirilmiş Bildirler. (İ. Serin, Dü.) Bursa: ASA Kitabevi.

Öktem, N., & Türkbağ, A. (1999). *Felsefe, Sosyoloji, Hukuk ve Devlet*. İstanbul : Der Yayınları .

Ökten, K. H. (2012). "Kant'ta Barışın Yasallığı". *Cogito Dergisi*(41-42), 419-432.

Özkan, C. İ., Şenol, H., & Tepe, H. (2011). *Siyaset Felsefesi I*. Eskişehir : Anadolu Üniversitesi Açıköğretim Fakültesi Yayını No: 1267.

Özkiraz, A. (2003). *Modernleşme Teorileri ve Postmodern Durum* (1. b.). Konya: Cizgi Kitabevi.

Öztürk, A. (2013). Machiavelli Düşüncesinde Cumhuriyetçi Özgürlük ve Kurucu Lider İmgesi. *Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi*, 68(2), 181-204.

Rıdges, E. W. (1951). İngiliz Anayasa Hukuku. (M. Özyörük, Dü.) *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 8(3).

Roberts, J. M. (2010). *Avrupa Tarihi*. (F. Aytuna, Çev.) İstanbul: İnkılap Kitabevi.

Russell, B. (1972). *Batı Fesefesi Tarihi 3 Modern Çağ - Yeni Çağ*. (M. Sencer, Çev.) Ankara: Bilgi Yayınevi.

Schulze, H. (2005). *Avrupa'da Ulus ve Devlet*. (T. Binder, Çev.) İstanbul: Literatür Yayıncılık.

Seydi, S. (2016). İkinci Dünya Savaşı. *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, 1., 632-635.

Skinner, Q. (2017). *Machiavelli*. (N. Örgü, Çev.) Ankara: Dost Kitabevi.

Smith, A. (2006). *Milletlerin Zenginliği*. (H. Derin, Çev.) İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.

Spinoza, B. (2008). *Tanrıbilimsel Politik İnceleme (1 b.)*. (B. Ertuğrul, Çev.) İstanbul: Bilblos Yayınevi.

Spinoza, B. (2012). *Politik İnceleme (3. b.)*. (M. Erşen, Çev.) Ankara: Dost Kitabevi Yayınları.

Şenel, A. (1995). *Siyasal Düşünceler Tarihi, Tarihöncesinde İlkçağda Ortaçağda ve Yeniçağda Toplum ve Siyasal Düşünüş (4. b.)*. Ankara: Bilim ve Sanat Yayınları.

Tannenbaum, D. G., & Schultz, D. (2005). *Siyasi Düşünce Tarihi Filozoflar ve Fikirleri*. (F. Demirci, Çev.) Ankara : Adres Yayınları.

Tannenbaum, D. G., & Schultz, D. (2011). *Siyasi Düşünce Tarihi Filozoflar ve Fikirleri (6. b.)*. (F. Demirci, Çev.) Ankara: Adres Yay.

Timuçin, A., & Timuçin , A. (2010). *50 Soruda Aydınlanma* . İstanbul : Bilim ve Gelecek Kitaplığı .

Torun, Y. (2004). *Hugo Grotius'un Hukuk ve Siyaset Felsefesi*. Erzurum : Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Felsefe Anabilim Dalı Yüksek Lisans Tezi .

Touchard, J. (2015). *Siyasal Düşünceler Tarihi* (1. b.). (İ. Yerguz, Çev.) İstanbul: İslık Yayınları.

Toyon, Ü. A. (2007-2015, 01 06). *DH Forum*. 06 15, 2019 tarihinde forum.donanimhaber.com: <https://forum.donanimhaber.com/iste-ulkelerin-demokrasi-siralari-ve-demokrasi-turleri-turkiye-geriye-gidiyor--123084934> adresinden alındı

Tunçel, A. (2010). *Bir Siyaset Felsefesi Cumhuriyetçi Özgürlük*. İstanbul: İstanbul Üniversitesi Yayınları.

Uygun, O. (2003). *Demokrasinin Tarihsel Felsefesi ve Ahlak Boyutları*. İstanbul: İnkılap Kitabevi.

Weber, M. (1995). *Toplumsal ve Ekonomik Örgütlenme Kuramı*. (Ö. Ozankaya, Çev.) Ankara: İmge Kitabevi.

Wood, A. W. (2009). *Kant*. (A. Kovanlıkaya, Çev.) Ankara: Dost Kitabevi.

www.aksam.com.tr. (2019, 07 01). *AKŞAM*. 07 04, 2019 tarihinde www.aksam.com.tr: <https://www.aksam.com.tr/guncel/libyada-neler-oluyor-general-hafter-kim-turkiyeden-son-dakika-aciklamasi/haber-985379> adresinden alındı

www.erdemyolu.com. (2013, 03 10). *Kant'ın Ahlak ve Hukuk Felsefesi*. 06 25, 2019 tarihinde www.erdemyolu.com: <http://www.erdemyolu.com/ahlak/kantin-ahlak-ve-hukuk-felsefesi.html> adresinden alındı

www.felsefe.gen.tr. (2005). *Felsefe*. 06 30, 2019 tarihinde www.felsefe.gen.tr:

http://www.felsefe.gen.tr/felsefe_sozlugu/y/yasa_nedir_ne_demektir.asp
adresinden alındı

www.miiliyet.com. (2015, 06 17). *Molatik*. 06 10, 2019 tarihinde
www.miiliyet.com: [http://www.milliyet.com.tr/Monarsi-ile-yonetilen-10-ulke-
molatik-3686/](http://www.milliyet.com.tr/Monarsi-ile-yonetilen-10-ulke-molatik-3686/) adresinden alındı

www.mkfu.com. (2012, 02 25). *Nkfucom / Askerlik Nedir? Askerliğin Tariçesi*. 06 28, 2019 tarihinde www.mkfu.com:
<https://www.nkfu.com/askerlik-nedir-askerligin-tarihcesi/#respond> adresinden
alındı

www.on5yirmi5.com. (2012, 11 09). *Rönesans nedir?* 03 18, 2019 tarihinde
www.on5yirmi5.com: <http://www.on5yirmi5.com/109151> adresinden
alındı

www.sabah.com.tr. (2010, 08 27). *Sabah*. 05 28, 2019 tarihinde
www.sabah.com.tr:
https://www.sabah.com.tr/galeri/dunya/ulke_ulke_askerlik_uygulamaları
adresinden alındı

ÖZGEÇMİŞ

1990 yılında Afganistan kenti olan Jawzjan'da doğdu. İlk ve Ortaokulunu Qoshteppe ilçesinde Amir Ali Şir Nevai okulunda tamamladı. 2008 yılında Abu Hanife Lise'sinden mezun oldu. 2011 yılında Necmettin Erbakan Üniversitesi İlahiyat Bölümüne yerleşti. 2016 yılında yerleştiği üniversiteden mezun oldu. Yine 2017 yılında Necmettin Erbakan Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Felsefe Anabilim Dalında yüksek lisans eğitimine başladı.